

J.U. ZAVOD ZA JAVNO
ZDRAVSTVO KANTONA
SARAJEVO

P.I. INSTITUTE FOR PUBLIC
HEALTH OF CANTON
SARAJEVO

**STUDIJA
O ZDRAVSTVENOM STANJU
STANOVNIŠTVA,
HIGIJENSKIM PRILIKAMA I
ZDRAVSTVENOJ
DJELATNOSTI U KANTONU
SARAJEVO U 2018. GODINI**

Sarajevo, 2019. godine

**STUDIJA
O ZDRAVSTVENOM STANJU STANOVNIŠTVA,
HIGIJENSKIM PRILIKAMA I ZDRAVSTVENOJ
DJE LATNOSTI U KANTONU SARAJEVO U 2018. GODINI**

Sarajevo, 2019. godine

S a d r Ź a j

	Br. stranice
Metodologija rada	
Osnovni podaci o Kantonu Sarajevo	
Predgovor	
1. Demografski pokazatelji stanovništva Kantona Sarajevo	8
1.1. Prikaz stanovništva Kantona Sarajevo po dobnim skupinama	8
1.2. Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo.....	10
2. Zdravstveno stanje stanovništva Kantona Sarajevo	14
2.1. Morbiditet.....	14
2.1.1. Opći morbiditet	14
2.2. Morbiditet – prikaz po dobnim skupinama.....	16
2.2.1. Morbiditet djece ispod godine starosti	16
2.2.2. Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina	17
2.2.3. Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina	19
2.2.4. Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina	20
2.2.5. Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine	22
2.2.6. Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina	23
2.3. Hronične masovne nezarazne bolesti	25
2.4. Mentalno zdravlje	30
2.4.1. Zloupotreba opojnih droga	31
2.4.2. Nasilje u porodici	32
2.5. Reproduktivno zdravlje žene	33
2.6. Oralno zdravlje	43
2.7. Traumatizam	47
2.7.1. Saobraćajni traumatizam	50
2.8. Zarazne bolesti i imunizacija	53
2.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi	53
2.8.2. Epidemije trovanja hranom	61
2.8.3. Imunizacija	61
3. Okoliš i zdravlje	64
3.1. Vodosnabdijevanje	64
3.1.1. Vodovodni sistemi	65
3.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće	66
3.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda	70
3.1.4. Uklanjanje otpada	70
3.2. Kvalitet zraka	73
3.2.1. Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo	73
3.2.2. Monitoring kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo.....	73
3.2.2.1. Analiza izmjerenih vrijednosti prema različitim lokacijama za određeni polutant.....	82
3.3. Zdravstvena ispravnost životnih namirnica i predmeta opće upotrebe.....	86
4. Organizacija zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo	91
4.1. Kadar u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti	93

4.2. Djelatnost primarne zdravstvene zaštite (PZZ).....	97
4.2.1. Zdravstveni kadar u Primarnoj zdravstvenoj djelatnosti.....	98
4.2.2. Obim rada i odabrani indikatori utilizacije rada	99
4.2.3. Porodična/obiteljska medicina	109
4.2.4. CBR – Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju	111
4.2.5. Centri za mentalno zdravlje	113
4.2.6. Djelatnost apoteka	115
4.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita	116
4.4. Bolnička zdravstvena zaštita	119
4.4.1. Hirurške discipline	121
4.4.2. Internističke discipline	127
4.4.3. Neuropsihijatrijske discipline	134
4.4.3.1. Psihijatrijske discipline	134
4.4.3.2. Neurološke discipline	138
4.4.4. Ginekologija i porodiljstvo	142
4.4.5. Pedijatrija	145
4.4.6. Ostale discipline	146
4.4.6.1. Anestezija i reanimacija.....	146
4.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment	147
4.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija	148
4.4.6.4. Onkologija	151
5. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	153
5.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru	153
5.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	154
5.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru	154
6. Zaključci	155
7. Preporuke	177

Metodologija rada

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2018. godini je u najvećoj mjeri zasnovana na indikatorima prikazanim na osnovu zdravstveno - statističkih istraživanja u oblasti zdravstva, a prikupljenim iz svih zdravstvenih ustanova na području Kantona Sarajevo. Indikatori i podaci iz zdravstveno - statističkih izvještaja omogućavaju uvid u zdravstveno stanje stanovništva, organizaciju i strukturu ljudskih resursa u djelatnosti zdravstvene zaštite, te obim rada i iskorištenost zdravstvenih kapaciteta.

U izradi ove Studije korištena je retrospektivna deskriptivno-statistička metoda na osnovu podataka dobijenih iz redovnih statističkih istraživanja prema Planu provođenja zdravstveno-statističkih istraživanja od interesa za Federaciju BiH, a na osnovu Zakona o statistici u FBiH („Sl. novine Federacije BiH,, br.63/03 i 9/09”) i drugih podataka relevantnih za izradu Studije od ustanova koje provode određena statistička istraživanja. To su: podaci Federalnog zavoda za statistiku o stanovništvu Kantona Sarajevo i vitalnom kretanju stanovništva Kantona Sarajevo, zatim podaci MUP-a Kantona Sarajeva o saobraćajnom traumatizmu i podaci Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo o privatnom sektoru u djelatnosti zdravstvene zaštite.

Analiza pojedinih segmenata ove Studije urađena je prema zdravstvenim indikatorima preporučenim od Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) i u komparaciji sa istim podacima iz prethodne godine. Određeni indikatori su komparirani i sa indikatorima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve” (WHO/EUROPE, EUROPEAN HFA Database), tako da Studija predstavlja pored standardnog analitičko-statističkog pristupa i istraživačko-analitički dokument koji je integrisao određene istraživačke pristupe u javnom zdravstvu.

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je programska aktivnost Radne jedinica za socijalnu medicinu sa organizacijom zdravstva, zdravstvenom statistikom i informatikom J.U. Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Analize i izračunavanje indikatora, kao i komparativni i trendovski prikazi u tabelama i grafikonima su primarno pripremljeni u Radnoj jedinici za socijalnu medicinu sa organizacijom zdravstva, zdravstvenom statistikom i informatikom, dok su dijelovi o zaraznim bolestima i imunizaciji pripremljeni u Radnoj jedinici za epidemiologiju. Analize u Poglavlju 3. koje se odnose na Okoliš i zdravlje su izrađene u Radnoj jedinici za zaštitu i unapređenje životne sredine i Radnoj jedinici za mikrobiologiju.

OSNOVNI PODACI O KANTONU SARAJEVO

OSNOVNI PODACI	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
BROJ STANOVNIKA	444.851	446.853	417.498	418.542	419.414
POVRŠINA	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²	1.276,9km²
GUSTINA NASELJENOSTI	348,38 st/ km²	349,95 st/ km²	326,96 st/ km²	327,78 st/ km²	328,46 st/ km²
SJEDIŠTE KANTONA	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo
NATALITET	10,06‰	10,84‰	11,17‰	11,36‰	10,77‰
MORTALITET	9,47‰	10,00‰	10,01‰	10,24‰	10,58‰
OPĆI FERTILITET	40,27‰	41,02‰	44,69‰	45,43‰	43,18‰
DOJENAČKA SMRTNOST	6,25‰	6,60‰	5,78‰	6,94‰	6,64‰
PRIRODNI PRIRAŠTAJ	0,59‰	0,84‰	1,15‰	1,12‰	1,02‰

*Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

PREDGOVOR

Izrada Studije o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo je jedna od ključnih aktivnosti Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, a definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH (Sl. Novine FBiH br. 46/10), član 119. stav 2. alineja 3., gdje se propisuje da kantonalni zavodi za javno zdravstvo prate, ocjenjuju i analiziraju zdravstveno stanje stanovništva, kao i organizaciju i rad zdravstvenih ustanova na području kantona.

Studija je pripremljena je na osnovu analize zdravstveno-statističkih podataka, kao i demografskih i svih drugih relevantnih podataka prikupljenih kroz redoviti zdravstveno-statistički sistem i sistem društvenih statistika u Federaciji BiH i Kantonu Sarajevo propisan Programom statističkih istraživanja u oblasti zdravstva od interesa za Federaciju BiH. Isto tako, Studija donosi stručne analize podataka i pregled pripremljenih zdravstvenih indikatora, kao i za zdravlje vezanih indikatora, a prema metodologiji koja je preporučena od međunarodnih institucija, preventivno Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) koji su značajni za procjenu zdravstvenog stanja stanovništva i organizaciju zdravstvene zaštite. Studija sadrži i preporuke za prioritete intervencije u zdravstvenom i drugim sektorima u Kantonu Sarajevo.

Analiza sakupljenih podataka potvrđuje da zdravlje stanovništva u Kantonu Sarajevo prolazi kroz proces značajne tranzicije. Tranzicija zdravlja je je determinisana snažnom demografskom i epidemiološkom tranzicijom. Naime, nastavlja se trend smanjenja stope rađanja/nataliteta, što rezultira većim učešćem kontigenta starog stanovništva. Shodno izmjenama demografske strukture, neminovno se mijenjaju i obrasci oboljevanja u stanovništvu.

U oboljevanju i smrtnosti stanovništva u Kantonu Sarajevo, kao i u Federaciji BiH, dominiraju hronična nezarazna oboljenja. Usvajanje nezdravih obrazaca ponašanja: pušenje, nedovoljna fizička aktivnost, nepravilna ishrana, prekomjerna težina i gojaznost, te okolišni faktori rizika, prvenstveno zagađenje zraka u Kantonu Sarajevo, dokazano dovode do povećanja stope oboljevanja, a samim tim i umiranja od hroničnih nezaraznih oboljenja, posebno kardiovaskularnih oboljenja, cerebrovaskularnih oboljenja, karcinoma i metaboličkog sindroma. Analize pokazuju da je neophodno provođenje sistemskih preventivno–promotivnih intervencija, što je prioritet za unapređenje zdravlja stanovništva i efikasniju i efektivniju zdravstvenu zaštitu u Kantonu Sarajevo.

Isto tako, Kanton Sarajevo se suočava sa izazovom pada obuhvata obavezne imunizacije djece koja je najefikasnija mjera zaštite od zaraznih oboljenja i garancija zdravlja sadašnjih i budućih generacija.

Stoga, zdravstveni sistem i sistem zdravstvene zaštite mora odgovoriti na zdravstvene i socijalne potrebe stanovništva, naročito u periodu kada se potrebe značajno brzo mijenjaju. Zdravstveni sistemi mora biti fleksibilan i spreman da ponudi adekvatne i blagovremene odgovore na demografske i socijalne promjene, promjene u epidemiološkim obrascima oboljenja, na očekivanja korisnika zdravstvene zaštite za kvalitetom i za njihovim učešćem u donošenju odluka, na nepravilnost u zdravlju, kao i na napretke nauke i tehnologije.

Zbog svega prethodno navedenog, Studija nije samo prikaz kolekcioniranih podataka o zdravlju stanovništva i organizaciji zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo, nego donosi i preporuke kao stručno argumentiranu osnovu za donošenje odluka koje trebaju da unaprijede zdravlja svih građana u Kantonu Sarajevo.

Konačno, zdravlje je kompleksan proces koji se kontinuirano mijenja i na koji djeluju brojni vanjski uticaji, uključujući faktore fizičke, socijalne i biološke sredine.

Briga o zdravlju nije stvar pojedinca, nego i šire društvene zajednice, stoga zahtijeva timski rad kroz organizirani multisektorijski pristup.

DIREKTORICA

Prof. Dr.med.sc. Aida Pilav

1. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

1.1. PRIKAZ STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO PO DOBNIM SKUPINAMA

Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji se prostire na površini od 1.276,90km² sa devet općina i sa relativnom gustinom naseljenosti od 328,46 stanovnika po km².

Površina četiri gradske općine čini samo 11,08% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa relativnom gustinom naseljenosti od 1942,68 stanovnika na km², dok područje ostalih pet općina Kantona Sarajevo čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa izrazito manjom gustinom naseljenosti od 127,29 stanovnika na km².

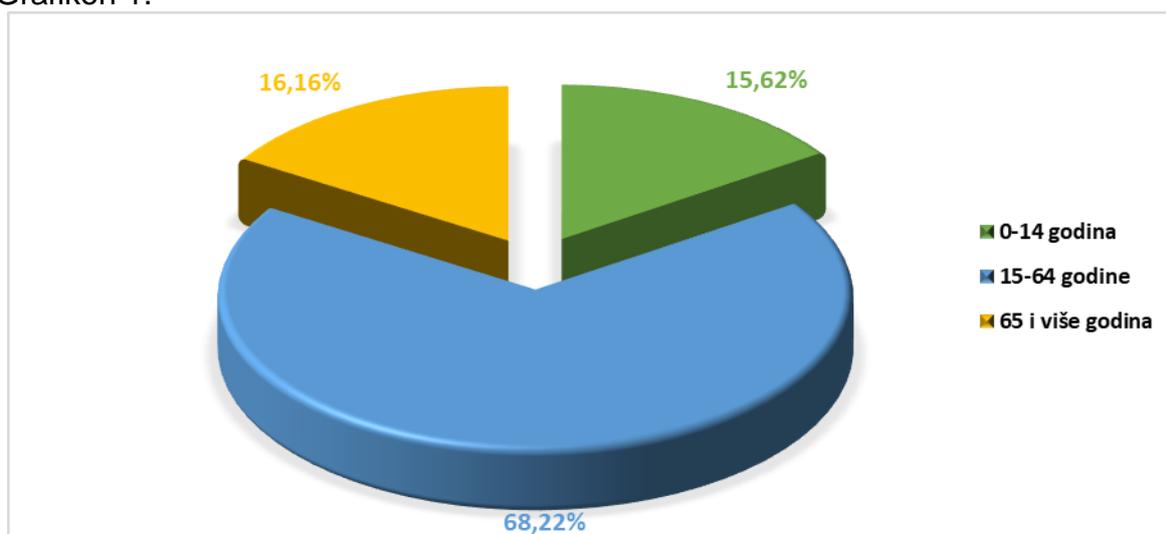
Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2018. godini na području Kantona Sarajevo je iznosio 419.414, od čega su 65.493 ili 15,62% djeca starosti 0-14 godina, 286.115 ili 68,22% stanovništvo starosti 15-64 godine i 67.806 ili 16,16% osobe starosti 65 i više godina.

Generalno, stanovništvo Federacije Bosne i Hercegovine spada u kategoriju starog stanovništva sa procentom od 15,12% osoba starih 65 i više godina, a u Kantonu Sarajevo taj procenat iznosi 16,16%.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je kontingent djece, odnosno potomaka (0-14 godina) znatno manji u odnosu na kontingent starog stanovništva odnosno predaka (50 i više godina), a očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,89 godina, a za muškarce 75,30 godina.

Starosna struktura stanovništva Kantona Sarajevo, stanje 30.06.2018. godine

Grafikon 1.

**Procjena broja stanovnika u Kantonu Sarajevo,
pregled po općinama i starosnim grupama* (stanje 30.06.2018. god.)**

Tabela 1.

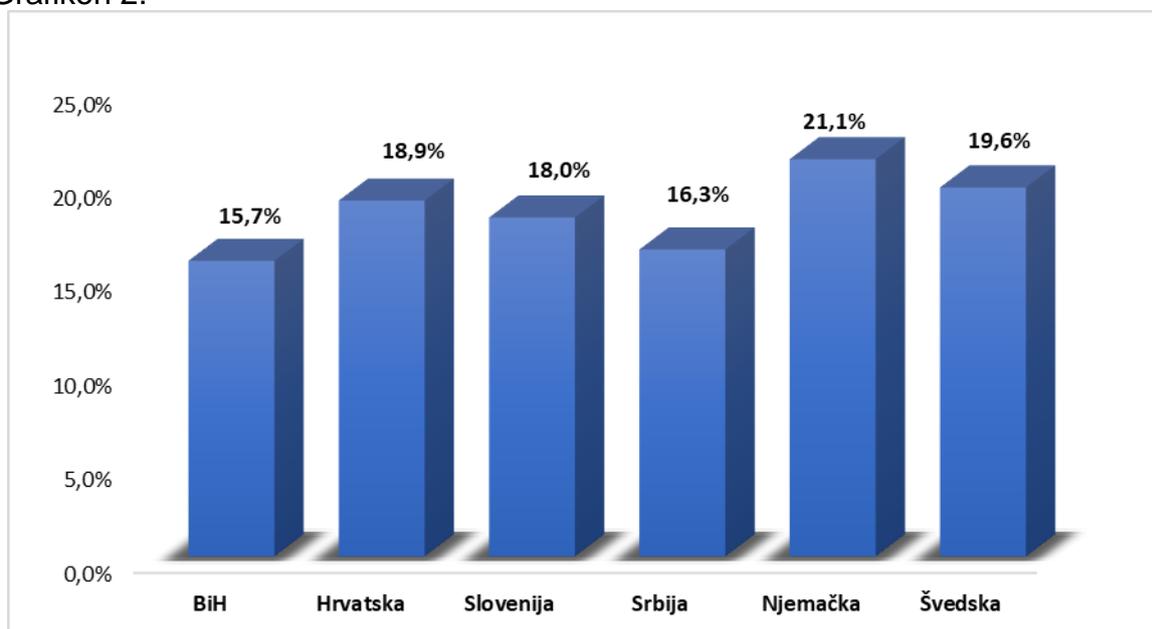
OPĆINA	UKUPNO	STAROSNE GRUPE		
		0-14 godina	15-65 godina	65> godina
Centar	53.652	7.878	35.040	10.734
Hadžići	24.493	4.097	17.271	3.125
Ilidža	70.108	11.384	49.089	9.635
Ilijaš	20.489	3.525	14.449	2.515
Novi Grad	121.297	19.278	82.699	19.320
Novo Sarajevo	64.169	9.414	43.047	11.708
Stari Grad	35.771	4.951	23.845	6.975
Trnovo	1.279	163	718	416
Vogošća	28.138	4.803	19.957	3.378
S V E G A	419.414 100%	65.493 15,62%	286.115 68,22%	67.806 16,16%

*Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Prema posljednjim dostupnim podacima (2015. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, procenat stanovnika 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, Bosne i Hercegovine i izabranim europskim zemljama prikazana je na slijedećem grafikonu.

Procenat stanovništva 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, BiH i izabrane evropske zemlje u 2015. godini

Grafikon 2.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2015. god.

1.2. VITALNO KRETANJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

Natalitet

Prema preliminarnim podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2018. godini na području Kantona Sarajevo ukupno je živorođeno 4.528 djece, što je za 4,75% manje u odnosu na 2017. godinu kada je živorođeno 4.754 djece.

Vrijednost stope nataliteta u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 10,77‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,00‰).

U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (9,38‰), Hadžići (10,04‰), Stari Grad (10,29‰), Ilidža (10,43‰), Centar (10,59‰), Novi Grad (10,74‰), dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,81‰), Vogošća (11,27‰) i Novo Sarajevo (10,91‰).

Mortalitet

Broj umrlih stanovnika Kantona Sarajevo registrovanih u 2018. godini, iznosi 4.437, što je više za 3,55% u odnosu na 2017. godinu kada je registrovano 4.285 umrlih osoba. Vrijednost stope mortaliteta u 2018. godini na području KS iznosi 10,58‰.

Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.

Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (25,80‰), Centar (14,33‰), Stari Grad (13,50‰), Novo Sarajevo (11,66‰), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine Hadžići (8,25‰), Vogošća (8,32‰), Novi Grad (9,14‰), Ilidža (9,30‰) i Ilijaš (10,10‰).

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo već sedamnaest (17) godina prati i analizira mortalitet stanovništva na području Kantona Sarajevo prema indikatorima preporučenim od strane SZO. Detaljni podaci o mortalitetu stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. predmet su druge publikacije J.U. Zavod za javno zdravstvo pod nazivom „*Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. godini*“ čiji završetak je planiran do kraja mjeseca septembra 2019. godine.

Dojenačka smrtnost

Prema konačnim podacima broj registrovane umrle dojenčadi u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 30 i za 9,09% je manji u odnosu na 2017. godinu kada je registrovano 33 umrle dojenčadi.

Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 6,64‰ u 2018. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Ako se analizira po općinama, općina Ilijaš ima najveću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u iznosu od 14,13‰, a općine Stari Grad u iznosu od 13,59‰, Centar (12,32‰) i Ilidža (9,58‰) što predstavlja veću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenačke smrtnosti u Kantonu Sarajevo (6,64‰) u 2018. godini. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti su u općini Novo Sarajevo (1,43‰), Vogošća (3,15‰) i Novi Grad (3,84‰). U općinama Trnovo i Hadžići u 2018. godini nije registrovana niti jedna dojenačka smrt.

Prirodni priraštaj

U posljednjih pet godina na području Kantona Sarajevo vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale su se od 0,59‰ u 2014. godini, do 0,84‰ u 2015. godini, 1,15‰ u 2016. godini i 1,12‰ u 2017. godini.

Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,19‰ u 2018. godini.

U 2018. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva. Četiri općine su sa negativnim prirodnim priraštajem u 2018. godini su: Trnovo (-16,42‰), Centar (-3,74‰), Stari Grad (-3,21‰) i Novo Sarajevo (-0,75‰). Općine: Ilijaš (3,71‰), Vogošća (2,95‰), Hadžići (1,79‰), Novi Grad

(1,60‰) i Ilidža (1,13‰) su imale prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.

Vitalni index predstavlja koeficijent prirodnog kretanja stanovništva i ukazuje na njegovu vitalnost.

U 2018. godini u Kantonu Sarajevo vitalni index ima vrijednost u iznosu od 1,02, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih.

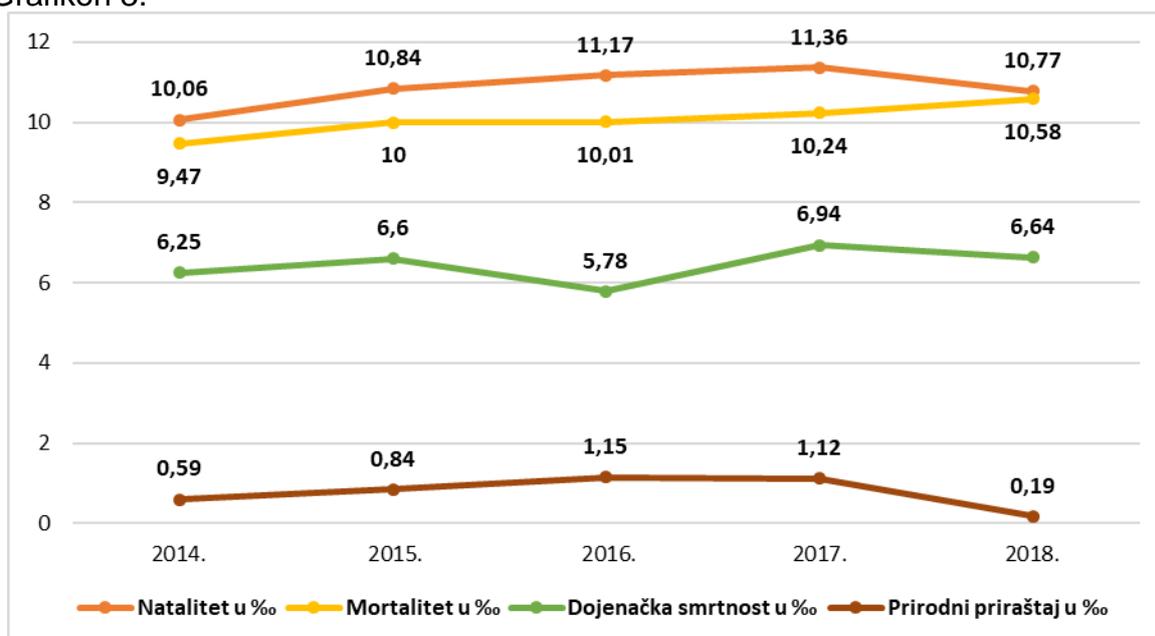
Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2014-2018. godina

Tabela 2.

GODINA	NATALITET u ‰	MORTALITET u ‰	DOJENAČKA SMRTNOST u ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ u ‰
2014.	10,06	9,47	6,25	0,59
2015.	10,84	10,00	6,60	0,84
2016.	11,17	10,01	5,78	1,15
2017.	11,36	10,24	6,94	1,12
2018.	10,77	10,58	6,64	0,19

Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2014-2018. godina

Grafikon 3.

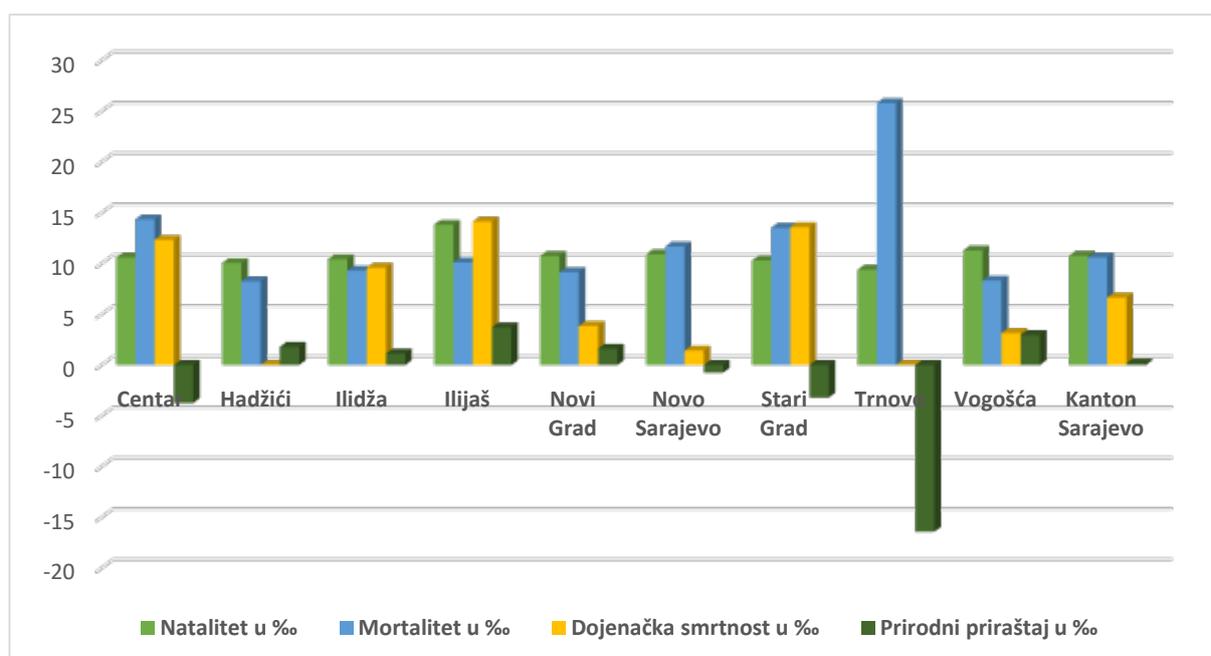
**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2018. godini,
pregled po općinama**

Tabela 3.

OPĆINA	NATALITET ‰	OPĆI MORTALITET ‰	DOJENAČKA SMRTNOST ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ ‰
Centar	10,59	14,33	12,32	-3,74
Hadžići	10,04	8,25	0,00	1,79
Ilidža	10,43	9,30	9,58	1,13
Ilijaš	13,81	10,10	14,13	3,71
Novi Grad	10,74	9,14	3,84	1,60
Novo Sarajevo	10,91	11,66	1,43	-0,75
Stari Grad	10,29	13,50	13,59	-3,21
Trnovo	9,38	25,80	0,00	-16,42
Vogošća	11,27	8,32	3,15	2,95
KANTON SARAJEVO	10,77	10,58	6,64	0,19

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2018. godini,
pregled po općinama**

Grafikon 4.

2. ZDRAVSTVENO STANJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

2.1. MORBIDITET

Zdravstveni indikatori o obolijevanju su jedan od osnovnih instrumenata kojim se procjenjuje zdravstveno stanje stanovništva. Za procjenu zdravstvenog stanja stanovništva Kantona Sarajevo koriste se podaci o morbiditetu registrovanom u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Morbidity stanovništva Kantona Sarajevo u ovoj Studiji prikazan je kao opći morbiditet koji se odnosi na sveukupno stanovništvo u Kantonu Sarajevo i kao specifični morbiditet, odnosno morbiditet po dobnim i nozološkim grupama.

2.1.1. Opći morbiditet

Vodeća oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo registrovana u 2018. godini su identična oboljenjima registrovanim u posljednjim godinama posmatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu index-a strukture i stope obolijevanja. Dakle, vodeća oboljenja stanovništva u 2018. godini su: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, akutni bronhitis i bronhialitis, diabetes mellitus i cistitis.

Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. godini nalaze se dva hronična oboljenja. To su: hipertenzivna oboljenja sa učešćem od 9,78% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 1.186,92 na 10.000 i diabetes mellitus sa učešćem od 3,19% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 386,68 na 10.000 stanovnika. U 2018. godini registrovano je 16.218 oboljelih od diabetesa, što je za 3,15% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo registrovano 16.745 oboljelih od diabetes mellitusa.

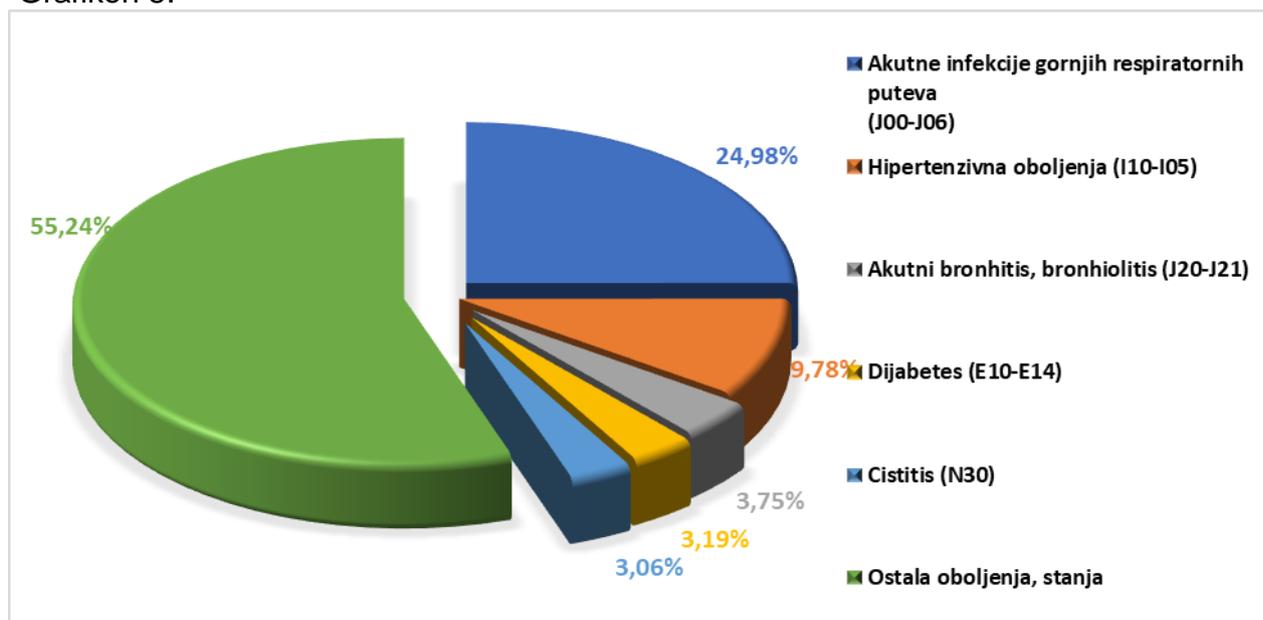
**Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo
registrovana u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, 2018. godina**

Tabela 4.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE	BROJ OBOLJENJA NA 10.000 STANOV.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J00-J06)	127.164	24,98	3.031,94
2.	Hipertenzivna oboljenja (I10-I05)	49.781	9,78	1.186,92
3.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J20-J21)	19.115	3,75	455,75
4.	Dijabetes (E10-E14)	16.218	3,19	386,68
5.	Cistitis (N30)	15.557	3,06	370,92
6.	Ostala oboljenja, stanja	281.284	55,25	6.706,60
U K U P N O		509.119	100,00%	12.139,82‰

Struktura vodećih oboljenja registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kod stanovnika Kantona Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 5.

2.2 MORBIDITET – PRIKAZ PO DOBNIM SKUPINAMA

2.2.1 Morbiditet djece ispod godine starosti

U toku 2018. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 20.645 oboljenja kod djece starosti ispod godine dana života, što je za 14,55% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 18.023 oboljenja kod djece ove dobne skupine. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, infekcije kože i potkožnog tkiva, oboljenja oka i adneksa oka i druga oboljenja crijeva i peritoneuma.

Među vodećim oboljenjima na petom mjestu se nalaze i druga oboljenja crijeva i peritoneuma koja u prethodnoj godini nisu bila registrovana među pet vodećih oboljenja kod ove dobne skupine.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine akutne infekcije gornjih respiratornih puteva zastupljene su sa 50,83%, zatim slijede akutni bronhitis i bronhiolitis sa 10,08%, infekcije kože i potkožnog tkiva sa 4,82%, oboljenja oka i adneksa oka sa 4,22% i otitis media i druga oboljenja crijeva i peritoneuma sa 3,86%, dok su ostala oboljenja zastupljena sa 26,19%.

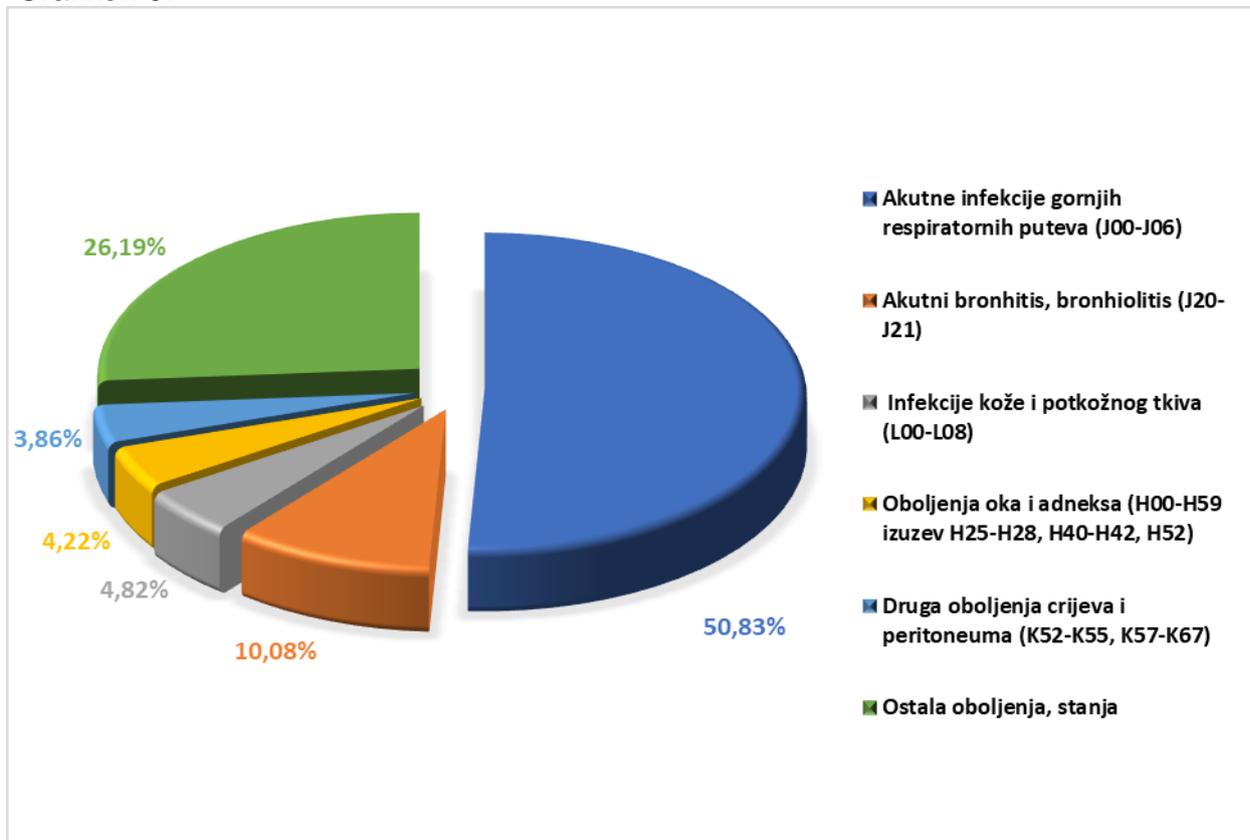
Vodeća oboljenja registrovana kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 5.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	10.494	50,83
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	2.081	10,08
3.	Infekcije kože i potkožnog tkiva (L ₀₀ -L ₀₈)	996	4,82
4.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	872	4,22
5.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	796	3,86
6.	Ostala oboljenja, stanja	5.406	26,19
UKUPNO		20.645	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 6.

2.2.2 Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina

U toku 2018. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 84.302 oboljenje kod djece starosti 1-6 godina, što je za 11,98% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 75.283 oboljenja kod djece ove dobne skupine. U rangu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se sljedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida, i oboljenja oka i adneksa oka i druga oboljenja crijeva i peritoneuma.

Prema redosljedu vodećih oboljenja u 2018. godini, u potpunosti je ista pozicija prvih pet vodećih oboljenja u ovoj dobnoj skupini kao u 2017. godini.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine, oboljenja respiratornog sistema čine 64,31%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva čine 56,22%, a akutni bronhitis i bronhiolitis čine 8,09%.

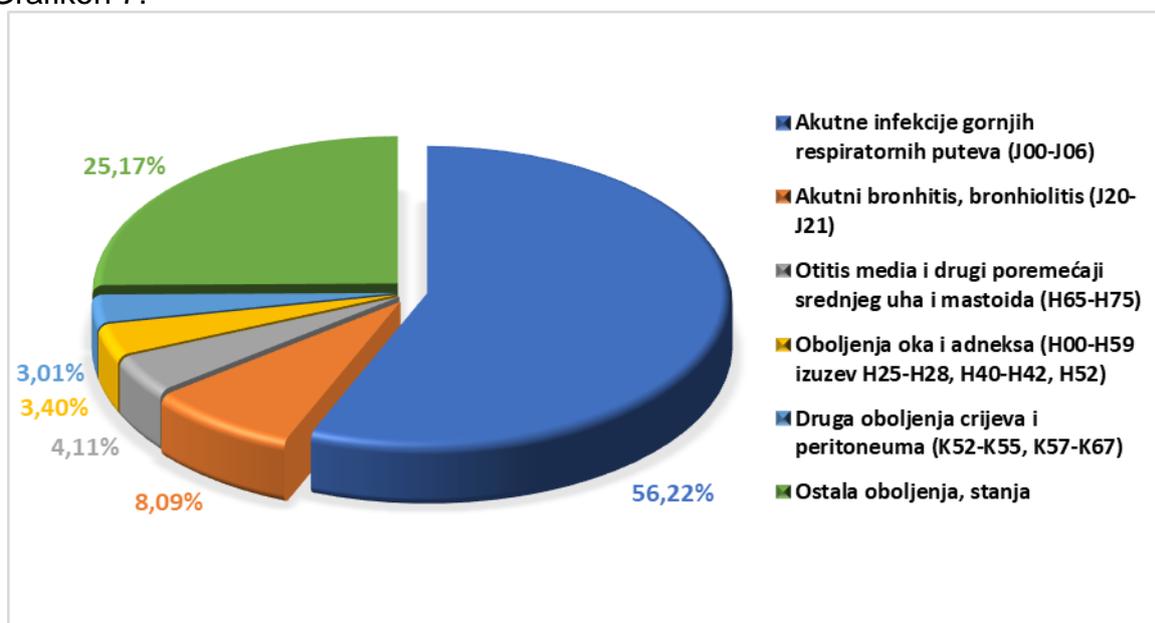
**Vodeća oboljenja registrovana kod djece predškolskog uzrasta
starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina**

Tabela 6.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J00-J06)	47.392	56,22
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J20-J21)	6.819	8,09
3.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H65-H75)	3.469	4,11
4.	Oboljenja oka i adneksa (H00-H59 izuzev H25-H28, H40-H42, H52)	2.863	3,40
5.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K52-K55, K57-K67)	2.541	3,01
6.	Ostala oboljenja, stanja	21.218	25,17
U K U P N O		84.302	100,00%

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece predškolskog uzrasta
starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina**

Grafikon 7.

2.2.3 Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina

U toku 2018. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece registrovano je ukupno 80.386 oboljenja kod školske djece starosti 7-14 godina, što je za 5,06% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 84.667 oboljenja. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se sljedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, oboljenja oka i adneksa oka, druga oboljenja kože i podkožnog tkiva i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida.

U strukturi svih registrovanih oboljenja, oboljenja respiratornog sistema čine 44,23%, od čega akutne infekcije gornjih respiratornih puteva čine 38,08%, a akutni bronhitis i bronhiolitis čine 6,15%. Oboljenja oka i adneksa oka kod ove populacione grupe čine 4,60% svih registrovanih oboljenja, druga oboljenja kože i podkožnog tkiva 3,03%, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida 2,96%, dok ostala oboljenja čine 45,17% registrovanih oboljenja.

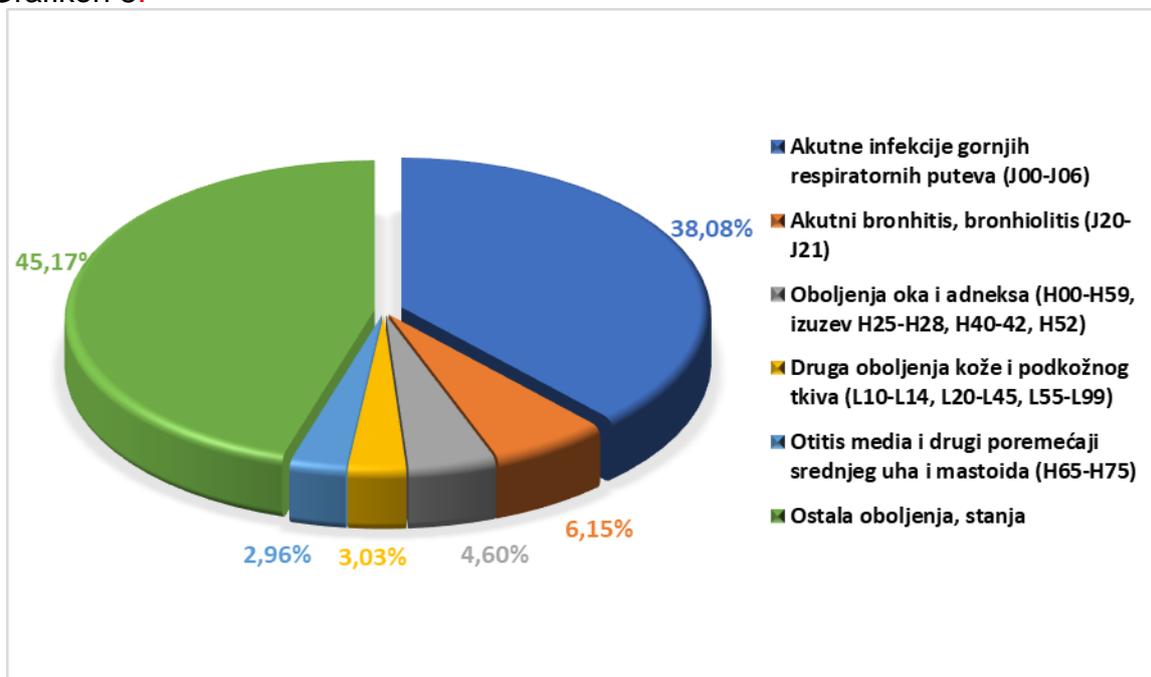
Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 7.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J00-J06)	30.611	38,08
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J20-J21)	4.947	6,15
3.	Oboljenja oka i adneksa (H00-H59, izuzev H25-H28, H40-42, H52)	3.696	4,60
4.	Druga oboljenja kože i podkožnog tkiva (L10-L14, L20-L45, L55-L99)	2.437	3,03
5.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H65-H75)	2.383	2,96
6.	Ostala oboljenja, stanja	36.312	45,17
UKUPNO		80.386	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 8.

2.2.4 Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina

U toku 2018. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine registrovano je ukupno 17.771 oboljenja, što je za 14,29% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 20.733 oboljenja. U redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, cistitis, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida i druga oboljenja crijeva i peritoneuma. Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva i dalje su vodeća oboljenja koja čine 49,72% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

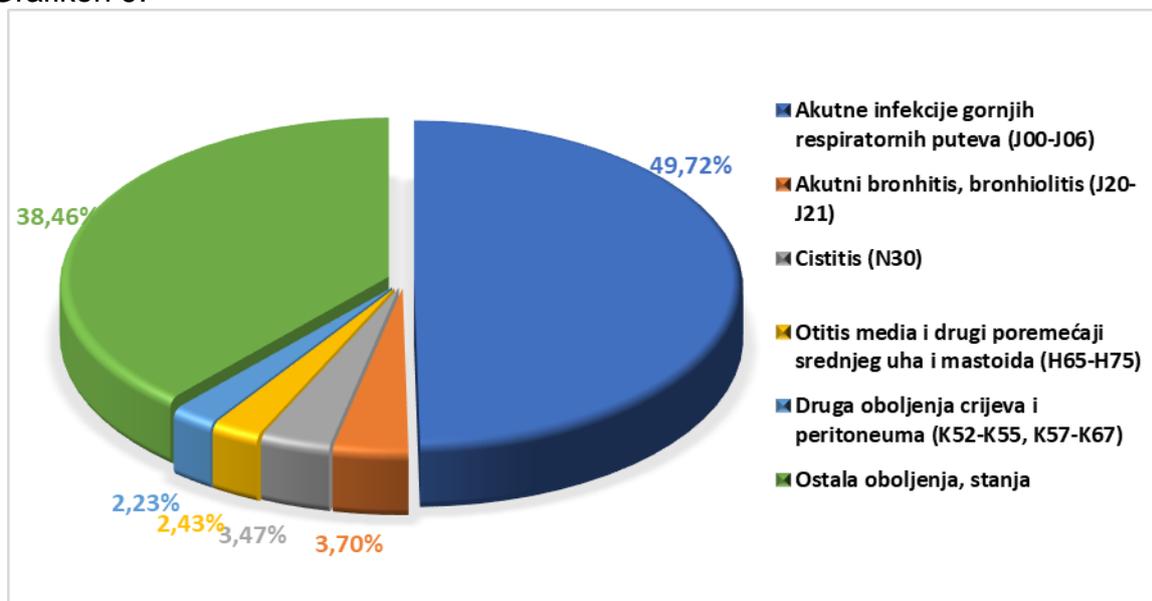
Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 8.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J00-J06)	8.835	49,72
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J20-J21)	657	3,70
3.	Cistitis (N30)	616	3,47
4.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H65-H75)	431	2,43
5.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K52-K55, K57-K67)	397	2,23
6.	Ostala oboljenja, stanja	6.835	38,46
U K U P N O		17.771	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 9.

2.2.5 Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine

U toku 2018. godine registrovano je ukupno 193.114 oboljenja kod stanovništva starosti 19-64 godine, što je za 0,17% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 192.786 oboljenja. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, druge dorzopatije, cistitis i diabetes mellitus.

U 2018. godini na prvom mjestu u redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine pojavljuju se hipertenzivna oboljenja sa ukupno registrovanim brojem u iznosu od 26.119, sa indeksom strukture 13,53%. Pored hipertenzivnih oboljenja, u redosljedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine registrovano je još jedno hronično oboljenje, i to: diabetes mellitus na trećem mjestu sa index-om strukture od 4,11%.

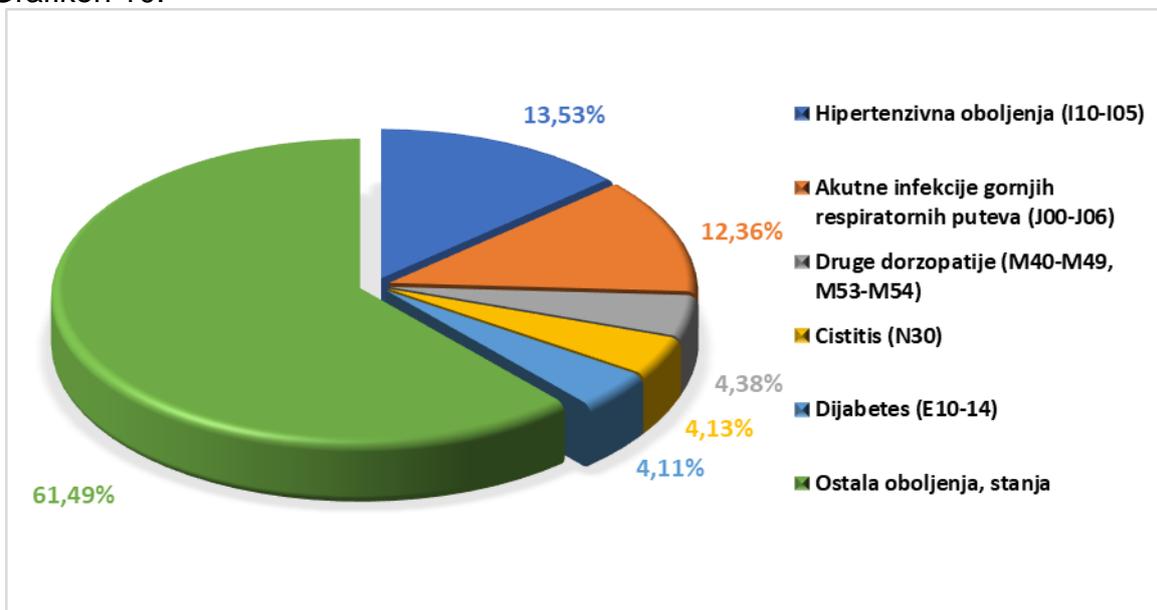
Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 9.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTUTE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	26.119	13,53
2.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	23.876	12,36
3.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	8.452	4,38
4.	Cistitis (N ₃₀)	7.982	4,13
5.	Dijabetes (E ₁₀ -14)	7.929	4,11
6.	Ostala oboljenja, stanja	118.756	61,49
U K U P N O		193.114	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 10.

2.2.6 Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina

U toku 2018. godine registrovano je ukupno 112.901 oboljenje kod stanovništva starosti 65 i više godina, što je za 4,32% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano ukupno 108.228 oboljenja. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, druga ishemično srčana oboljenja i druga srčana oboljenja. Diabetes mellitus se u 2018. godini isto kao i prethodnoj godini nalazi na drugom mjestu među vodećim oboljenjima kod stanovništva ove populacione skupine sa ukupno registrovanih 8.167 slučajeva oboljevanja, što je više za 2,23% u odnosu na 2017. godinu kada je registrovano 7.989 oboljelih od diabetes mellitus-a.

Hipertenzivna oboljenja kao vodeća oboljenja kod ove populacione skupine u 2018. godini čine 20,91% svih registrovanih oboljenja, zatim diabetes mellitus na drugom mjestu sa indeksom strukture od 7,23%, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva na trećem mjestu sa indeksom strukture od 5,28%, druga ishemično srčana oboljenja na četvrtom mjestu sa indeksom strukture 3,82%, druga srčana oboljenja na petom mjestu sa indeksom strukture od 3,59% i ostala oboljenja, stanja sa 59,17% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

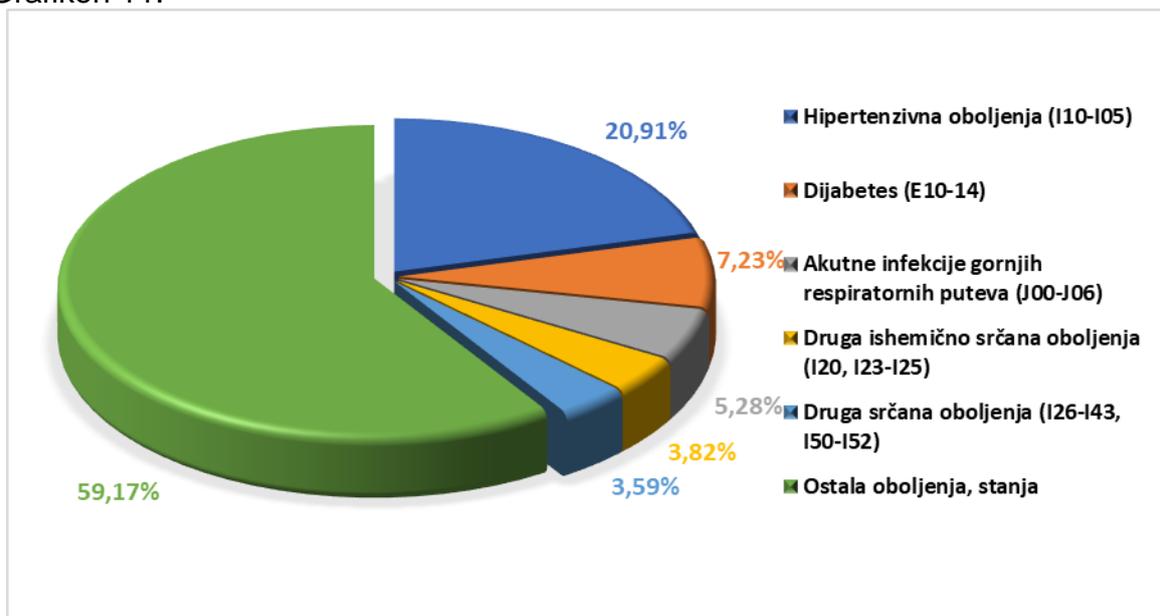
Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 10.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO MKB 10.	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I10-I05)	23.608	20,91
2.	Dijabetes (E10-14)	8.167	7,23
3.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J00-J06)	5.956	5,28
4.	Druga ishemično srčana oboljenja (I20, I23-I25)	4.318	3,82
5.	Druga srčana oboljenja (I26-I43, I50-I52)	4.054	3,59
6.	Ostala oboljenja, stanja	66.798	59,17
U K U P N O		112.901	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Grafikon 11.

2.3. HRONIČNE MASOVNE NEZARAZNE BOLESTI

Ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine/ primarne zdravstvene zaštite u 2018. godini na Kantonu Sarajevo iznosio je **509.119**.

Od ukupnog broja registrovanih oboljenja **udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti** iznosio je **(22,71%)** ili **115.663 registrovanih oboljenja**.

Unutar deset vodećih registrovanih oboljenja u 2018. godini, kao i prethodne godine **hipertenzivna oboljenja (I₁₀-I₁₅)** su bila na prvom mjestu, **diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄)** na drugom mjestu, te **maligne neoplazme (C₀₀-C₉₆)** na devetom mjestu.

U 2018. godini stopa oboljelih od hroničnih masovnih nezaraznih bolesti iznosila je 2757,72 na 10.000 stanovnika i gotovo je identična u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 2768,28 na 10.000 stanovnika.

Među vodećim hroničnim masovnim nezaraznim oboljenjima kod stanovništva Kantona Sarajevo kao i prethodnih godina nalaze se: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, druge dorzopatije, druga ishemična srčana oboljenja, druga srčana oboljenja, bronhitis, emfizem i druga opstruktivna plućna oboljenja, cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova, druga oboljenja cirkulatornog sistema, maligna oboljenja i druga cerebrovaskularna oboljenja.

U 2018. godini registrovano je ukupno **49.781 hipertenzivnih oboljenja (I₁₀ –I₁₅) sa stopom od 1.186,91** na 10.000 stanovnika i ne bilježimo razliku u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljelih iznosio **49.559 sa stopom na 10.000 stanovnika 1.184,09**.

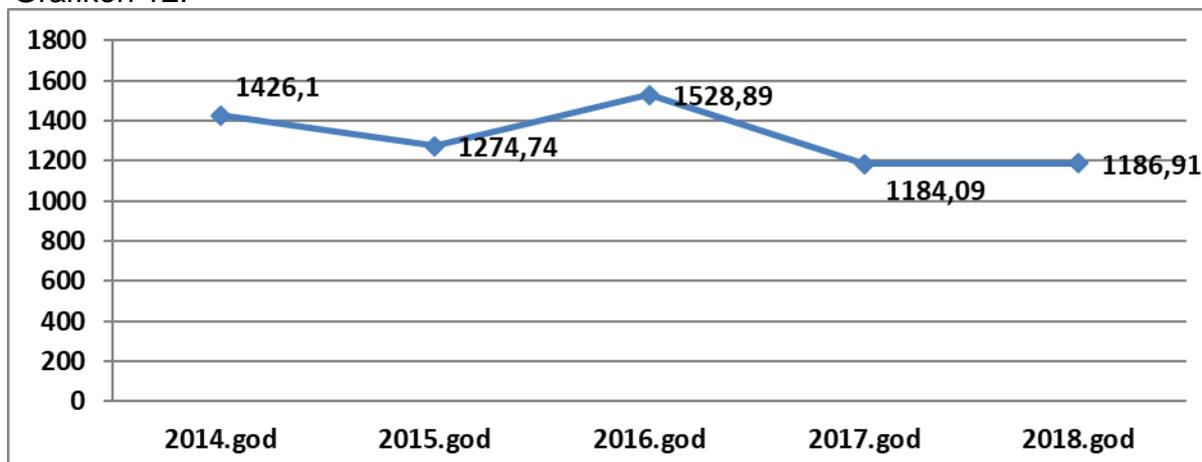
Hipertenzivna oboljenja u ukupnoj populaciji u 2018. godini imala su prevalencu **11,8%**.

Vodeće hronične masovne nezarazne bolesti stanovništva Kantona Sarajevo ukazuju da je *potrebno razvijati i implementirati preventivne aktivnosti, koje se, prevenstveno odnose, na preveniranje faktora rizika u nastanku ovih oboljenja i stanja (pušenje, pravilna ishrana, fizička aktivnost), što zahtijeva multisektorski pristup.*

Izrazite razlike u broju registrovanih oboljenja u periodu 2014. godine do 2016.godine možemo promatrati kao rezultat lošeg sistema izvještavanja i registracije oboljenja.

Prikaz stope hipertenzivnih oboljenja I₁₀-I₁₅ na 10.000 stanovnika u periodu 2014-2018.¹

Grafikon 12.

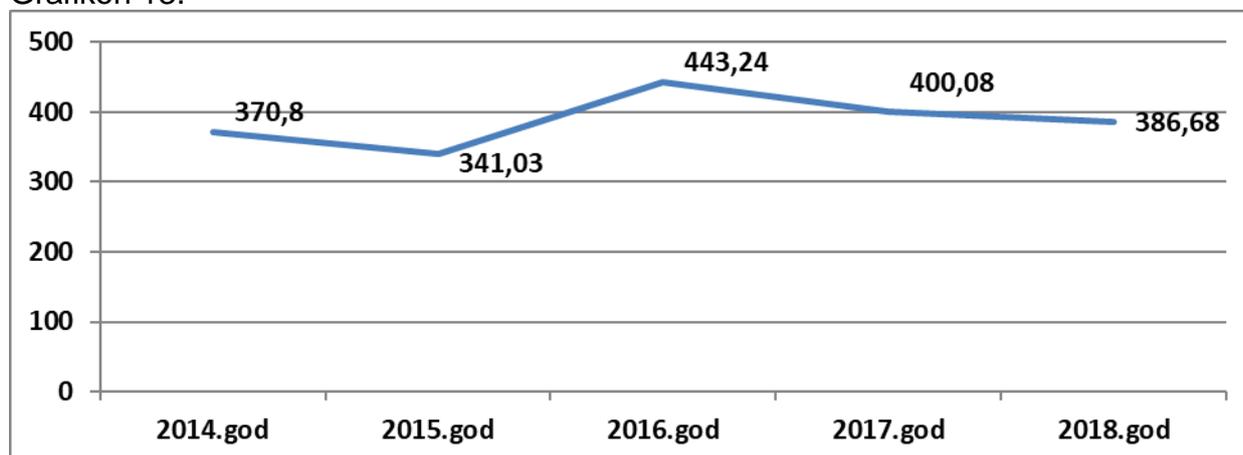

¹izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2014., 2015., 2016.i 2017. i 2018. godinu

U 2018. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju **diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄)** iznosio je **16.218**, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je **386,68** i bilježimo blagi pad u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa na 10.000 stanovnika iznosila **400,08**.

Prikaz stope diabetes mellitus (E₁₀-E₁₄) na 10.000 stanovnika u periodu 2014-2018.¹

Grafikon 13.

¹izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2014., 2015., 2016.i 2017. i 2018. godinu

U 2018.godini ukupan broj registrovanih malignih oboljenja na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine/primarne zdravstvene zaštite iznosio je **3.337**.

Neoplazme dojke C₅₀ su kao i prethodnih godina zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja na 100.000 stanovnika sa stopom od **149,02**.

Maligna oboljenja prema Can Reg4 (Registar malignih neoplazmi Federacije BiH na osnovu Prijava malignih neoplazmi obrazac br.3-35-86) za Kanton Sarajevo za 2018. godinu nije moguće prikazati prve rezultate jer je proces dostavljanja prijava prolongiran. U vrijeme izrade ove analize, Zavodu za javno zdravstvo Kantonu Sarajevo koji prema zakonskim obavezama i ustanovljenom protokolu za CanReg 4 vrši samo unos podatka na osnovu dostavljenih prijava za 2018. godinu, kao i prethodnih godina nije dostavljen ukupan broj individualnih prijava malignih neoplazmi za tu godinu. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Sl. Novine Federacije BiH“ br. 46/10) Zavod za javno zdravstvo FBiH vodi populacione registre o oboljenjima za teritoriju Federacije BiH, te nadzire prikupljanje podataka (Član 116. stav 1. alineja 23.), a zdravstvene ustanove su dužne izvršiti pravovremeno prijavljivanje individualnih izvještajnih obrazaca peti dan u tekućem mjesecu za protekli mjesec.

Istu situaciju bilježimo i kada je u pitanju Registar diabetes mellitusa, pa niti ove godine nismo u prilici prikazati incidencu (novootkriveni slučajevi) oboljelih od diabetes mellitusa.

Nepostojanja adekvatnih i ažuriranih populacionih registara za Federaciju BiH, a time i Kanton Sarajevo značajno utiče na mogućnosti monitoringa i kontrole hroničnih masovnih nezaraznih bolesti, a ovakvo stanje nas svrstava u rijetke zemlje u Evropi koje nisu uspostavile funkcionalne populacione registre kao osnovu za prikaz važnih indikatora zdravstvenog stanja stanovništva.

Prikaz deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. godini¹

Tabela 11.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10 MKB	Broj oboljenja	Broj oboljenja na 10.000 stanovnika
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₁₅)	49.781	1186,91
2.	Diabetes mellitus (E ₁₀ -E ₁₄)	16.218	386,68
3.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	13.259	316,13
4.	Druga ishemična oboljenja srca (I ₂₀ , I ₂₃ -I ₂₅)	7.939	189,28
5.	Druga srčana oboljenja (I ₂₆ -I ₄₃ , I ₅₀ -I ₅₂)	6.697	159,67
6.	Bronhitis, emfizem i druga hronična opstruktivna oboljenja pluća (J ₄₀ -J ₄₄)	6.087	145,13
7.	Cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova (M ₅₀ -M ₅₁)	4.741	113,03
8.	Druga oboljenja cirkulatornog sistema (I ₇₁ -I ₉₉)	4.574	109,76
9.	Maligne neoplazme (C ₀₀ -C ₉₆)	3.337	79,56
10.	Druga cerebrovaskularna oboljenja (I ₆₃ -I ₆₉)	3.030	72,24
11.	Deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja - Ukupno	115.663	2.757,73
	Ukupno – sva oboljenja	509.119	12.138,82

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izveštaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2018. godinu

**Prikaz pet vodećih malignih neoplazmi na području Kantona Sarajevo
broj oboljelih /100. 000 st. u 2018. godini¹**

Tabela 12.

R/B	Naziv oboljenja, stanja po 10.MKB	Broj oboljenja	Broj obolj./ 100.000 st.
1.	Maligne neoplazme dojke (C ₅₀)	625	149,02
2.	Maligne neoplazme usne , usne šupljine, farinksa i digestivnog trakta (C ₀₀ -C ₂₆ osim C ₁₆)	448	106,82
3.	Maligne neoplazme prostate (C ₆₁)	291	69,38
4.	Maligne neoplazme bronha i pluća (C ₃₄)	276	65,81
5.	Ostale neoplazme (C ₇₆ -C ₈₀), (C ₉₇ i D ₃₇ -D ₄₆)	233	55,55
6.	Ostale maligne neoplazme	1.464	249,06
	Ukupno - Maligne neoplazme	3.337	795,63

¹Izvor podataka : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2018. godinu

2.4. MENTALNO ZDRAVLJE

Ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine primarne zdravstvene zaštite vezanih za poremećaje mentalnog zdravlja iznosio je **14.434** ili **(2,83%)** od ukupnog broja registrovanih oboljenja-stanja kojih je bilo **509.119** u 2018. godini.

Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji (**F_{40-F48}**) činili su **(36,66%)**, od ukupnog broja registrovanih oboljenja vezanih za poremećaje mentalnog zdravlja, zatim slijede afektivni poremećaji raspoloženja (**F_{30-F39}**) sa udjelom od **(20,68%)**, te ne bilježimo bitnu razliku u odnosu na prethodnu godinu.

Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (**F_{04-F09}, F_{50-F69}, F_{80-F99}**) bili su zastupljeni sa **(19,59%)** te shizofrenija, shizopatija i sumanutni poremećaja (**F_{20-F29}**) sa indeksom strukture od **(11,00%)** od ukupnog broja registrovanih oboljenja vezanih za poremećaje mentalnog zdravlja.

Poremećaji mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. godini¹

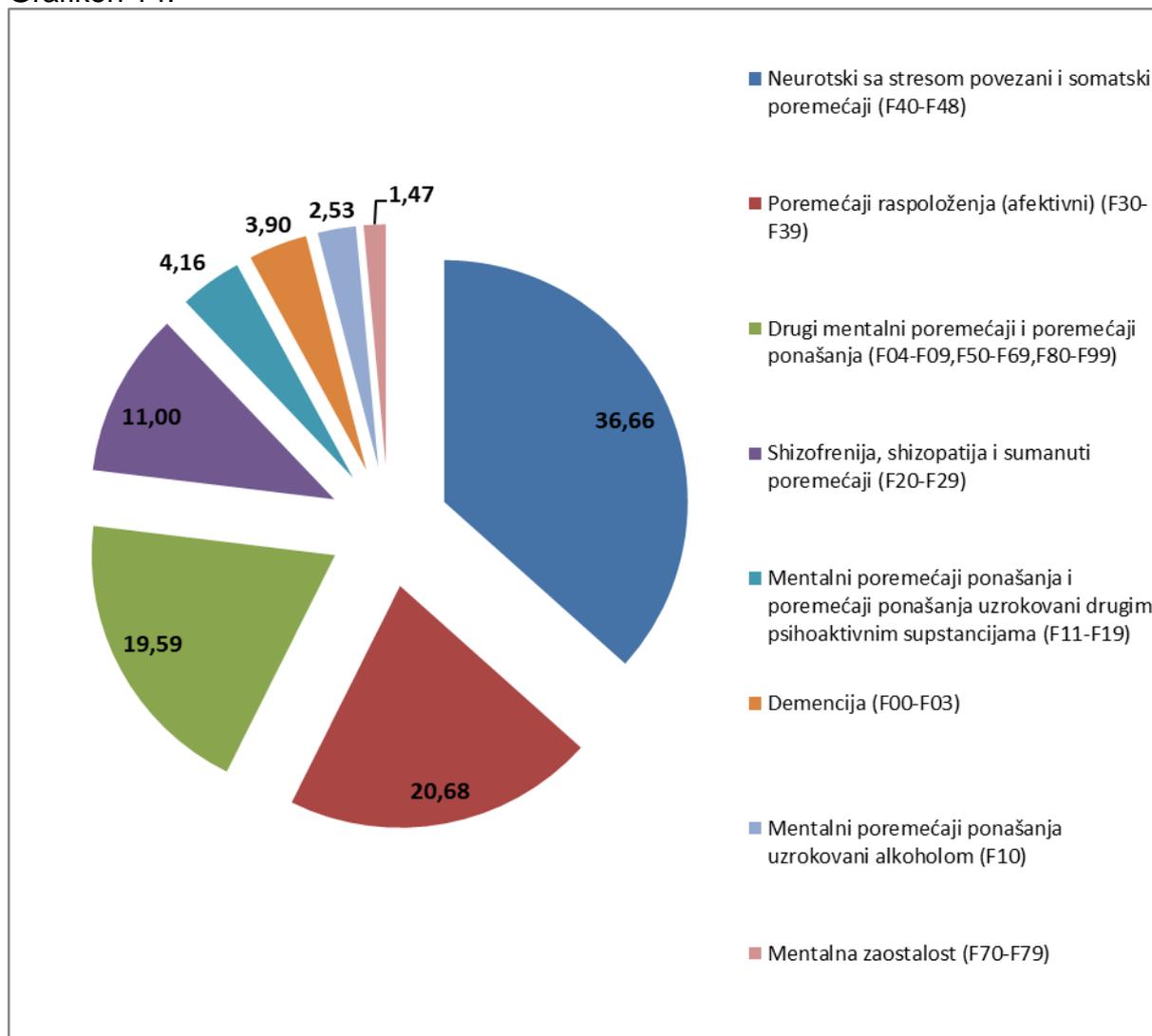
Tabela 13.

R/B	Naziv oboljenja, stanja po 10.MKB	Broj oboljenja	Broj obolj./100.000 st.
1.	Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji (F _{40-F48})	5.292	36,66
2.	Poremećaji raspoloženja (afektivni) (F _{30-F39})	2.985	20,68
3.	Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F _{04-F09} , F _{50-F69} , F _{80-F99})	2.828	19,59
4.	Shizofrenija, shizopatija i sumanutni poremećaji (F _{20-F29})	1.588	11,00
5.	Mentalni poremećaji ponašanja i poremećaji ponašanja uzrokovani drugim psihoaktivnim supstancijama (F _{11-F19})	601	4,16
6.	Demencija (F _{00-F03})	563	3,90
7.	Mentalni poremećaji ponašanja uzrokovani alkoholom (F ₁₀)	365	2,53
8.	Mentalna zaostalost (F _{70-F79})	212	1,47
UKUPNO		14.434	100,00%

¹Izvor podataka : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2018. godinu

Struktura poremećaja mentalnog zdravlja iskazana u % kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2018. godini¹

Grafikon 14.

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2018. godinu

2.4.1. Zloupotreba opojnih droga

U članu 76. Zakon o sprječavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga („Sl. Glasnik BiH“ br. 73/09) definisano je u stavu (1) da evidenciju o ovisnicima o opojnim drogama i povremenim uživaocima opojnih droga koji su nakon detoksikacije u postupku odvikavanja, odnosno kojima je pružena pomoć, vodi organ, ustanova za detoksikaciju ili druga ustanova, vjerska zajednica, udruženje ili drugo pravno ili fizičko lice koje se stara ili pruža pomoć ovisnicima.“

Istovremeno u stavu (3) ovog člana Zakona definiše se da se statistički podaci iz stava (1) ovog člana dostavljaju ustanovama za zaštitu javnog zdravlja u Bosni i Hercegovini, entitetskim ministarstvima nadležnim za poslove zdravstva, odnosno nadležnom organu Distrikta i Ministarstvu civilnih poslova po isteku svakog tromjesečja u kalendarskoj godini, a Komisiji za opojne droge i Odjeljenju za opojne droge kad god je to potrebno, a najmanje dvaput godišnje.

Upotreba takvog obrasca u BiH trebala je omogućiti usporedbu podataka unutar BiH te usporedbu podataka iz BiH sa različitim zemljama Evrope što je i međunarodna obaveza Bosne i Hercegovine.

Obrazac za evidenciju ovisnika trebao se koristiti kao izvještajni individualni obrazac za svaku osobu koja je u tretmanu.

Trenutačno je Evropski centar za droge i ovisnost o drogama (EMCDDA) dao metodološko uputstvo za izradu Indikatora potrebe za liječenjem (TDI verzija - protokol verzija 3) sa inoviranom obrascem koji se u BiH treba primijenjivati. Novi sistem registracije ovisnika podrazumijeva obuhvat registriranja odnosno popunjavanje novog Obrasca liječenih ovisnika.

2.4.2. Nasilje u porodici

Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične medicine/primarne zdravstvene zaštite u toku 2018. godine u **kategoriji sindroma zlostavljanja—odnosno lošeg postupka (T74)** nije registrovan niti jedan slučaj, što nam ukazuju na izraziti nedostatak registracije slučajeva nasilja u zdravstvu.

2.5. REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE ŽENA

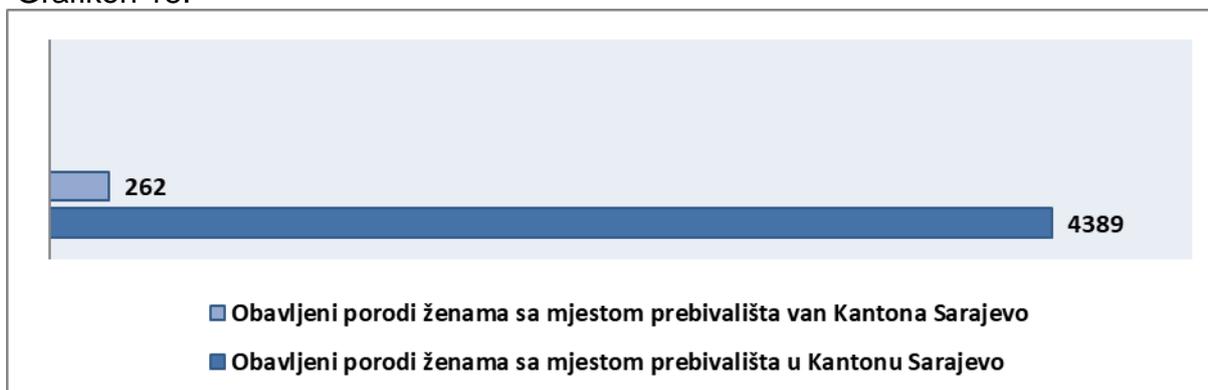
Na području Kantona Sarajevo u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru u 2018. godini prema prijavama poroda ukupno je registrovano **4.651 poroda**. (Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Prijave o porodu obrazac br. 3-21-63).

Od ukupnog broja registrovanih poroda u toku 2018. godine **4.389 ili (94,4%)** su registrovani kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo.

Broj registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo je iznosio **262 ili (5,6%)**.

Obavljeni porodi u javnim zdravstvenim ustanovama (porodilištima) ukupno na području Kantona Sarajevo u odnosu na prebivalište porodilja u 2018. godini¹

Grafikon 15.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz zdravstvenih Ustanova za 2018.godinu)

Prema prijavama poroda u 2018. godini iz javnih zdravstvenih ustanova (porodilišta) broj ukupno rođenih (kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo) iznosio je **4.469** od čega živorođenih **4.455**.

Broj poroda, ukupno rođenih i živorođenih registrovan u porodilištima na području Kantona Sarajevo kod porodilja sa prebivalištem na području KS¹

Tabela 14.

Godina	Broj poroda ukupno	Broj ukupno rođenih	Broj živorođenih
2018.	4.389	4.469	4.455

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

Prema dobnoj strukturi majki najveći broj živorođenih **1.561** ili **(35,03%)** registrovan je kod žena u dobnoj skupini od **30 do 34 godine**, a zatim u dobnoj skupini od **25 do 29** godina **1.265 živorođenih** sa udjelom u ukupnom broju **živorođenih od (28,39%)**.

Broj živorođenih u dobnoj skupini od **35-39 godina** iznosio je **839** ili **(18,83%)** u odnosu na ukupan broj živorođenih. U dobnoj skupini od **20-24 godina 553 ili (12,41%)**, u dobnoj skupini od **40-44 godine 180 ili (4,04%)**, a u dobnoj skupini od **15 do 19 godina 44 ili (0,98%)** u odnosu na ukupan broj živorođenih.

U 2018. godini ne bilježimo rođenje od majki u dobnoj skupini **ispod 15 godina**, a u dobnoj skupini od **45-49 godina** registrovano je **13 ili (0,29%)** u odnosu na ukupan broj živorođenih u 2018. godini.

Uočava se trend kao i prethodnih godina pomijeranja rađanja ka starijim dobnim skupinama, što je posebno vidljivo kad je u pitanju **rađanje u dobnim skupinama ispod 20 godina**.

Broj živorođenih (prema prijavama poroda)¹ u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2018. godini

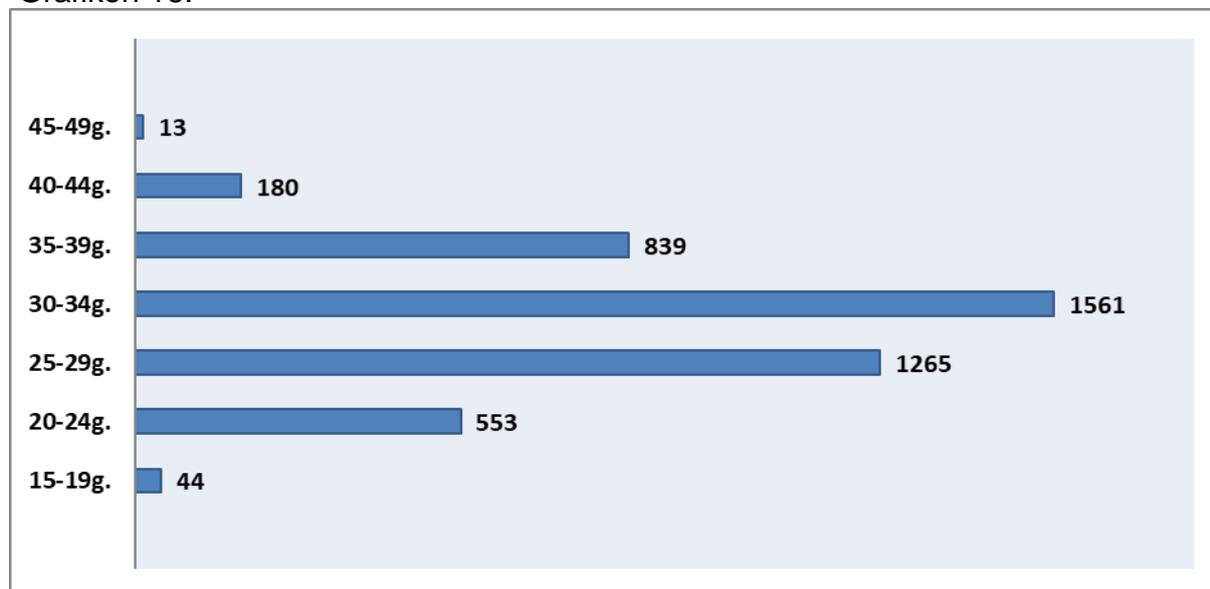
Tabela 15.

Dobne skupine									Ukupno
≤15g.	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50≥	4.455
-	44	553	1.265	1.561	839	180	13	-	

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo-na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini

Živorodeni (prema prijavama poroda) u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2018. godini¹

Grafikon 16.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini).

Udio živorodene djece od majki ispod 20 godina Kanton Sarajevo¹, Bosna i Hercegovina^{2,3} i zemalja u Regionu²

Tabela 16.

Udio živorodene djece od majki ispod 20 godina	
Kanton Sarajevo	1,0 ¹
Bosna i Hercegovina	3,6 ^{2,3}
Hrvatska	3,0 ²
Srbija	4,4 ²
Slovenija	1,0 ²
Sjeverna Makedonija	4,4 ²
Crna Gora	3,0 ²

¹Izvor : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

² Izvor: WHO, Health for all database, za 2015.i 2016. godinu za Sjevernu Makedoniju

³Najstariji podatak /indikator za BiH unesen je za 1980. godine kada je udio živorodene djece od majki mlađih od 20 godina iznosio 11,09.

**Udio živorodene djece od majki sa 35 i više godina
Kanton Sarajevo, Bosna i Hercegovina i zemalja u Regionu²**

Tabela 17.

Udio živorodjenih od majki Sa 35 i više godina	
Kanton Sarajevo	23,2¹
Bosna i Hercegovina	13,5^{2,3}
Hrvatska	19,0²
Srbija	17,1²
Slovenija	18,8²
Sjeverna Makedonija	14,7²
Crna Gora	16,1²

¹Izvor : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

² Izvor: WHO, Health for all database, za 2015. godinu i Sjeverna Makedonija 2016.god.

³Napomena: Najstariji podatak /indikator za BiH unesen je za 1981. godinu kada je udio živorodjenih od majki starijih od 35 godina iznosio 5,27

Od ukupno **4389** registrovanih poroda u 2018. godini kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo čak **1.266** ili **(28,84 %)** su završeni carskim rezom (sectio caesarea). Prema smjernicama SZO, svaka zemlja ne bi trebala imati više od 15% poroda dovršenih carskim rezom godišnje.

Stopa izvršenih carskih rezova na 1.000 živorodjenih u 2018. godini izuzetno je visoka i iznosila je iznosila **284,17** i nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **288,23**.

**Stopa izvršenih carskih rezova na 1000 živorođenih
Kanton Sarajevo, Bosna i Hercegovina i i zemalja u Regionu²**

Tabela 18.

Stopa izvršenih carskih rezova na 1.000 živorođenih	
Kanton Sarajevo	284¹
Bosna i Hercegovina	249²
Hrvatska	192²
Srbija	297²
Slovenija	205²
Sjeverna Republika Makedonija	289²
Crna Gora	- ²

¹Izvor : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijave poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

² Izvor: WHO, Health for all database, za Crnu Goru nema podataka, za ostale zemlje posljednji ažurirani podaci/indikator za 2013. 2014.i 2015. godinu

U javnom sektoru u 2018. godini prema Izvještaju o radu službe za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br.02.6B) ukupno je propisano 938 kontraceptivnih sredstava u javnim zdravstvenim ustanovama od čega: oralnih kontraceptivnih sredstava 520 ili (55,44%), intrauterinih kontraceptivnih sredstava 370 ili (39,45%), te 48 ili (5,11%) svih ostalih kontraceptivnih sredstva. Prema dostavljenim izvještajima iz privatne prakse u 2018. godini propisano je 856 kontraceptiva od čega oralnih 573 ili (66,93%), intrauterinih kontraceptivnih sredstava 192 ili (22,43%), a svih ostalih kontraceptivnih sredstava 91 ili (10,64%).

Od ukupno 40 ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova registrovanih u 2018. godini za obavljanje zdravstvenih usluga iz oblasti ginekologije, (Izvor: Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo), 29 ili (72,5%) ispunjavale su svoju zakonsku obavezu, te u zakonskom roku dostavljale Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izvještaje u skladu s propisima o evidencijama u oblasti zdravstva.

U 2018. godini u javnom sektoru registrovano je **315 obavljenih prekida trudnoće** od čega 297 ili (94,28%) prekida trudnoće kod žena sa područja Kantona Sarajevo i 18 ili (5,72%) kod žena sa područja drugih kantona FBiH.

Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje Zavodu za javno zdravstvo KS u 2018. godini je bio 157 od čega 112 ili (71,33%) kod žena s prebivalištem na području Kantona Sarajevo.

Prijave o prekidu trudnoće (Obrazac br 3-21-84), u 2018. godini J.U. Zavodu za javno zdravstvo KS dostavilo je 8 privatnih ordinacije/ustanova.

Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa područja Kantona Sarajevo iznosio je 409.

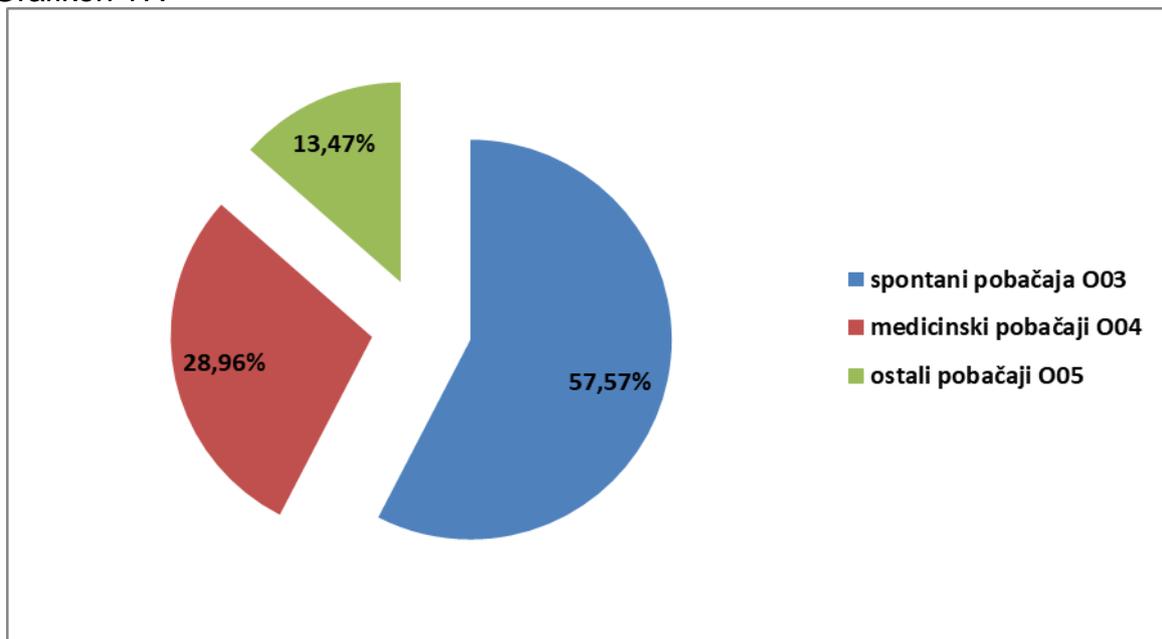
Stopa pobačaja u 2018. godini na 1.000 živorođenih iznosila 93,18 (za žene sa područja Kantona Sarajevo).

U javnim zdravstvenim ustanovama od ukupnog broja registrovanih prekida trudnoće urađenih ženama sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo u 2018. godini na Klinici za ginekologiju KCUS urađeno je **219 ili (73,73%)**, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **78 ili (26,27%)**.

Od ukupno **297** registrovanih pobačaja u javnom sektoru prema kategoriji prekida trudnoće registrovano je: **171 ili (57,57%)** spontanih pobačaja O₀₃, **86 ili (28,96%)** medicinskih pobačaja O₀₄ i **40 ili (13,47%)** ostalih pobačaja O₀₅.

Registrovani pobačaja u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema kategoriji prekida trudnoće u 2018. godini¹

Grafikon 17.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

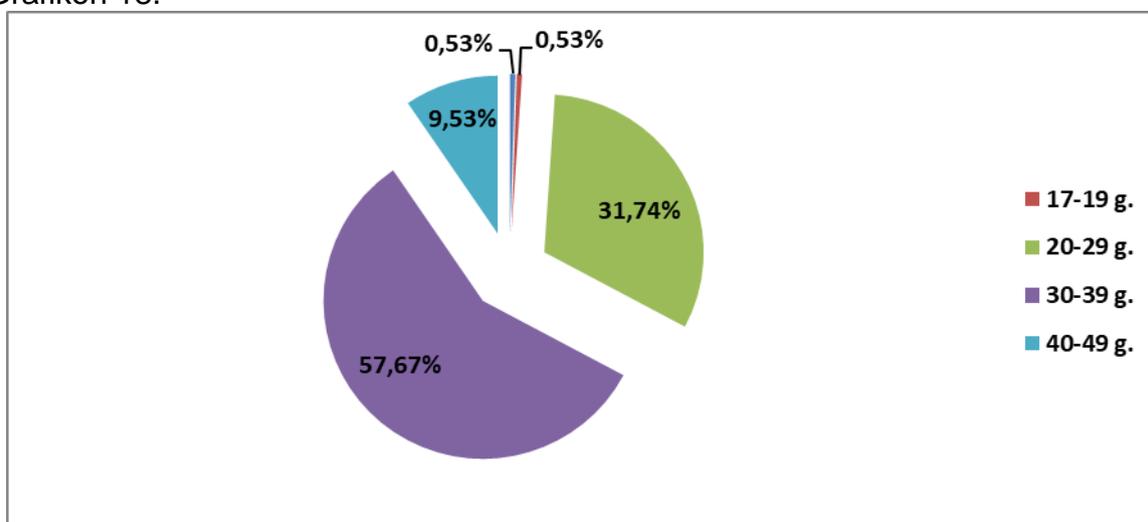
U javnom i privatnom sektoru ukupno je urađeno **189** medicinskih pobačaja O₀₄.

Kada je u pitanju dobna struktura žena kojima je urađen medicinski pobačaj u javnom i privatnom zdravstvenom sektoru u 2018. godini od ukupno **189** registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u dobnoj skupini **15-16 godina urađen je 1 ili (0,53%)**, od **17-19 godina 1 ili (0,53%)**, kod žena u dobnoj skupini od **20-29 godina 60 ili (31,74%,)** kod žena u dobnoj skupini od **30-39 godina 109 ili (57,67%)** i kod žena u dobnoj skupini od **40-49 godina 18 (9,53%)**.

U dobnim skupinama ispod 15 godina u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2018. godini nije urađen niti jedan medicinski pobačaj.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema dobnoj strukturi u 2018. godini¹

Grafikon 18.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih i privatnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

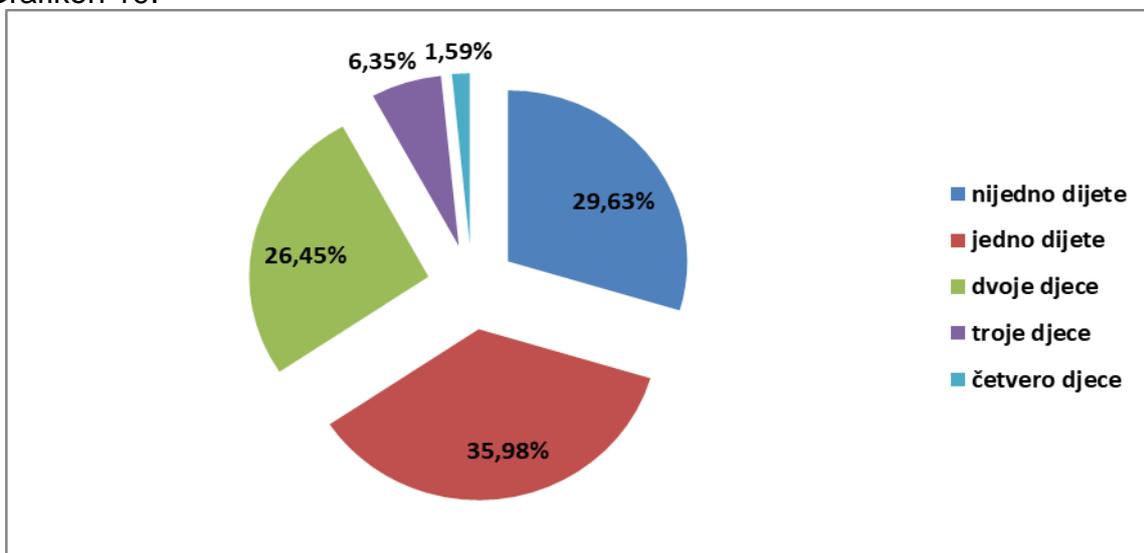
Kada su u pitanju legalno inducirani (medicinski) pobačaji izuzetno važan podatak za praćenje je i **broj živorođene djece kod žena kojima je urađen medicinski pobačaj.**

Prema brojnim istraživanjima jedan od nerijetkih uzroka neplodnosti jeste medicinski pobačaj kod žena koje prije urađenog medicinskog pobačaja nisu rađale.

U 2018. godini broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj njih **56 ili (29,63%)** nemaju živorođene djece. Najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj ima **1 živorođeno dijete njih 68 ili (35,98%)**. Istodobno najmanji broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj **3 ili (1,59%)** spada u skupinu žena koje **imaju 4 živorođene djece.**

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju živorođene djece u 2018. godini¹

Grafikon 19.

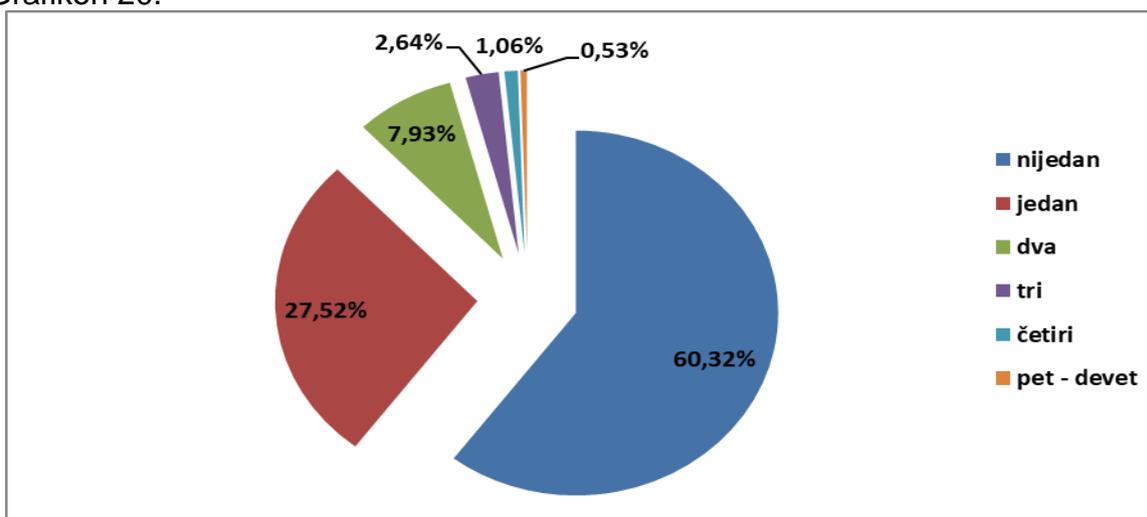

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

U odnosu na broj prethodnih prekida trudnoće kod žena kojima su izvršeni legalno inducirani (medicinski) pobačaji u javnom i privatnom zdravstvenom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2018. godini, najveći broj pobačaja urađen je ženama koje prethodno nisu imale niti jedan prekid trudnoće kod njih **114 ili (60,32%)** od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju prethodnih prekida trudnoće u 2018. godini¹

Grafikon 20.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2018. godini)

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena
ukupno u 2018. godini¹**

Tabela 19.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji (N ₉₅)	7.266	25,22
2.	Druge upale vagine i vulve (N ₇₆)	3.527	12,24
3.	Kandidijaza (B ₃₇)	3.482	12,08
4.	Poremećaji menstruacije (N ₉₁ -N ₉₂)	2.393	8,30
5.	Benigna neoplazma jajnika (ovarija) (D ₂₇)	1.123	3,90
6.	Ostala oboljenja i stanja	11.023	38,26
Ukupno		28.814	100,00%

¹Izvor podataka : Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo – Oboljenja, stanja i povrede utvrđene u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2018. godinu

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena u dobnoj skupini
od 15-49 godina u 2018. godini¹**

Tabela 20.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Kandidijaza (B ₃₇)	2.812	15,22
2.	Druge upale vagine i vulve (N ₇₆)	2.796	15,13
3.	Poremećaji menstruacije (N ₉₁ -N ₉₂)	2.092	11,32
4.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji (N ₉₅)	1.108	6,00
5.	Benigna neoplazma jajnika (ovarija) (D ₂₇)	856	4,60
6.	Ostala oboljenja	8.821	47,73
Ukupno		18.485	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Oboljenja, stanja i povrede utvrđene u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2018. godinu

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena za dobnu skupinu
50 i više godina u 2018. godini¹**

Tabela 21.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji (N ₉₅)	6.158	59,62
2.	Druge upale vagine i vulve (N ₇₆)	731	7,07
3.	Kandidijaza (B ₃₇)	670	6,49
4.	Lejomiom maternice (D ₂₅)	399	3,86
5.	Prolaps ženskih genitalnih organa (N ₈₁)	355	3,44
6.	Ostala oboljenja	2.016	19,52
Ukupno		10.329	100,00

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - *Oboljenja, stanja i povrede utvrđene u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2018. godinu*

2.6. ORALNO ZDRAVLJE

Prema podacima iz javnog sektora ne bilježimo značajnije promjene stanja oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo u odnosu na prethodne godine.

U 2018. godini unutar populacionih skupina od 0-6 godina i od 7-18 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje.

Kod dobne skupine od 19 i više godina u 2018. godini kao i prethodne godine vodeće oboljenje su bila oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva.

Udio zubnog karijesa kod svih populacionih skupina u odnosu na ukupno utvrđena oboljenja, stanja i povrede u stomatološkoj zaštiti koje su registrovane u javnom sektoru u 2018. godini je iznosio **(32,52%)** svih registrovanih oboljenja i stanja kada je u pitanju oralno zdravlje stanovništva.

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2018. godini – ukupno¹

Tabela 22.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva (K ₀₄)	69.597	34,64
2.	Zubni karijes (K ₀₂)	65.351	32,52
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja (K ₀₅)	27.582	13,73
4.	Dentofacijalne anomalije (uključujući maloccl.) (K ₀₇)	22.732	11,31
5.	Druga oboljenje čvrstog tkiva zuba (K ₀₃)	4.172	2,08
6.	Ostala oboljenja, stanja	11.501	5,72
Ukupno		200.935	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Izvještaj za utvrđena oboljenja, stanja i povrede prema starosti u stomatološkoj djelatnosti (obrazac br. 3-09-60) za 2018. godinu

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2018. godini
u dobnoj skupini od 0-6 godina¹**

Tabela 23.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Zubni karijes (K ₀₂)	4.558	48,07
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva (K ₀₄)	3.289	34,68
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja (K ₀₅)	488	5,15
4.	Dentofacijalne anomalije (uključujući mallocll.) (K ₀₇)	332	3,50
5.	Zadržani (retenirani) i uklješteni (impaktirani) zubi (K ₀₁)	193	2,04
6.	Ostala oboljenja, stanja	622	6,56
Ukupno		9.482	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Izvještaj za utvrđena oboljenja, stanja i povrede prema starosti u stomatološkoj djelatnosti (obrazac br. 3-09-60) za 2018. godinu

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2018. godini
u dobnoj skupini od 7-18 godina¹**

Tabela 24.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index Strukture %
1.	Zubni karijes (K ₀₂)	23.733	34,32
2.	Dentofacijalne anomalije (uključujući mallocll.) (K ₀₇)	21.119	30,54
3.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva (K ₀₄)	16.009	23,15
4.	Gingivitis i periodontalna oboljenja (K ₀₅)	4.870	7,04
5.	Poremećaj razvoja i rasta zuba (K ₀₀)	768	1,11
6.	Ostala oboljenja, stanja	2.657	3,84
Ukupno		69.156	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Izvještaj za utvrđena oboljenja, stanja i povrede prema starosti u stomatološkoj djelatnosti (obrazac br. 3-09-60) za 2018. godinu

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2018. godini
u dobnj skupini od 19 i više godina¹**

Tabela 25.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva (K ₀₄)	50.299	41,13
2.	Zubni karijes (K ₀₂)	37.060	30,30
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja (K ₀₅)	22.224	18,17
4.	Druga oboljenja čvrstog tkiva zuba (K ₀₃)	3.468	2,84
5.	Ostale bolesti usana i oralne sluznice (K ₁₃)	1.858	1,52
6.	Ostala oboljenja, stanja	7.388	6,04
Ukupno		122.297	100,00%

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - *Izveštaj za utvrđena oboljenja, stanja i povrede prema starosti u stomatološkoj djelatnosti (obrazac br. 3-09-60) za 2018. godinu*

U javnom sektoru u 2018. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na **73** punkta od čega **2** punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno **207** stomatoloških stolica od čega na Stomatološkom fakultetu sa klinikama **104** stolice.

U javnom sektoru u 2018. godini bilo je ukupno **230** stomatoloških timova.

U toku 2018. godine u javnom sektoru registrovano je ukupno **304.800** posjeta što je za **(8,6%)** manje u odnosu na prethodnu godinu kada je broj posjeta iznosio **333.696**, a **(16,7%)** manje u odnosu na 2016. godinu kada je ukupno registrovano **366.083** posjeta.

Od ukupnog broja registrovanih posjeta u javnom sektoru u 2018. godini prvih posjeta je bilo 132.837. Broj posjeta po jednom timu u javnom sektoru iznosio je 1.325, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 5,00 posjeta.

U 2018. godini u javnom sektoru u oblasti zaštite oralnog zdravlja obavljeno je **7.495** ciljanih–serijskih pregleda što je za **(21,94%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno **6.146** ciljanih - serijskih pregleda. U toku 2018. godine obavljeno je **634** kontrolnih pregleda poslije ciljanih–serijskih pregleda.

U 2018. godini, u privatnom sektoru, zaštitu oralnog zdravlja pružalo je **194** privatnih stomatoloških ordinacija, **3** privatne stomatološke poliklinike, **3** privatna stomatološka centra, **2** privatne specijalističke poliklinike koje su pored ostalih specijalističko-konzultativnih djelatnosti registrovane i za stomatološku djelatnost, te **22** zubotehnička laboratorija. Od ukupno **224** navedena subjekta svoju potpunu zakonsku obavezu vezanu za propise koji regulišu obaveze vezane za evidencije u oblasti zdravstva ispunjava samo **125** navedenih subjekata ili **(55,80%)**. Zbog navedenog stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo analizirano je samo na osnovu podataka vezanih za rad javnog sektora.

2.7. TRAUMATIZAM

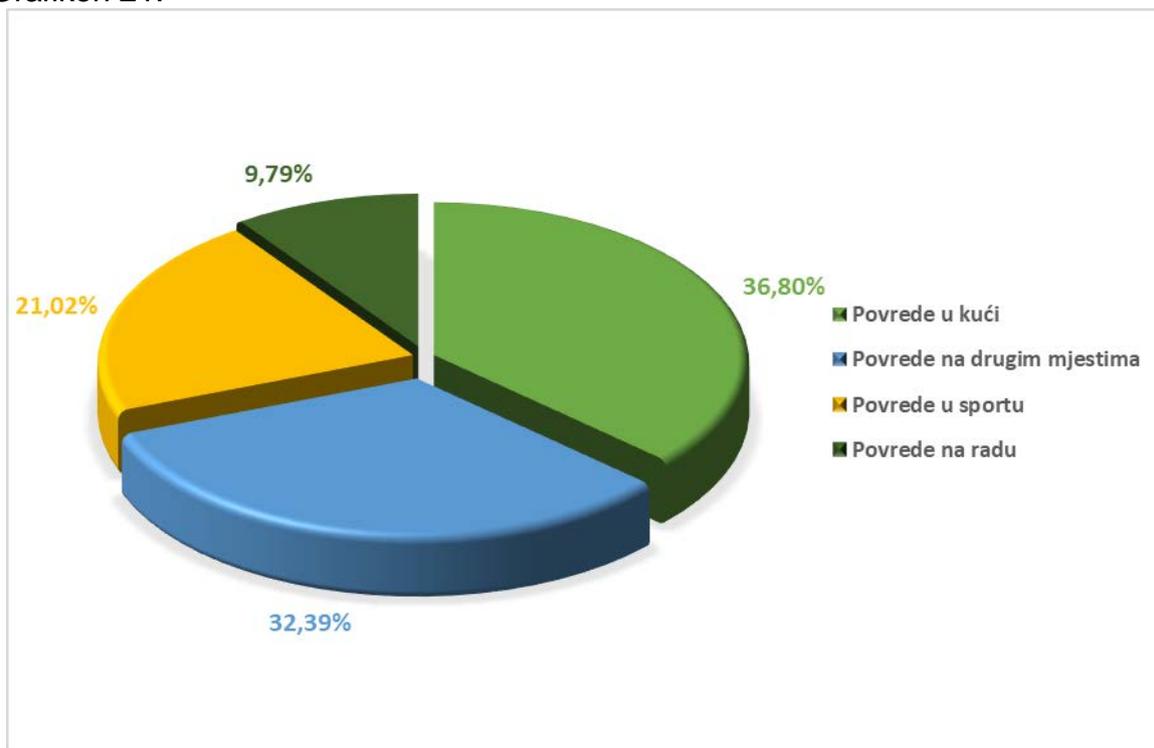
U 2018. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ukupno je **registrovano 10.920 povreda stanovništva Kantona Sarajevo**, što predstavlja **povećanje za 0,39% u odnosu na broj registrovanih povreda u 2017. godini (10.878)**. Najveći broj povreda stanovništva Kantona Sarajevo registrovan je u kući, na drugim mjestima i sportu. U strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda, povrede čine 2,15%.

Opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,60% te nema značajne razlike u odnosu na prethodne godine.

U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući sa 36,80% (4.019 povreda) i povrede na drugim mjestima sa 32,39% (3.537 povreda), a zatim slijede povrede u sportu sa 21,02% (2.295 povreda) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi sa 9,79% (1.069 povreda).

Struktura povreda stanovništva Kantona Sarajeva u 2018. godini, pregled prema mjestu događaja povrede

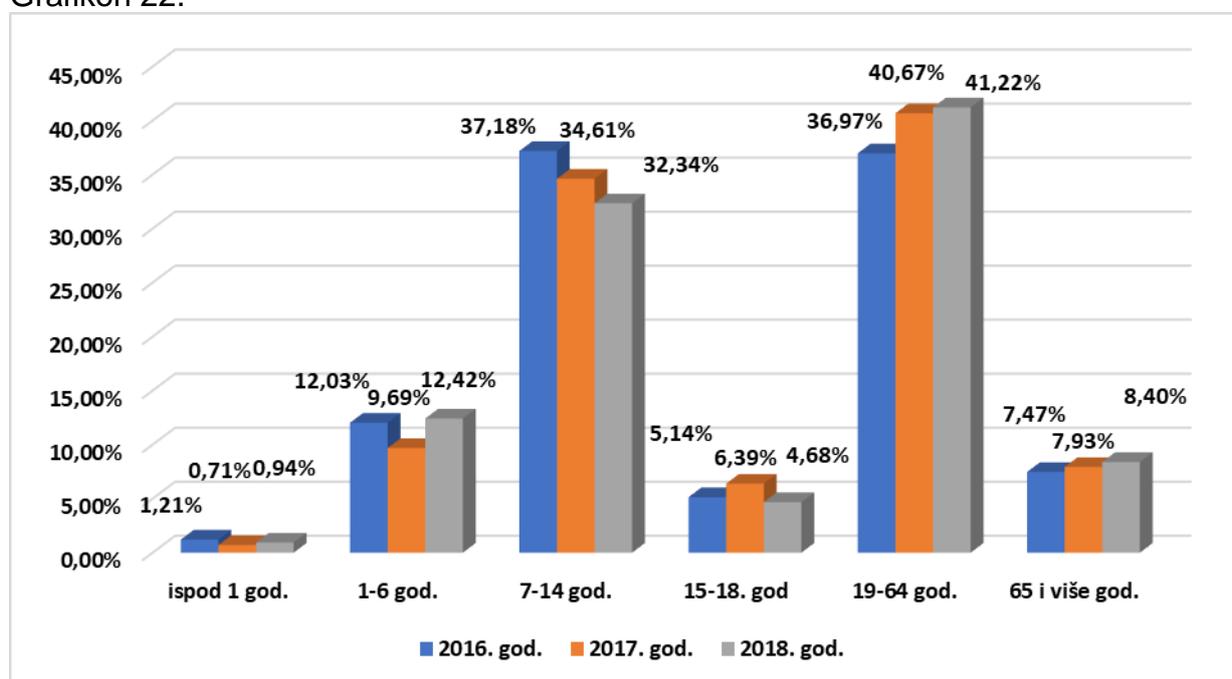
Grafikon 21.

Najveći procenat povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života (4.501 povreda) i kod školske djece 7-14 godina života (3.532 povrede), koje u strukturi svih registrovanih povreda prema dobnim skupinama čine 73,56%, a zatim slijede povrede predškolske djece 1-6 godina života (1.356 povreda) sa 12,42%, dok su povrede kod ostalih dobnih skupina zastupljene u znatno nižem procentu i to: povrede djece ispod jedne godine života sa 0,94% (103 povrede), zatim povrede školske djece i omladine 15-18 godina života sa 4,68% (511 povreda) i osoba treće životne dobi (65 i više godina života) kod kojih su povrede zastupljene u procentu od 8,40% (917 povreda).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva, pregled po dobnim skupinama, 2016., 2017. i 2018. godina

Grafikon 22.

Povrede djece ispod jedne godine života najčešće se dešavaju u kući (72 ili 69,90%) i u vrtiću (17 ili 16,50%).

Povrede djece 1-6 godina života najčešće se dešavaju, također, u kući (841 ili 62,02%) i na drugim mjestima (180 ili 13,27%).

Školska djeca 7-14 godina života, također, najčešće se povređuju u kući (1.362 ili 38,56%), a zatim slijede povrede usljed nezgoda u sportu (1.259 ili 35,65%).

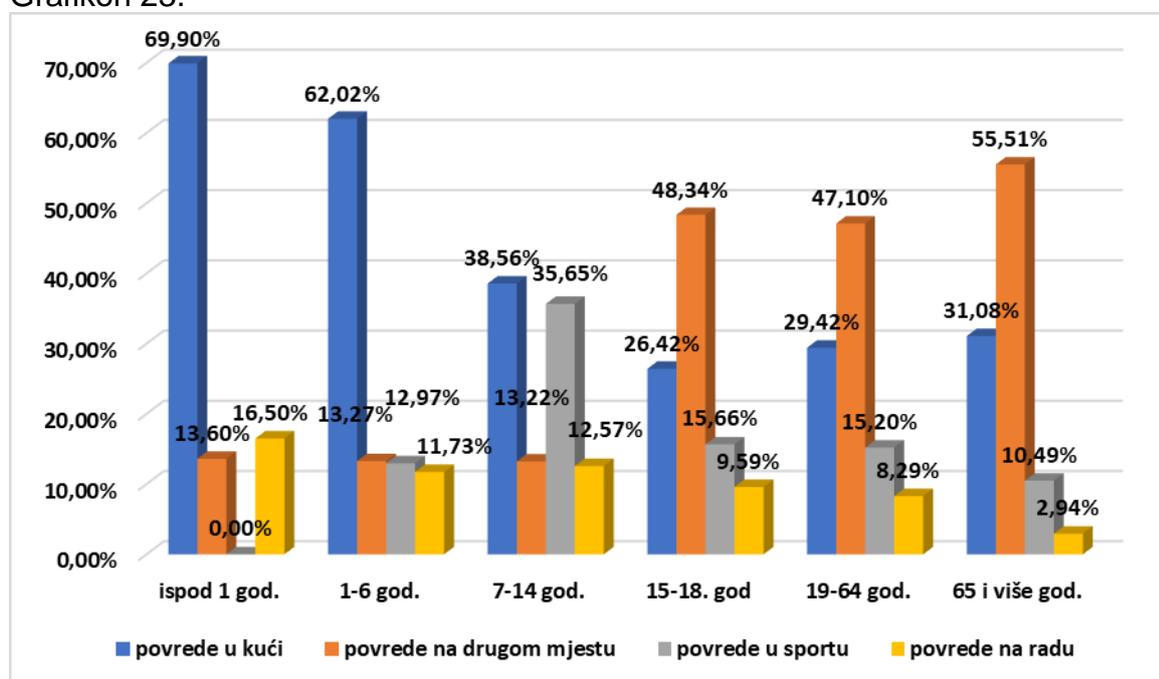
Školska djeca i omladina 15-18 godina života najčešće se povređuju na drugim mjestima (247 ili 48,34%) i u kući (135 ili 26,42%).

Povrede kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života najčešće se dešavaju usljed nezgoda na drugim mjestima (2.120 ili 47,10%) i usljed nezgoda u kući (1.324 ili 29,42%), dok su povrede na radu zastupljene sa 8,29% (373 povreda).

Osobe treće životne dobi (65 i više godina života) najčešće se povređuju usljed nezgoda na drugim mjestima (509 ili 55,51%) i usljed povreda u kući (285 ili 31,08%), dok povrede u sportu čine 10,49% (96), a povrede na radu su zastupljene sa 2,94% (27).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva u 2018. godini, pregled prema dobnim skupinama i mjestu događaja povrede

Grafikon 23.

2.7.1. SAOBRAĆAJNI TRAUMATIZAM

Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2018. godini u Kantonu Sarajevo, **registrovano je ukupno 9.258 saobraćajnih nezgoda, što predstavlja smanjenje za 11,30% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 10.438 saobraćajnih nezgoda.**

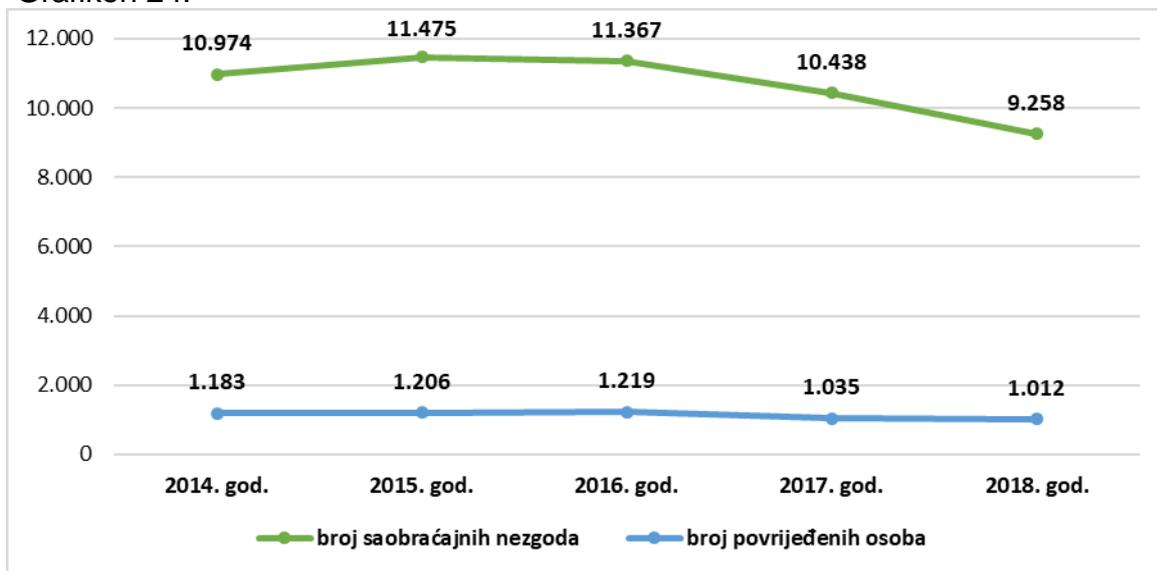
Broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u 2018. godini je iznosio 111 nezgoda, što je za 1,78% manji broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 113 saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju. Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda u 2018. godini iznosi 1,20%, što je neznatno viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,08%). Uočava se trend opadanja broja saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u posljednjih pet godina za 41,88% u odnosu na 2014. godinu kada je registrovana 191 saobraćajna nezgoda izazvana u alkoholisanom stanju. Saobraćajne nezgode izazvane u alkoholisanom stanju u najvećem broju su registrovane na području općina Ilidža (66 ili 59,50%), zatim na području općine Centar (24 ili 21,62%) i na području općine Novi Grad (6 ili 5,40%), dok na području općine Trnovo nije registrovana niti jedna saobraćajna nezgoda koja je izazvana u alkoholisanom stanju.

Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u 2018. godini na području Kantona Sarajevo je bio 1.012 osoba, što je za 2,22% manji procenat povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u odnosu na 2017. godinu kada je povrijeđeno 1.035 osoba, te je i vrijednost stope povrijeđenih u saobraćajnim nezgodama na 100.000 stanovnika u 2018. godini nešto niža (241,29‰) u odnosu na vrijednost ove stope u 2017. godini kada je iznosila 247,28‰.

Broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama u 2018. godini je 17, što je za 21,43% viši procenat poginulih lica u odnosu na 2017. godinu kada je poginulo 14 osoba.

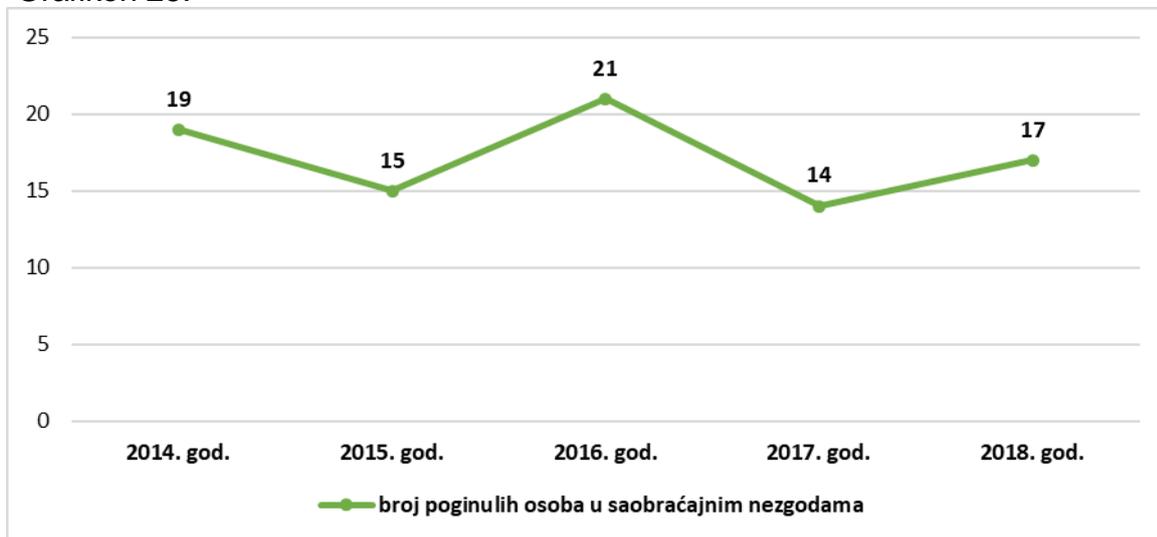
Broj saobraćajnih nezgoda i broj povrijeđenih osoba u saobraćajnim nezgodama u Kantonu Sarajevo, 2014-2018. godina

Grafikon 24.

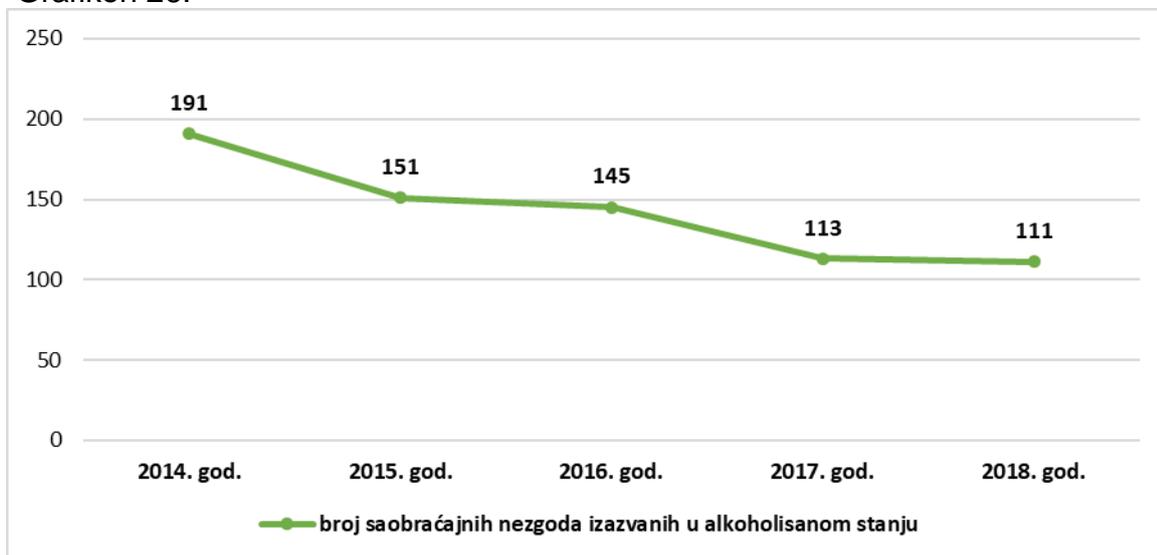
Broj poginulih osoba u saobraćajnim nezgodama u Kantonu Sarajevo, 2014-2018. godina

Grafikon 25.

Broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u Kantonu Sarajevo, 2014-2018. godina

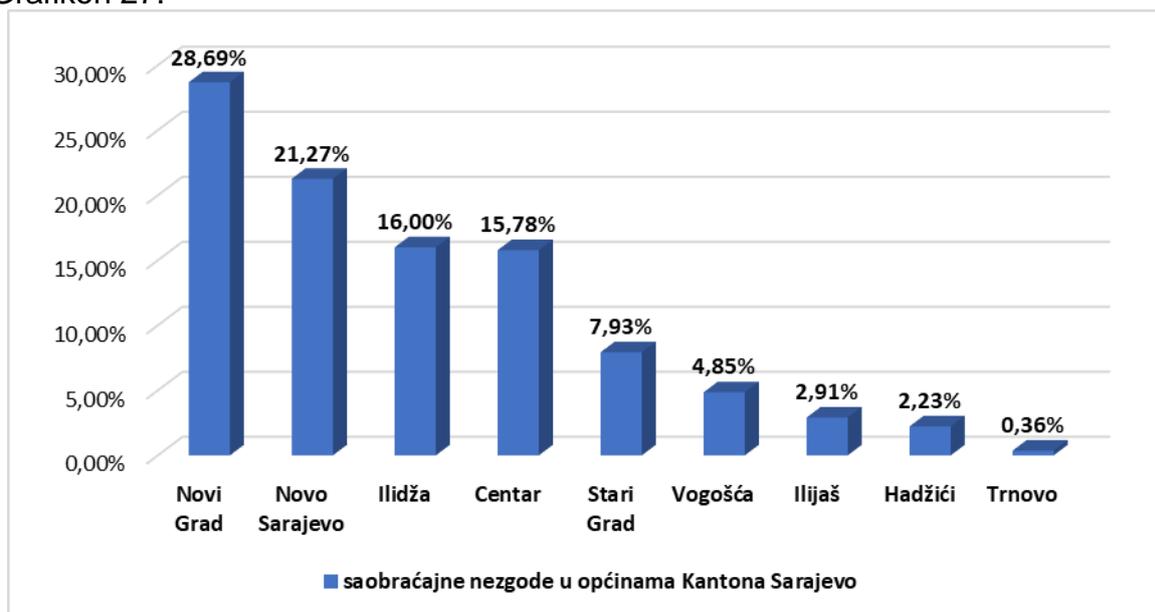
Grafikon 26.

Kao i prethodne godine najveći procenat saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo u 2018. godini desio se na području općina: Novi Grad (2.656 ili 28,69%), Novo Sarajevo (1.969 ili 21,27%), Ilidža (1.481 ili 16,00%), Centar (1.461 ili 15,78%) i Stari Grad (734 ili 7,93%), dok se najmanji procenat saobraćajnih nezgoda desio na području općina: Trnovo (33 ili 0,36%), Hadžići (206 ili 2,23%), Ilijaš (269 ili 2,91%) i Vogošća (449 ili 4,85%)

Saobraćajne nezgode u Kantonu Sarajevo u 2018. godini, pregled prema općinama

Grafikon 27.

2.8. ZARAZNE BOLESTI I IMUNIZACIJA

2.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi na području Kantona Sarajevo u 2018. godini

Tokom 2018. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je **5.289 slučajeva oboljevanja od zaraznih bolesti**. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih je znatno manji (za 33,09%) kada je prijavljeno 7.039 slučajeva oboljevanja od zaraznih bolesti.

Analizom, evaluacijom i komparacijom svih podataka proizilazi zaključak da je u 2018. godini prijavljeno 1.750 slučajeva zaraznih bolesti manje, nego tokom 2017. godine.

Tokom 2018. godine prijavljeno je 1.015 slučajeva Enterocolitis acuta, što je za 44,08% manje nego u 2017. godini kada je prijavljeno 1.815 slučajeva ovog oboljenja.

Kada su u pitanju varicelle (pljuskavice) u 2018. godini prijavljeno je 2.139, a u 2017. godini 3.068 slučajeva. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih je umanjeno za 30,28%.

Na tabeli broj 26. je prikaz oboljenja od zaraznih bolesti sa stopom morbiditeta na 100.000 stanovnika.

Broj prijavljenih slučajeva i morbiditet od zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo, 2017. i 2018. godina

Tabela 26.

Red. broj	Bolest	Šifra	2017.		2018.	
			Broj slučajeva	Mb	Broj slučajeva	Mb
1.	Amebiasis	A06	11	2,63	5	1,19
2.	AIDS	B20-24	*	*	*	*
3.	Angina streptoc.	J02	209	50,06	226	54,00
4.	Antimirobna rezisten.		3	0,72	0	0,00
5.	Boreliosis	A69	2	0,48	3	0,72
6.	Brucellosis	A23	7	1,68	18	4,30
7.	Chlamydial infectio	A74	3	0,72	0	0,00
8.	Echinococcosis	B67	0	0,00	2	0,48
9.	Encephalitis	A85	2	0,48	0	0,00
10.	Enterocolitis ac.	A09	1815	434,73	1015	242,51
11.	Erysipelas	A46	8	1,92	8	1,91
12.	Febris haemorrhagica	A96	2	0,48	0	0,00
13.	Giardiasis	A06	0	0,00	0	0,00
14.	HbsAg kliconoša	Z22	7	1,68	1	0,24
15.	Herpes zoster	B24	390	93,41	500	119,46
16.	HIV infectio	B20-24	*	*	*	*
17.	HVA	B15	0	0,00	1	0,24
18.	HVB	B16	12	2,87	1	0,24
19.	HVC	B18	9	2,16	1	0,24
20.	Leptospirosis	A27	2	0,48	0	0,00
21.	Lues	A50-53	0	0,00	0	0,00
22.	Meningoencephalitis	G02	2	0,48	1	0,24
23.	Meningitis mening.	A39	0	0,00	0	0,00
24.	Meningitis	G00	2	0,48	5	1,19
25.	Meningitis virosa	A87	6	1,44	10	2,39
26.	Mononucleosis	B27	61	14,61	36	8,60
27.	Morbilli	B05	6	1,44	5	1,19
28.	Nosocomial infec.	Y95	517	123,83	603	144,07
29.	Parotitis epid.	B26	28	6,71	25	5,97
30.	Pertussis	A37	24	5,75	22	5,26
31.	Rubeola	B 06	0	0,00	2	0,48
32.	Q-fever	A87	0	0,00	4	0,96
33.	Salmonellosis	B06	82	19,64	82	19,59
34.	Scabies	B86	178	42,63	223	53,28
35.	Scarlatina	A38	327	78,32	130	31,06
36.	Sepsis	A41	26	6,23	17	4,06
37.	Toxiinfectio al.	A05	175	41,92	153	36,56
38.	Tuberculosis activa	A15- A19	54	12,93	50	11,95
39.	Trichinellosis	B75	1	0,24	0	0,00
40.	Toxoplasmosis	B58	0	0,00	1	0,24
41.	Varicellae	B01	3.068	734,85	2.139	511,06
UKUPNO:			7.039	1.686,00	5.289	1.263,67

*Morbidityet za 2017. godinu rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2016 godine.), a za 2018 godinu (stanje na dan 30.06.2017. godine)

* Zbog posebnih procedura oko prijavljivanja HIV/AIDS infekcije, iste se dobivaju preko DPST centara, tako da je u 2018. godini, prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, *prijavljeno (otkriveno) novih 12 slučajeva HIV infekcije i 3 slučaja AIDS na području Kantona Sarajevo*

Kretanje zaraznih bolesti po općinama KS u 2018. godini

Tabela 27.

Red broj	Bolest	UKUPNO:	Općine								
			1 Centar	2 Stari Grad	3 Novo Sarajevo	4 Novi Grad	5 Ilidža	6 Vogošća	7 Hadžići	8 Ilijaš	9 Trnovo
1.	Amebiasis	5	0	0	0	1	3	0	1	0	0
2.	Angina streptoc.	226	17	15	8	54	30	15	1	85	1
3.	Boreliosis	3	0	1	0	1	0	1	0	0	0
4.	Brucellosis	18	1	7	1	0	1	0	6	2	0
5.	Encephalitis	2	0	0	1	1	0	0	0	0	0
6.	Enterocolitis ac.	1.015	139	69	150	360	231	18	23	18	7
7.	Erysipelas	8	0	2	2	3	1	0	0	0	0
8.	HbsAg kliconoša	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
9.	Herpes zoster	500	98	51	94	119	76	29	17	13	3
10.	HVA	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
11.	HVB	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
12.	HVC	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
13.	Meningoencephalitis	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
14.	Meningitis	5	2	0	0	2	0	0	0	1	0
15.	Meningitis virosa	10	2	0	0	2	2	1	1	1	1
16.	Mononucleosis	36	2	3	4	15	9	2	0	1	0
17.	Morbilli	5	2	0	0	0	2	0	1	0	0
18.	Nosocomial infec.	603	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19.	Parotitis epid.	25	3	0	4	8	7	2	1	0	0
20.	Pertussis	22	0	3	2	8	9	0	0	0	0
21.	Rubeola	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0
22.	Q-fever	4	0	0	0	3	0	0	1	0	0
23.	Salmonellosis	82	16	7	11	24	9	2	9	4	0
24.	Scabies	223	29	17	23	46	49	8	23	14	14
25.	Scarlatina	130	7	8	20	28	28	14	1	24	0
26.	Sepsis	17	3	2	2	6	3	1	0	0	0
27.	Toxiinfectio al.	153	19	17	25	51	24	3	2	5	0
28.	Tbc	50	8	6	2	14	6	10	3	8	0
29.	Toxoplasmosis	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
30.	Varicellae	2.139	440	151	265	671	371	77	81	83	0
TOTAL:		5.289	789	359	615	1.417	864	185	171	260	26
Stope Morbiditeta		1.263,67	1.458,65	994,74	952,78	1.177,75	1.242,58	664,61	700,42	1.274,63	1.972,69

*U gore navedenoj tabeli nisu uvršteni HIV i AIDS, kao i Akutna flakcidna paraliza (AFP) s obzirom da ne posjedujemo podatke iz kojih općina oboljeli potiču. Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2017. godine)

Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je na području općine Trnovo i iznosila je 1.972,69 dok se najmanja stopa morbiditeta bilježi na području općine Vogošća iznosi 664,61. Razlog za porast morbiditeta na području općine Trnovo je povećan broj prijave scabiesa (šuge).

Incidenca zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

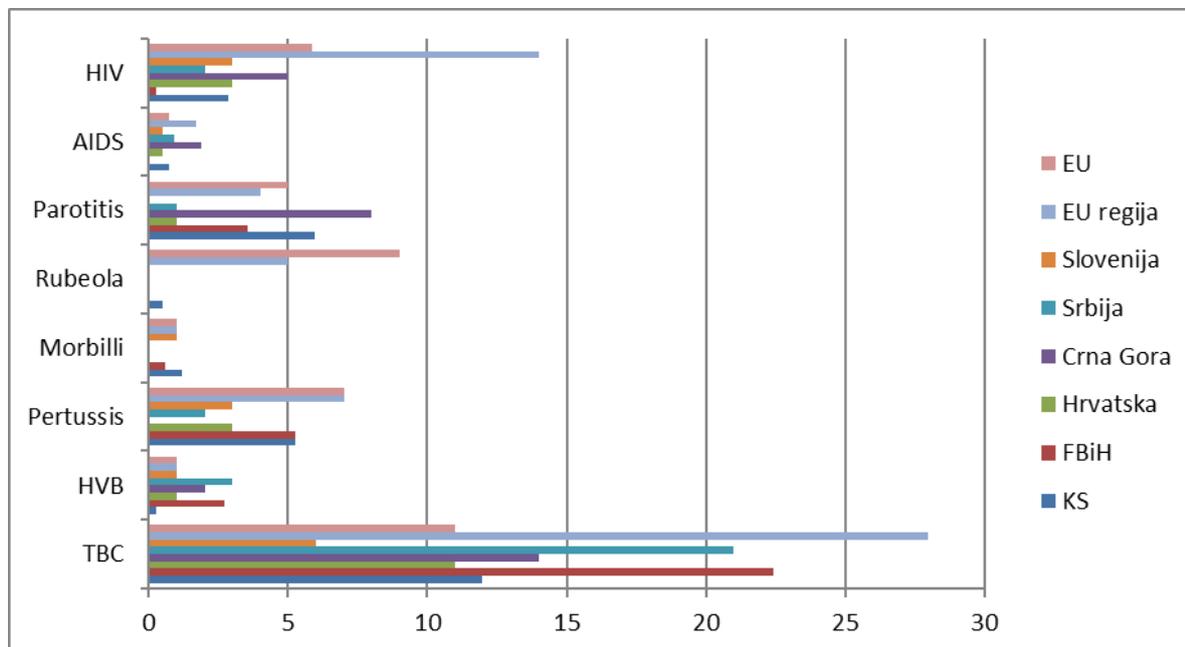
Tabela 28.

Red. broj	Bolest	Incidenca na 100.000 stanovnika
1.	Tuberculosis	11,95
2.	Hepatitis virosa A	0,24
3.	Hepatitis virosa B	0,24
4.	Pertussis	5,26
5.	Morbilli	1,19
6.	Tetanus	0,00
7.	Poliomyelitis acuta - AFP	0,00
8.	Rubeolla	0,48
9.	Parotitis epidemica	5,97
10.	AIDS	0,72
11.	HIV	2,87
12.	HIB	0,00

Prema posljednjim dostupnim podacima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama prikazana je na sljedećem grafikonu.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, BiH i izabranim evropskim zemljama

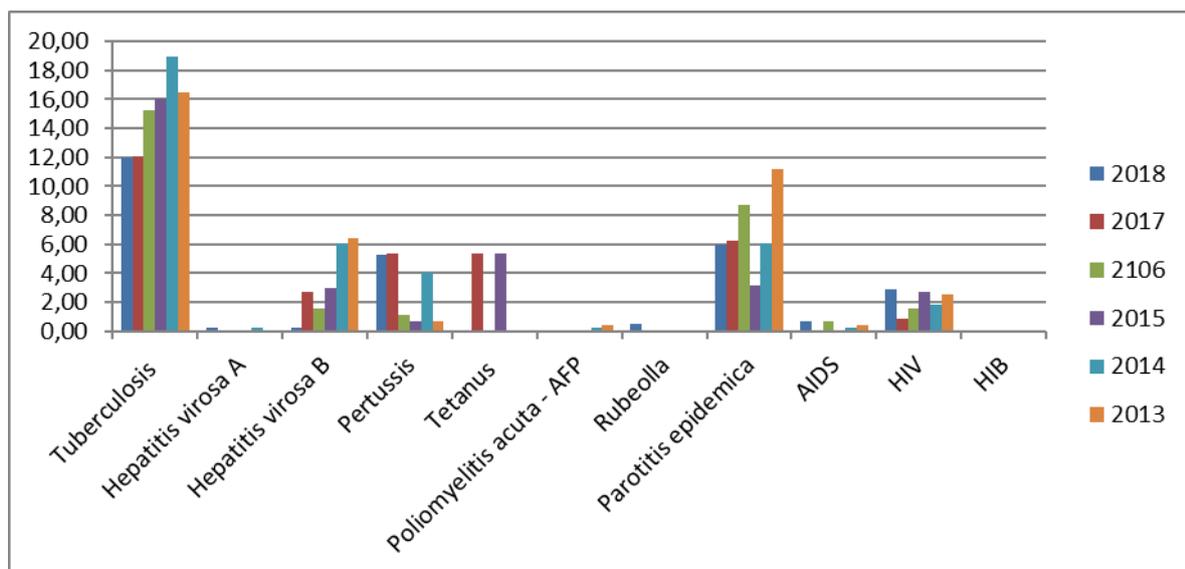
Grafikon 28.

*Izvor podataka: Kanton Sarajevo (JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2018. god.), Federacija BiH (Zavod za javno zdravstvo FBiH, 2017. god.) ostali podaci WHO; HFA Database – posljednji dostupni podaci na dan 12.06.2019. god.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2013 – 2018. godina

Grafikon 29.

*Izvor podataka: Kanton Sarajevo (JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2013.-2018. god.)

Tuberkuloza je oboljenje koje se prema Pravilniku o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti prijavljuje prema Federalnom programu za kontrolu tuberkuloze.

U periodu 01.01. – 31.12. 2018. u NTP jedinicu za Kanton Sarajevo dostavljene su 64 prijave oboljelih od TBC, sa područja svih općina Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja prijavljenih pacijenata, 58 je registrovano kao novootkriveni slučaj TBC a 6 slučajeva je registrovano kao recidiv TBC. U odnosu na lokalizaciju TBC od ukupnog broja prijavljenih slučajeva TBC, 57 je prijavljeno kao pulmonalna TBC, a 7 sa ekstrapulmonalnom lokalizacijom.

Prema rezultatima pasivnog nadzora, na području Kantona Sarajevo u 2018. godini, registrovano je 50 osoba oboljelih od tuberkuloze, odnosno stopa oboljevanja je iznosila 11,95/100 000 stanovnika.

Prijave TBC u 2018. godini

Tabela 29.

Novootkrivena TBC	58
Recidiv TBC	6
UKUPNO	64

TBC prema lokalizaciji u 2018. godini

Tabela 30.

Pulmonalna lokalizacija	57
Ekstrapulmonalna lokalizacija	7
UKUPNO	64

U istom periodu, u NTP jedinicu za Kanton Sarajevo dostavljeno je 50 odjava TBC. U odnosu na ishod liječenja TBC, za pacijente čije je liječenje završeno tokom 2018 godine, 32 pacijenta su registrovana kao izliječena, kod 14 pacijenata je registrovano završeno liječenje, jedan pacijent je samovoljno prekinuo liječenje, a kod 3 pacijenta je zabilježen smrtni ishod.

Ishod liječenja za odjavljene pacijente od TBC u 2018. godini

Tabela 31.

Izliječeni pacijenti	32
Završeno liječenje	14
Smrtni ishod	3
Prekid liječenja	1
UKUPNO	50

Deset vodećih zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo, 2017. i 2018. godina
Tabela 32.

2017.			2018.		
Red. broj	Bolest	Broj slučajeva	Red. broj	Bolest	Broj slučajeva
1.	Varicellae	3.068	1.	Varicellae	2.139
2.	Enterocolitis acuta	1.815	2.	Enterocolitis acuta	1.015
3.	Nosocomial infection	517	3.	Nosocomial infection	603
4.	Herpes zoster	390	4.	Herpes zoster	500
5.	Scarlatina	327	5.	Angina streptococcica	226
6.	Angina streptococcica	209	6.	Scabies	223
7.	Scabies	178	7.	Toxiinfectio alimentaris	153
8.	Toxiinfectio alimentaris	175	8.	Scarlatina	130
9.	Salmonellosis	82	9.	Salmonellosis	82
10.	Mononucleosis	61	10.	Tuberculosis	50

Varicellae (Pljuskavice) su zastupljene u visokom procentu, sa 2.139 prijavljenih slučajeva u 2018. godini. Pljuskavice su jedna od najčešćih zaraznih bolesti dječijeg uzrasta između prve i sedme godine života. U našem okruženju Pljuskavice preboli skoro svako dijete, jer se radi o virusnoj, osipnoj, dječijoj, veoma prenosivoj zaraznoj bolesti. Ovu osipnu groznicu uzrokuje virus Varicella – Zoster iz grupe Herpes virusa. Najčešće se javlja u epidemijama, naročito u dječijim kolektivima, jer se lako prenosi: vazduhom, kapljičnim putem i neposrednim dodirrom – kontaktom sa oboljelim koji luči virus preko sekreta disajnih puteva i sadržajem mjehurića na koži.

Enterocolitis acuta sa 1.015 prijavljenih slučajeva na drugom je mjestu na tabeli vodećih zaraznih oboljenja. Enterokolitis je upala crijeva, tankog i debelog. Može biti izazvan infektivnim (bakterijama, virusima, gljivicama, parazitima) i neinfektivnim agensima.

Intrahospitalne (bolničke) infekcije sa 603 prijavljena slučaja nalaze se na trećem mjestu. Bolničke infekcije su infekcije nastale kao posljedica dijagnostike, terapije i njege za vrijeme boravka u bolnici ili nakon otpusta iz bolnice u određenom vremenskom periodu. Predstavljaju značajan javnozdravstveni problem, a posljedice koje izazivaju imaju medicinski, etički, pravni i ekonomski aspekt. Učestalost bolničkih infekcija je važan indikator u procjeni kvaliteta zdravstvenih usluga. Ne

postoji zdravstvena ustanova bez bolničkih infekcija. 5-10% bolesnika primljenih u bolnicu dobije infekciju povezanu sa zdravstvenom zaštitom.

Kretanje bolničkih infekcija u Kantonu Sarajevo u 2018. godini prikazano je u Izvještaju o radu Tima za prevenciju i kontrolu bolničkih infekcija, koji je sastavni dio Izvještaja o radu i finansijskom poslovanju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za 2018. godinu.

Herpes zoster je sa 500 prijavljenih slučajeva je na visokom četvrtom mjestu u tabeli vodećih zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo. Herpes zoster je virusna bolest koju izaziva varicella zoster virus (VZV). Herpes zoster je posljedica reaktivacije Varicella-zoster virusa koji se nalazi latentan u organizmu. Češće se javlja kod osoba starije životne dobi, kod bolesnika inficiranih HIV-om i kod imunokompromitovanih osoba.

Angina streptococcica je sa 226 prijavljenih slučajeva na petom je mjestu vodećih zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo. Streptokokna angina, akutna je zarazna bolest ždrijela i pripadajućeg limfnog prstena (angina streptococcica, tonsillopharyngitis acuta). Uzročnik bolesti je beta-hemolitički streptokok grupe A. Djeca oboljevaju mnogo češće od odraslih, a najčešće školska djeca i to češće u hladnijim mjesecima godine (zima, rano proljeće). Streptokok se od bolesnika ili kliconoše prenosi kapljičnim putem te direktnim ili posrednim dodirnom.

Zoonoze

Iz grupe oboljenja zajedničkih ljudima i životinjama, zbog relativno mirne epizootiološke situacije i dobrog i koordiniranog rada i saradnje između javnozdravstvenog i veterinarskog sektora zabilježena su sljedeće zoonoze:

Zoonoze u Kantonu Sarajevo (Mb/100.000)

Tabela 33.

Red. broj	Bolest	Šifra	2018.	
			Broj slučajeva	Mb
1.	Brucellosis	A23	18	4,30
2.	Q-fever	A87	4	0,96
3.	Boreliosis	A69	3	0,72
4.	Echinococcosis	B67	2	0,48
5.	Toxoplasmosis	B58	1	0,24

Najzastupljenija u ovoj skupini bolesti je bruceloza (Mb 4,30/100.000), na drugom mjestu je Q - groznica (Mb 0,96/100.000), slijedi borelioza (Mb 0,72/100.000), ehinokokoza (Mb 0,48/100.000) i na kraju toksoplazmoza (Mb 0,24/100.000).

Hemoragijske groznice sa bubrežnim sindromom (Febris haemorrhagica) se ne nalazi na listi ECDC za obavezno prijavljivanje, ali kao autohtona bolest na našem području, stavljena je u ovu grupu oboljenja. Iako u 2018 godini nije prijavljen niti jedan slučaj oboljevanja od, vrši se kontinuirani nadzor nad oboljevanjem od ove bolesti.

Na osnovu prijave zoonoza mobilne ekipe J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, zajedno sa veterinarskom službom odmah su reagovala i provodila sve Zakonom predviđene mjere u cilju sprječavanja širenja ovih oboljenja među stanovništvom.

2.8.2. Epidemije trovanja hranom

U 2018. godini prijavljene su 2 sumnje na trovanje hranom.

- Sumnja na trovanje hranom 23 osobe koje su hranu konzumirale u restoranu „Mostarlic“.
- Sumnja na trovanje hranom 6 osoba koje su hranu konzumirale u hotelu „Italija“.

U svim navedenim slučajevima preduzete su sve zakonom propisane mjere.

2.8.3. Imunizacija

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (“Sl. novine Federacije BiH”, broj 29/05), Pravilniku o načinu sprovođenja obavezne imunizacije, imunoprofilakse i hemoprofilakse protiv zaraznih bolesti te o osobama koje se podvrgavaju toj obavezi (“Službene novine FBiH” 68/16 i 16/17), Naredbi o programu obaveznih imunizacija stanovništva protiv zaraznih bolesti u 2017. godini (“Sl. novine Federacije BiH”, broj: 19/17) nadzor nad provođenjem Programa obavezne imunizacije vršen je kontinuirano, tokom cijele godine.

Analizom i evaluacijom svih izvještaja koji uključuju izvještaje GAK-a UKCS, porodilišta Opće bolnice „Prim.dr. Abdulah Nakaš“, predškolskih i školskih dispanzera JU „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo može se zaključiti da su procenti procijepljenosti i primoimunizacije i revakcinacije nedostadni. Preporuka SZO jasno govori o potrebnom procentu pokrivenosti pojedinim vakcinama iz Programa obavezne imunizacije za stvaranje kolektivnog imuniteta.

U toku 2018. godine u J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo dostavljeno je 9 prijava postvakcinalnih reakcija - komplikacija. Prijave su istovremeno dostavljene u Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine i u Agenciju za kontrolu lijekova i medicinskih sredstava BiH.

Analizom i evaluacijom svih izvještaja koji uključuju GAK UKCS, porodilište Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“, predškolske i školske dispanzere KJU „Dom zdravlja“ Sarajevo može se zaključiti da su procenti i primovakcinacije i revakcinacije

nedostatni ako se uzmu u obzir, preporuke SZO, koja jasno govori o potrebnom procentu pokrivenosti pojedinim vakcinama iz obaveznog programa imunizacije za stvaranje kolektivnog imuniteta (Tabele 34. i 35.).

**Godišnji plan imunizacija na području Kantona Sarajevo, 2017/2018. godina
(primovakcinacija)**

Tabela 34.

Vrsta vakcine	Br. planiranih	Ukupno utrošenih vakcina	Ukupno %
BCG	5.430	4.679	86%
Hepatitis B	14.793	11.859	80%
DTPa IPV+ Hib 1	10.000	9.603	96%
DTPa IPV+ Hib 2	5.000	4.371	87,4%
OPV	5.000	3.495	70%
Hib	-	-	-
DT ped	200	74	37%
DT adult	5.000	4.256	85%
MRP	11.000	7.959	72,4%
TT	100	68	68%

**Godišnji plan imunizacijama na području Kantona Sarajevo, 2018/2019. godina
(revakcinacija)**

Tabela 35.

Vrsta vakcine	Br. planiranih	Ukupno utrošenih vakcina	Ukupno %
OPV I	5.500	4.351	79%
MRP	7.000	4.221	60,3%
DTPa IPV	5.000	4.121	82,4%
OPV II	1.000	844	84,4%
DT ped	300	134	44,6%
dT (adult)	5.200	4.196	80,7%

Analizom svih podataka koji se odnose za redovan program imunizacije može se konstatovati sljedeće:

- *Procenat procijepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoimunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući;*
- *Procenat primovakcinacije i revakcinacije treba da bude mnogo veći, kako bi se za svaku vakcinopreventabilnu bolest, za koju postoji zakonska obaveza vakcinacije, postigao dovoljan stepen kolektivnog imuniteta, da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti.*

3. OKOLIŠ I ZDRAVLJE

Ljudsko zdravlje je u direktnoj vezi sa „zdravljem“ okoliša. Najčešći negativni uticaji okoliša na zdravlje ljudi povezani su sa zdravstveno neispravnom vodom za piće, zagađenjem zraka i nekontrolisanim upravljanjem otpadom. Mnoge zdravstvene posljedice postaju vidljive tek nakon dužeg vremena ili se javljaju kao rezultat kontinuirane izloženosti štetnim materijama. Iako je uticaj zagađenja na zdravlje odavno poznat, a ljudsko zdravlje vrijednost od najvećeg značaja, na mjere koje imaju za cilj osigurati čišći i zdraviji okoliš još uvijek se gleda kao na teško dostižan luksuz.

3.1. VODOSNABDIJEVANJE

Način vodoopskrbe na pojedinim područjima direktno utiče na zdravlje ljudi, povećavajući ili smanjujući zdravstvene rizike. Sigurna voda za piće neophodna je za život, od ključne je važnosti za javno zdravlje i važan je pokretač privrednog razvoja. Javni vodoopskrbni sistemi kojima se adekvatno upravlja, smatraju se najsigurnijim načinom opskrbe ljudi vodom za piće. Prema definiciji javnog vodosnabdijevanja, svaki vodoopskrbni objekat smatra se javnim, ukoliko vodom za piće snabdijeva više od 50 ljudi ili isporučuje više od 10 m³ vode/dan, ako se ti poslovi obavljaju putem vodnih građevina kojima upravljaju pravne osobe registrovane za obavljanje javne vodoopskrbe – javni isporučitelji vodnih usluga.

Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je sa preko četiri (4) vodoopskrbna sistema kojim upravljaju javna komunalna preduzeća u vlasništvu kantona i općina (Tabela 36.).

Pregled javnih vodovodnih sistema na Kantonu Sarajevo

Tabela 36.

Redni broj	Vodovodni sistemi	Broj korisnika
1.	Sarajevski vodovod	cca. 399.373
2.	Gradski vodovod Misoča Ilijaš*	cca.16.000
3.	Vodovod Hadžići	cca. 24.000
4.	Vodovod Trnovo	cca.1.600

*Od augusta 2018. Uzorkovanje i analizu vode vrši Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica

Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, na Kantonu Sarajevo je priključeno oko 98% stanovnika na vodovodne sisteme. Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz pedeset i devet (59) većih vodovodnih sistema, shodno zakonu o komunalnim djelatnostima na području devet općina Kantona Sarajevo (Tabela 37.), dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici - prema Zakonu o vodama („Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06), kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

Lokalni vodovodi na Kantonu Sarajevo prema broju korisnika

Tabela 37.

Redni broj	Lokalni vodovodni sistemi	Broj korisnika lokalnim vodovodima pod nadzorom	Broj korisnika na vodovodima bez nadzora
1.	Područje šest Sarajevskih općina	cca.6.139	cca. 683
2.	Općina Ilijaš*	Čevljanovići 57 (domaćinstava) Nišići 207 (domaćinstava) Crna Rijeka 309 (domaćinstava) Dragoradi 113 (domaćinstava)	- - - -
3.	Općina Hadžići	21.200 (stanovnika)	-
4.	Općina Trnovo	1450 (priključaka – fizička lica) i 20 (priključaka pravna lica)	-

*Od augusta 2018. Uzorkovanje i analizu vode vrši Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica

3.1.1. Vodovodni sistemi

Snabdijevanje pitkom vodom na području općina Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća i općine Trnovo (olimpijskih planina Bjelašnice i Igmana) obezbjeđuje se, najvećim dijelom (87,00%) eksploatacijom podzemnih voda iz aluvijalnih naslaga u Sarajevskom polju. Vrijednosti sadašnje specifične potrošnje vode domaćinstava iznose oko 120 l/st.dan, a privrede oko 64 l/stn.dan.

Širenjem grada Sarajeva uvećavao se broj stanovnika, a time i potreba za velikom količinom pitke vode.

Vodovodni sistem općine Ilijaš zasniva se na korištenju voda rijeke Misoče kao jedinog izvorišta koje je uključeno u sistem. Procjenjuje se da javno vodosnabdijevanje pokriva oko 79,61% potrošača te općine.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa sedamnaest (17) vodovodnih sistema, na koje je priključeno cca. 24.000 korisnika. Vodovodni sistemi rađeni su prije dvadeset do pedeset godina, čija je prosječna starost cca. 35 godina, a ostalih cca. 30,26% stanovnika snabdijeva se sa nekog od drugih individualnih vodovoda.

Prema podacima iz JKP Trnovo za 2018.godinu, snabdijevanje stanovnika vodom riješeno je preko gradskog sarajevskog vodovoda u urbanom dijelu Trnova, Igmana i Bjelašnice, dok su ostala sela i zaseoci vodosnabdijevanje riješili kaptiranjem izvora i izgradnjom lokalnih seoskih vodovoda iz sopstvenih resursa ili iz pomoći donatora i općine. Upravljanje i održavanje vodovoda vrši KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva za vodovodni sistem Hrasnica – Bjelašnica, a dvadeset i pet (25) lokalnih seoskih vodovoda održava JKP "Trnovo".

3.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo iz vlastitih sredstava vrši analizu vode iz sarajevskog gradskog vodovoda i sa pet bunara Sokolović Kolonije.

Praćenje kvaliteta vode za piće vrši se u skladu sa standardima propisanim u Zakonu o vodama ("Sl. novine FBiH" broj 70/06), Zakonu o hrani ("Sl. glasnik BiH", broj 50/04.) i Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10; 30/12 i 62/17).

U 2018. godini uzorkovana je voda iz javnih, privrednih, poslovnih i privatnih objekata na laboratorijske analize i ocjenu higijenske ispravnosti sistematski i prema utvrđenom programu (Tabela 38.).

**Rezultati ispitivanja higijenske ispravnosti vode za piće,
površinskih voda i voda za rekreaciju i kupanje**

Tabela 38.

R.b.	MJESTO UZIMANJA UZORKA	Broj uzoraka	Mikrobiološka analiza		Fizičko-hemijska analiza	
			Odgovara	Ne odgovara	Odgovara	Ne odgovara
1.	Sarajevski gradski vodovod	220	110	0	110	0
2.	Lokalni vodovodi na području Kantona Sarajevo koji su pod kontrolom Zavoda	402	261	33	107	1
3.	Javne česme	8	4	0	4	0
4.	Zaštićena područja	30	18	4	7	1
5.	Vrelo Bosne	24	3	9	12	0
6.	Bazeni za kupanje i rekreaciju	966	716	59	183	8
7.	Subjekti u poslovanju sa hranom	218	167	17	34	0
8.	Tehnički prijemi	258	114	15	123	6
9.	Zahtjevi klijenata	221	113	17	88	3
UKUPNO:		2389	1545	143	682	19

Higijenska ispravnost vode za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja je kontinuirano odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Monitoringom su obuhvaćeni bunari BSK sa sirovom vodom i distributivna mreža Sarajevskog gradskog vodovoda. Redovnim mjesečnim informacijama obavještava se Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, a Kantonalna uprava za inspeksijske poslove inspektorat za sanitarne, zdravstvene i farmaceutske poslove kao i druge nadležne službe po indikacijama.

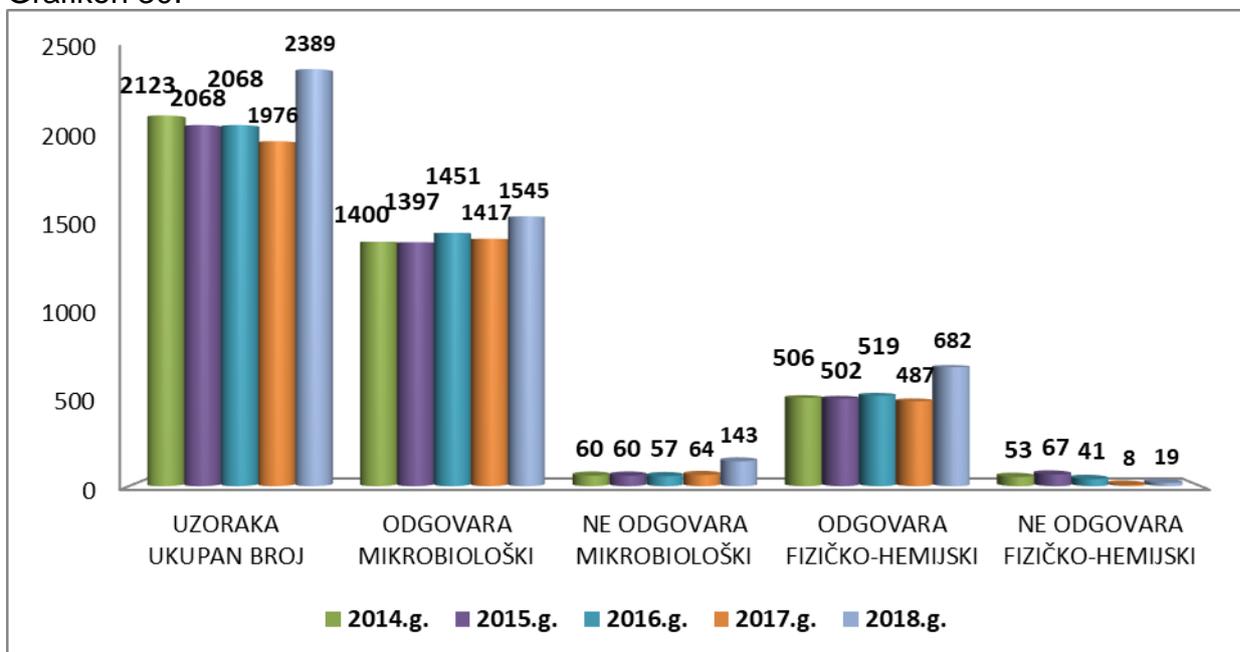
Analizom rezultata nakon izvršenih pretraga lokalnih vodovoda općina Kantona Sarajevo, utvrđeno je da od ukupno 402 analiziranih uzoraka 33 ne odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće za mikrobiološke parametre, a jedan za fizičko-hemijske. Jednom mjesečno, Informacijama o izvršenim poslovima na terenu sa interpretacijom analiza i stručnim mišljenjem, izvještavaju se općine.

Na osnovu provedenih analiza trenutno stanje, ukazuje da raspoložive količine vode omogućavaju uglavnom zadovoljenje potreba svih korisnika. U slučajevima sušnih perioda i u zavisnosti od kvaliteta pojedinačnih sistema, dolazi do ograničenja u pristupu vodi za piće.

Ispitivanje higijenske ispravnosti vode iz javnih česmi u Kantonu Sarajevo, koje nisu priključene na sistem gradskog vodovoda u nadležnosti su lokalnih organa uprave, privatnih i poslovnih subjekata. Veliki broj javnih česmi direktno se napaja sa izvora, bez obezbjeđenih sanitarno tehničkih i higijenskih uslova, kontinuiranog održavanja i nadzora, te je voda sa ovih česmi promjenjivog kvaliteta, posebno u periodu intenzivnih padavina.

Komparativni prikaz higijenske ispravnosti uzoraka vode u Kantonu Sarajevo, 2014 – 2018. godina

Grafikon 30.

Opći pokazatelji nivoa zdravstvene sigurnosti stanovništva na prostoru Kantona Sarajevo ukazuju da je neophodno povećati nivo ulaganja, a posebno i prvenstveno usmjeriti pažnju javnosti na sadašnje stanje. Kao što je već navedeno, kvalitet voda na vodozahvatima je uglavnom dobar ali će zasigurno biti sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se proces zagađenja voda nastavi ili intenzivira i ukoliko se zone prihranjivanja izvorišta ne zaštite. Tek na tako postavljenim osnovama bit će moguće pristupati širenju obuhvata javnim vodosnabdijevanjem.

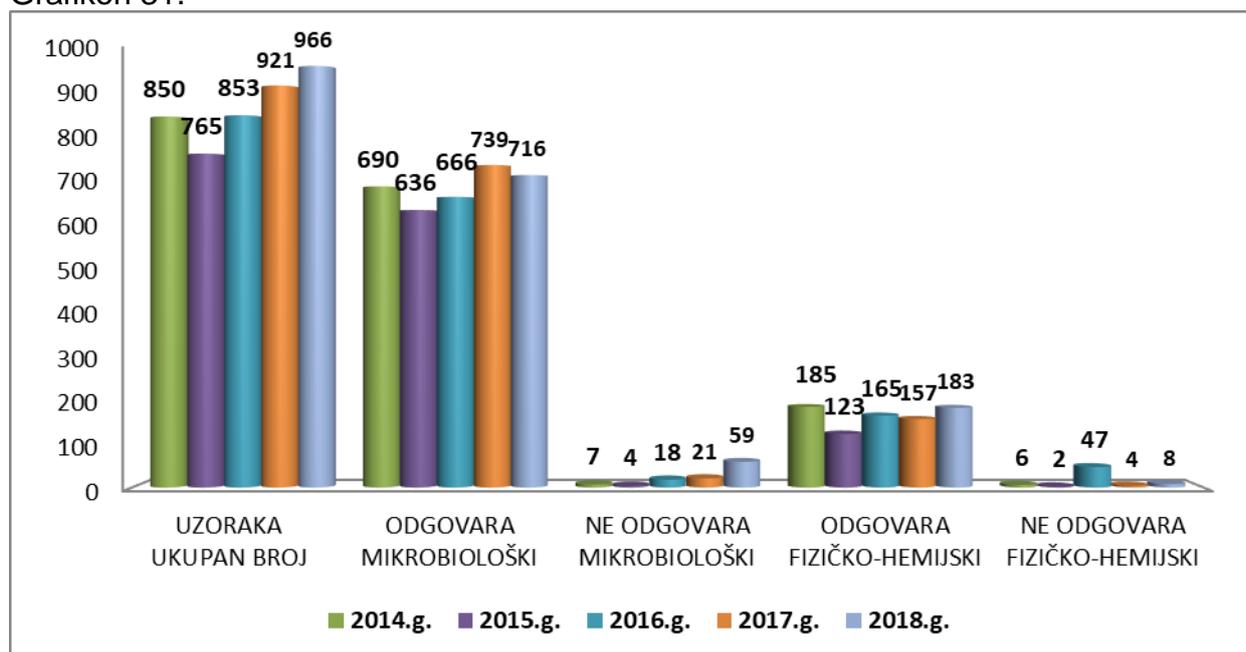
J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo redovno vrši kontrolu bazenske vode na mikrobiološku i povremeno na fizičko - hemijsku ispravnost. Od ukupno 966 uzetih, 899 analiziranih uzoraka odgovara, a 67 ne odgovaraju propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Ispitivanje bazenske vršilo se prema Pravilniku

o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Krajem 2018. godine u Službenim novinama Kantona Sarajevo 50/18 objavljen je Pravilnik o sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima bazenskih kupališta i zdravstvenoj ispravnosti bazenskih voda.

Poređenjem rezultata ispitivanja higijenske ispravnosti vode iz bazena za kupanje i rekreaciju u posljednjih sedam godina evidentno je povećanje broja uzetih uzoraka ali i higijenske neispravnosti bazenskih voda.

Uporedni prikaz higijenske ispravnosti bazenskih voda u Kantonu Sarajevo, 2014 - 2018. godina

Grafikon 31.

Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine saglasno svojim nadležnostima proisteklim iz Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13) kontinuirano je provodila nadzor nad sanitarno higijenskim prilikama, te poduzimala mjere zaštite stanovništva od zaraznih bolesti.

U tom smislu ostvarena je saradnja sa Kantonalnim štabovima civilne zaštite i drugim sektorima u ovisnosti od poduzetih aktivnosti (Općine, Mjesne zajednice, Sanitarna inspekcija, JKP preduzeća, i dr.).

S obzirom na opasnost od epidemija, u svrhu zaštite zdravlja ljudi i životinja i sprječavanja širenja uzročnika bolesti zbog čestih redukcija vode provedene su preventivne mjere pojačanog nadzora vodoopskrbnih objekata, sa posebnim akcentom na objekte od šireg društvenog značaja (studentski centri, škole, trgovački centri I sl.).

3.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda

Oko 78% stanovništva, na urbanom području Kantona Sarajevo, služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 22% stanovnika.

Područje izgrađene kanalizacije nalazi se duž rijeke Miljacke, rijeke Željeznice i njihovih drugih pritoka. Centralni dio, odnosno Grad Sarajevo (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad) drenira ka rijeci Miljacki, dok se područje Ilidže drenira prema rijeci Željeznici a područje Vogošće prema potoku Vogošća. Naseljeni dijelovi unutar Ilijaša i Trnova nisu u navedenom sistemu i pod ingerencijom KJKP "VIK".

Prema podacima JKP "Vodostan" Ilijaš, postoji izgrađena kanalizaciona mreža za odvođenje otpadnih voda za oko 80% stanovnika, dok ostali dio stanovništva vrši zbrinjavanje na neadekvatan način.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa tri kanalizaciona sistema (Hadžići, Pazarić i Tarčin) i kolektorom Hadžići - Mostarsko raskršće - Blažuj, na koja je priključeno cca. 9.338 korisnika, tj. cca 40% stanovnika.

Urbani dio Trnova koristi kanalizacioni sistem RS. Područje Igmana i Bjelašnice se snabdijeva vodom iz sistema KJKP „Vodovod i kanalizacija” iz Sarajeva i koristi njihov kanalizacioni sistem. Osim urbanog dijela Trnova, Igmana i Bjelašnice naseljena mjesta nemaju izgrađene kanalizacione sisteme. U toku je izgradnja kanalizacionih sistema na području općine kroz izgradnju kolektora u mjesnim zajednicama.

Veći dio naselja i sela koji nisu obuhvaćeni izgrađenim kanalizacionim sistemima, odvodnju otpadnih voda vrši preko septičkih jama. Koncentrisanom gradnjom a izgradnjom neadekvatnih septičkih jama, javljaju se problemi neuslovnog stanovanja, izlivanje sadržaja i nekontrolisanog oticanja. Neka područja imaju urađene lokalne seoske kanalizacije, koje se provode do najbližeg vodotoka.

Odvodnja oborinskih voda značajno zaostaje za odvodnjom otpadnih voda i po dužinama mreže i po površinama pokrivenosti. Neriješena odvodnja oborinskih voda u nekim područjima utiče na stabilnost terena. U mnogim naseljima saobraćajnice nisu uređene, pa nije adekvatno riješena odvodnja atmosferskih voda i dolazi do uključivanja u fekalnu kanalizaciju. Osim toga, evidentno je i začepljenje većine šahtova za odvod oborinskih voda, što predstavlja veliki problem u slučaju povećanih količina padavina, kada isti ne mogu prihvatiti svu pristiglu vodu.

3.1.4. Uklanjanje otpada

Upravljanje otpadom predstavlja opći interes društva, a regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom ("Službene novine Federacije BiH", broj 33/03, 72/09). Ovaj Zakon ima za cilj obezbjeđivanje i osiguranje uslova za upravljanje otpadom na način kojim se ne ugrožava zdravlje ljudi i životna sredina.

Osnovna aktivnost u oblasti komunalne čistoće i komunalnog otpada je redovan odvoz smeća na deponiju. Analiza postojećeg stanja u upravljanju otpadom ukazuje na dobro stanje sa zbrinjavanjem komunalnog otpada i na nedostatak adekvatne infrastrukture i pratećih propisa za posebne vrste otpada, što za posljedicu ima veliki pritisak na okoliš i rizik za zdravlje stanovništva.

Prema informacijama koje je J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo dobio od strane odgovornih osoba KJKP „RAD“ Sarajevo, ova firma obavlja djelatnost prikupljanja, transporta i deponovanja komunalnog otpada u Kantonu Sarajevo. Otpad se prikuplja sa područja svih devet općina Kantona Sarajevo, a deponuje se na Gradskoj deponiji u Smiljevićima.

Prikupljanje komunalnog otpada vrši se redovno prema Operativnom planu i programu rada, a u skladu sa Zakonom o komunalnoj čistoći („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 11/97). Učestalost prikupljanja se kreće od dva puta sedmično u padinskim dijelovima grada do 7 puta sedmično u staroj gradskoj jezgri i centralnom dijelu grada. Odlaganje otpada građani vrše u plastičnim kesama (centralni dio grada i stare gradske jezgre), kućnim kantama (padinski dijelovi grada i uske ulice) i najvećim dijelom posudama za otpad-kontejnerima zapremine 1100L.

Na više lokacija u Kantonu Sarajevo postoje kontejneri za odvojeno odlaganje otpada (papir, staklo i plastika). Razvrstavanje tog otpada vrši pogon za sortiranje koji je smješten na deponiji. Zbrinjavanje komunalnog otpada vrši se 24 sata (u tri smjene). Deponija „Smiljevići“ je savremena sanitarna deponija koja je izgrađena po tadašnjim evropskim standardima. Od gradske zone udaljena je tri kilometra. Površina deponije trenutno iznosi 122.400 m². Prikupljanje i odvoz otpada na deponiju „Smiljevići“ vrši KJKP „Rad“.

Na osnovu iskaza odgovorne osobe KJKP RAD, monitoring kvaliteta zraka na deponiji „Smiljevići“ se vrši svakih šest mjeseci od strane firme koja je angažovana u te svrhe. Kontrolu podzemnih voda vrši Fond za izgradnju Kantona Sarajevo. Na deponiji je instalirana meteorološka stanica koja daje podatke za parametre koji su bitni za planiranje eksploatacije gasa. J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo ne raspolaže zvaničnim rezultatima navedenih ispitivanja i mjerenja. Dalje se navodi da 2017. godine deponija „Smiljevići“ postaje „Regionalni centar upravljanja otpadom“ (osnovna razlika je u striktnom razvrstavanju smeća).

Izgrađeno je i reciklažno dvorište u kojem će se vršiti reciklaža električnog i elektronskog otpada (EE otpad). EE otpad predstavlja problem zbog kratkog vijeka upotrebe moderne elektronike. Ovaj otpad je ujedno jedan od najvećih ekoloških problema današnjice. Izgrađena je hala u kojoj su smještene prese i trake koje vrše razvrstavanje otpada. Otpad se prerađuje biološki i hemijski. Biološki pomoću mulja u bazenima površine 5.000m². Hemijski pomoću različitih rastvarača u bazenima površine 8.000m². Postoje tri jame za animalni otpad (mačke, psi i miševi). Kod hitnih slučajeva i većih količina animalnog otpada angažuje se Termoelektrana Kakanj, gdje se vrši spaljivanje. Ako postoji mogućnost vrši se kopanje jame, odnosno animalni otpad se zatrpava na dubinu od 12 metara i na taj način prirodno

trune. Otpad koji je prihvaćen na deponiji, a ne predstavlja komunalni otpad iskorišten je u tehnologiji sanitarnog odlaganja otpada, tako da se otpad zemlje iskorištava kao inertni materijal za prekrivanje komunalnog otpada, a građevinska štuta za izgradnju pristupnih puteva na deponiji. Prema dosadašnjim raspoloživim podacima dobivenim od strane javnih komunalnih poduzeća produkcija otpada iznosi cca 380 kg/stan/godišnje u Kantonu Sarajevo. Jedan broj stanovnika ima neodgovoran odnos prema otpadu što kao krajnji rezultat ima stvaranje nelegalnih deponija koje utiču na zagađenje prirode, urbanih sredina, vode, zemljišta i zraka. Nelegalne deponije se u najvećem dijelu formiraju na zemljištu koje je državno vlasništvo kao i u predjelima šumskih pojasa.

Medicinski otpad (Medical Hazardous Wastes) podrazumijeva sav medicinski i farmaceutski otpad uključujući i lijekove sa rokom upotrebe koji je istekao. Medicinski otpad se djelomično ili sasvim sastoji od ljudskog ili životinjskog tkiva, krvi i ostalih tjelesnih tekućina, sekreta, lijekova i drugih farmaceutskih preparata, briseva, zavoja, šprica, igala i drugih oštih instrumenata, koji, ako se ne osiguraju, mogu biti opasni za osobe koje sa njima dolaze u dodir. Poslije utvrđivanja formalno pravnih i finansijskih odnosa između proizvođača otpada i operatera otpadom koje su definisane potpisanim ugovorom i u kojem su definirane obaveze proizvođača otpada, proizvođač otpada se obavezuje da će medicinski otpad sakupljati prema pravilniku o upravljanju medicinskim otpadom, te ga na propisan način u adekvatnoj ambalaži privremeno skladištiti do preuzimanja od strane operatera otpadom. Obaveze operatera su da, u skladu sa važećim propisima, preuzima, privremeno skladišti i zbrinjava otpad, na ekološki prihvatljiv način, a za izvršene usluge proizvođaču otpada izdati propisani dokument o zbrinjavanju preuzetog otpada.

Preuzimanje otpada vrši osposobljeno i educirano osoblje operatera otpadom koji zapunjenu ambalažu vaga i odnosi do specijalnog teretnog vozila (vozilo sa neophodnom interventnom opremom za slučaj prosipanja i izlivanja otpada, specijalnih radnih odijela, zaštitnih maski, rukavica, neutralizirajućih otopina i vozilo posebno obilježeno), gdje se ambalaža slaže, ukrućuje da se onemoguću prevrtanje ambalaže u transportu. Po obostranom potpisivanju zakonom propisane dokumentacije, osoblje operatera prevozi otpad na skladište – pogon. Operater u skladu sa svojim radnim planovima vrši obradu doveženog otpada. Medicinski otpad se obrađuje u stroju za obradu medicinskog otpada (tip newster).

Obrada otpada u navedenom stroju obavlja osposobljeno radno osoblje na način i po tehničkom uputstvu za rad proizvođača stroja. Poslije obrade, medicinski otpad je sterilan i kao takav se svrstava u kategoriju komunalnog otpada sa mogućnošću korištenja istog kao alternativno gorivo. Sterilnost otpada se utvrđuje medicinskom analizom, i tek poslije toga nastali otpad se odvozi na komunalnu deponiju. Komunalnom deponijom „gazduje“, Komunalno preduzeće koji otpad neće ni preuzet bez dokaza o sterilnosti obrađenog otpada. Ta primopredaja komunalnog preduzeća i obrađivača otpada je regulisana ugovorom.

3.2. KVALITET ZRAKA

3.2.1. Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo

Sistem praćenja (monitoringa) kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo je kontinuirani projekat koji provodi J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za potrebe Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo. Pod pojmom kontinuirani monitoring podrazumijeva se provođenje svih potrebnih aktivnosti tokom 365 dana u godini već duži niz godina.

Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo obuhvata slijedeće aktivnosti:

1. svakodnevni rad na prikupljanju podataka sa mjernih stanica i mjernih uređaja,
2. izrada dnevnih informacija o radu analizatora i prezentacija na Web-stranici svih promjena,
3. komentar informacija, izrada preporuka i uputstava za pojedine populacione skupine stanovništva,
4. kontinuirano praćenje promjena u kvalitetu zraka i izvještavanje prema Operativnom štabu s prijedlozima proglašenja epizoda prema Planu interventnih mjera za slučajeve prekomjerne zagađenosti zraka na području KS.
5. obaveza obavještanja stanovništva (web stranica, putem slanja dopisa nadležnom ministarstvu koje putem press službe KS ostvaruje kontakt sa medijima) za slučajeve povećanog zagađenja s preporukama o načinu ponašanja u takvim izvanrednim okolnostima,
6. analiza dobivenih trenutnih vrijednosti s vrijednostima prethodnih godina uz preporuke za naredni period u cilju boljeg upravljanja kvalitetom zraka na području Kantona,
7. planiranje i provođenje svih aktivnosti u cilju obezbjeđenja kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka što podrazumijeva sve radnje nabavke, ugradnje, održavanja i kalibracija analizatora prema dostupnim sredstvima,
8. učešće u formiranju zakonske regulative u smislu davanja mišljenja, preporuka koje će pomoći unapređenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo.

3.2.2. Monitoring kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo

Zakonska regulativa koja se odnosi na monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

1. Zakon o zaštiti zraka ('Službene novine FBiH' broj 33/03)
2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti zraka ('Službene novine FBiH' broj br. 04/10').
3. Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka u Kantonu Sarajevo i Izmjene i dopune Plana interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti u Kantonu Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 4/17; 53/18)
4. Odluka o donošenju Akcionog plana za smanjenje emisije čestičnih tvari u zrak na području Kantona Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 16/13)

5. Odluka o zaštiti i poboljšanju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 23/16)
6. Kantonalni plan zaštite okoliša Kantona Sarajevo za period 2017 - 2022

Monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

- 1) *kriterije za određivanje minimalnog broja mjernih mjesta i lokacija za uzimanje uzoraka u slučaju fiksnih mjerenja i u slučaju kada su fiksna mjerenja dopunjena indikativnim mjerenjima ili postupcima modeliranja, a sve u zavisnosti od namjene površine, sadržaja i kapaciteta,*
- 2) *metodologiju mjerenja i ocjenjivanja kvaliteta zraka (referentne metode mjerenja i kriteriji za ocjenjivanje koncentracija),*
- 3) *zahtjeve u pogledu podataka koji se koriste za ocjenjivanje kvaliteta zraka;*
- 4) *način obezbjeđenja kvaliteta podataka za ocjenjivanje kvaliteta zraka (prema zahtjevu standarda BAS EN ISO/IEC17025),*
- 5) *obim i sadržaj informacija o ocjenjivanju kvaliteta zraka.*

Zahtjevi kvaliteta zraka su:

- 1) *granične vrijednosti zagađujućih materija u zraku,*
- 2) *gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija u zraku,*
- 3) *granice tolerancije i tolerantne vrijednosti,*
- 4) *koncentracije opasne po zdravlje ljudi i koncentracije o kojima se izvještava javnost (pragovi upozorenja i prag uzbune),*
- 5) *kritični nivoi zagađujućih materija u zraku,*
- 6) *ciljne vrijednosti, nacionalni i dugoročni ciljevi zagađujućih materija u zraku,*
- 7) *rokovi za postizanje graničnih i/ili ciljnih vrijednosti, u slučajevima kada su one prekoračene.*

Vrijednosti iz stava 1. ovog člana se utvrđuju za pojedina područja s ciljem alata pri izradi prostornih i urbanističkih planova, izrade programa toplifikacije i prometa, mogućeg unošenja zagađujućih materija u prostor, izbora lokacije izvora zagađivanja i određivanje parametara ispusta (dimnjaka), a da prirodni sadržaji (ljudi, biljke i životinje) i izgrađena dobra ne budu ugroženi djelovanjem zagađujućih materija, kao i kod poduzimanja sanacionih mjera čiji je cilj zaštita zdravlja ljudi, ekosistema i izgrađenih sadržaja od djelovanja zagađujućih materija u ambijentalnom zraku.

Kantonalna mreža stanica za monitoring kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo sastoji se od pet automatskih stanica. Automatske stanice su postavljene na slijedećim lokacijama:

1. *Stanica na lokalitetu Vijećnice*
2. *Polumobilna stanica na Otoci na kojoj je tokom 2017. prebačen uzorkivač PM₁₀ radi provođenja projekta SAFICA*
3. *Mobilna stanica koja je veći period u godini stacionirana na lokalitetu Doma zdravlja Ilidža*
4. *Stacionarna automatska stanica u Ilijašu*
5. *Od decembra mjeseca na krovu Doma zdravlja Ilidža postavljena je nova automatska stanica.*

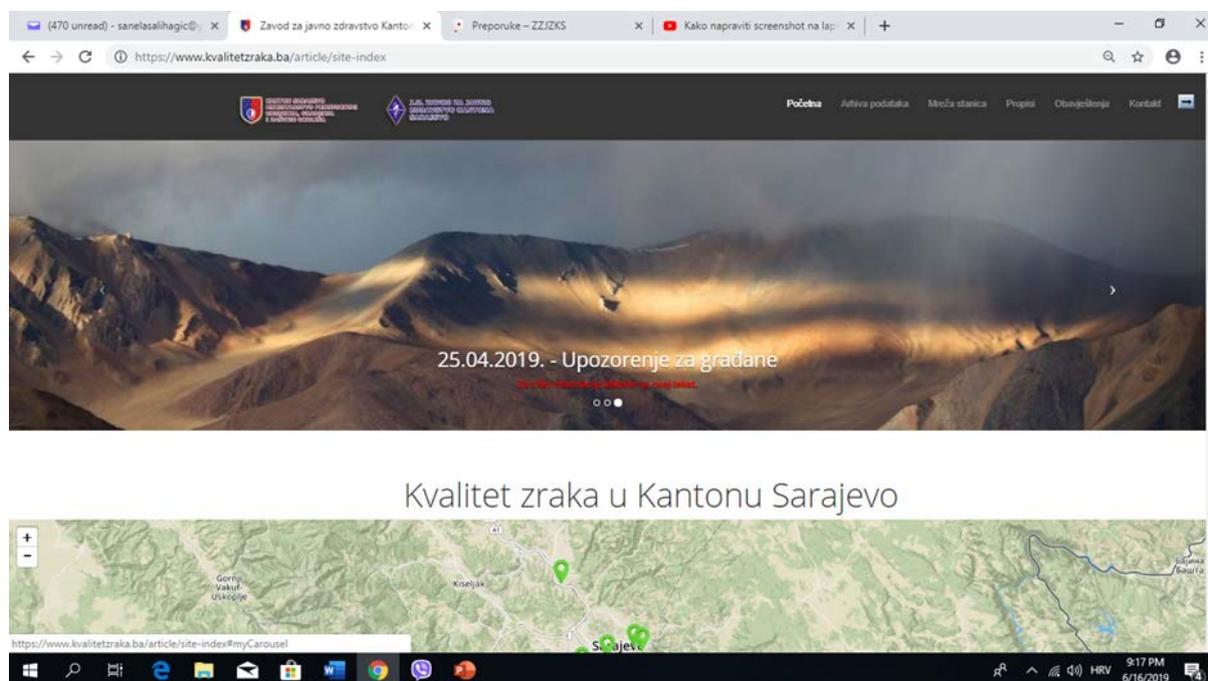
Svi analizatori rade prema standardnim metodama osim PM₁₀ koji mjere na principu apsorpcije beta zračenja. Oprema koja se koristi za monitoring godišnje se kalibriše u akreditiranoj laboratoriji za kalibracije. Kvartalno se oprema provjerava s certificiranim kalibracionim bocama od strane ovlaštenog servisa a na dnevnoj bazi interna provjera (zero/span) sa cerificiranom smjesom gasova. Izvještavanje se vrši na mjesečnoj osnovi a na godišnjoj osnovi se radi godišnji izvještaj koji se objavljuje na web stranici.

Sva aktuelna događanja (analizator u kvaru, obavještenje građanima o posebnim mjerama ili stepenu zagađenosti, mjerama predostrožnosti u cilju zaštite zdravlja ljudi, naročito ugroženih populacija itd.) se unose na web stranicu <http://kvalitetzraka.ba/> da bi građanima pružili sve blagovremene informacije. Stanice mjere, osim meteoroloških parametara (pritiska, relativne vlažnosti, temperature, smjera i brzine vjetrova), koncentracije lebdećih čestica - PM₁₀ (stanica na Ilidži mjeri PM_{1,2,5,4,10} ukupne čestice), sumpor dioksid, ozon, okside nitrogena (NO, NO₂, NO_x), ugljen monoksid te koncentracije VOC jedinjenja (benzen, toluen, etil benzen, m&p ksilen i o- ksilen).

U cilju zaštite zdravlja stanovništva Zavod na svojoj web stranici <https://www.zzjzks.ba/> objavljuje saopštenja i informacije o mjerama predostrožnosti u cilju zaštite zdravlja ljudi, naročito ugroženih populacija itd.

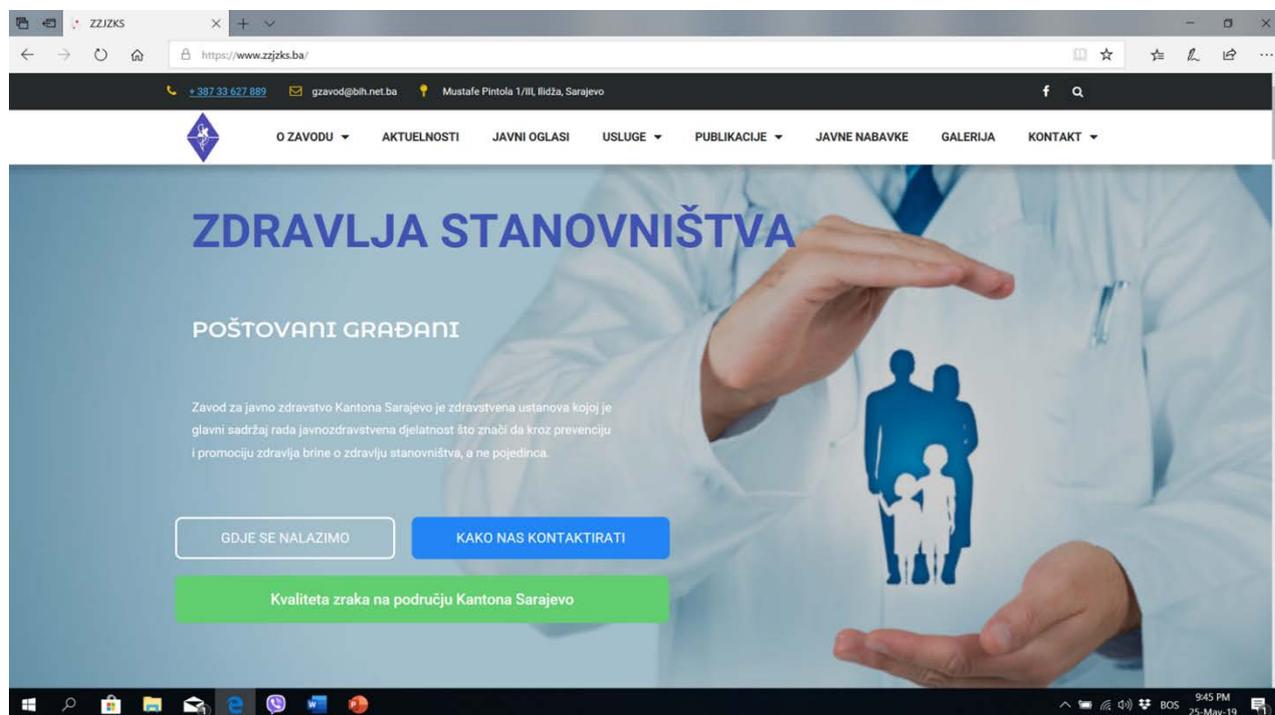
Web stranica www.kvalitetzraka.ba

Slika 1.

**Web stranica
www. zzzjks.ba**

Slika 2.

Granične vrijednosti, gornja i donja granica ocjenjivanja, tolerantne vrijednosti i pragovi upozorenja / uzbune propisane Pravilnikom o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka (Sl. novine FBiH 1/12)

Tabela 39.

Polutant	Vrijeme prosječenja	Granična vrijednost	Gornja granica ocjenjivanja ⁽¹⁾	Donja granica ocjenjivanja ⁽¹⁾	Granica tolerancije	Tolerantna vrijednost	Prag uzbune / upozorenja	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan sat	350 ⁽⁶⁾ µg/m ³	-	-	105 ⁽⁷⁾ µg/m ³	395 ⁽⁷⁾ µg/m ³	500 ⁽¹¹⁾ µg/m ³	75 %
SO ₂	Jedan dan	125 ⁽⁸⁾ µg/m ³	75 ⁽²⁾ µg/m ³	50 ⁽²⁾ µg/m ³	-	125 µg/m ³	-	75 %
SO ₂	Godina	50 µg/m ³	-	-	-	50 µg/m ³	-	90 %
NO ₂	Jedan sat	200 ⁽⁹⁾ µg/m ³	105 ⁽³⁾ µg/m ³	75 ⁽³⁾ µg/m ³	70 ⁽⁷⁾ µg/m ³	230 ⁽⁷⁾ µg/m ³	400 ⁽¹¹⁾ µg/m ³	75 %
NO ₂	Jedan dan	85 µg/m ³	-	-	28 ⁽⁷⁾ µg/m ³	97 ⁽⁷⁾ µg/m ³	-	75 %
NO ₂	Godina	40 µg/m ³	32 µg/m ³	26 µg/m ³	14 ⁽⁷⁾ µg/m ³	46 ⁽⁷⁾ µg/m ³	-	90 %
CO	8-časovno	10 mg/m ³	7 ⁽⁴⁾ mg/m ³	5 ⁽⁴⁾ mg/m ³	3 ⁽⁷⁾ mg/m ³	10 ⁽⁷⁾ mg/m ³	-	75 %
CO	Jedan dan	5 mg/m ³	-	-	9 ⁽⁷⁾ mg/m ³	5 ⁽⁷⁾ mg/m ³	-	75 %
CO	Godina	3 mg/m ³	-	-	-	3 mg/m ³	-	90 %
PM ₁₀ (LČ ₁₀)	Jedan dan	50 ⁽⁵⁾ µg/m ³	35 ⁽⁵⁾ µg/m ³	25 ⁽⁵⁾ µg/m ³	18 ⁽⁷⁾ µg/m ³	57.5 ⁽⁷⁾ µg/m ³	-	75 %
PM ₁₀ (LČ ₁₀)	Godina	40 µg/m ³	28 µg/m ³	20 µg/m ³	6 ⁽⁷⁾ µg/m ³	42.4 ⁽⁷⁾ µg/m ³	-	90 %
O ₃	8-časovno	120 ⁽¹⁰⁾ µg/m ³	-	-	-	-	240 / 180 ⁽¹¹⁾	75 %
Benzen	Godina	5 µg/m ³	3.5 µg/m ³	2 µg/m ³	2.7 µg/m ³	5 µg/m ³	-	90 %

¹ Gornja i donja granica ocjenjivanja za zaštitu zdravlja ljudi.

² Vrijednosti propisane za dnevne prosjeke i ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine za SO₂.

³ Vrijednosti propisane za jednočasovne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za NO₂.

⁴ Vrijednosti propisane za 8-časovne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za CO.

⁵ Vrijednosti propisane za dnevne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 35 puta u toku godine za PM₁₀.

⁶ Vrijednost je propisana za jedno-časovne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 24 puta u jednoj kalendarskoj godini za SO₂.

⁷ Vrijednosti umanjene su za 10 % za 2018. godinu, a kako je propisano važećim Pravilnikom.

⁸ Vrijednosti su propisane za jednodnevne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 3 puta u jednoj kalendarskoj godini

⁹ Vrijednost je propisana za jedno-časovne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u jednoj kalendarskoj godini za NO₂.

¹⁰ Granična vrijednost je prema važećem Pravilniku data kao dugoročni cilj izražena kao maksimalna dnevna osmočasovna vrijednost

¹¹ Koncentracije moraju biti prekoračene u najmanje tri uzastopna sata na lokacijama reprezentativnim za kvalitet zraka na području čija površina nije manja od 100 km², ili u zonama ili aglomeracijama, ako je njihova površina manja.

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka s automatske stanice
Vijećnica za 2018. godinu**

Tabela 40.

2018.	PM ₁₀	CO	NO	NO ₂	NO _x	SO ₂
	[µg/m ³]	[mg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]
Januar	48	0.7	13	31	45	13
Februar	53	0.7	11	32	44	20
Mart	31	0.6	8	31	39	13
April	38	0.2	16	20	36	5
Maj	27	0.2	4	19	24	2
Juni	23	0.2	5	17	22	6
Juli	26	0.3	4	17	21	12
August	28	0.3	1	18	17	3
Septembar	24	0.2	6	19	25	11
Oktobar	32	0.3	11	24	35	7
Novembar	44	1.4	14	27	41	13
Decembar	106	2.8	41	53	93	39
PROSJEK	40	0.7	11	26	37	12

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka sa automatske stanice
Otoka za 2018., referentna stanica**

Tabela 41.

2018.	PM ₁₀	NO	NO ₂	NO _x	O ₃	SO ₂
	ug/m ³					
Januar	88	88	56	145	11	35
Februar	61	36	45	81	16	36
Mart	58	35	49	84	21	25
April	50	28	44	72	18	10
Maj	28	17	26	43	18	8
Juni	23	14	21	35	20	7
Juli	29	18	20	38	20	7
August	34	23	17	39	9	6
Septembar	32	21	29	50	20	12
Oktobar	50	37	32	69	18	11
Novembar	80	65	42	107	30	29
Decembar	157	78	46	124	21	62
PROSJEK	58	38	35	74	19	21

**Pokazatelji prosječne vrijednosti kvaliteta zraka mjerene mobilnom
stanicom lokalitet Iliđa za 2018., referentna stanica**

Tabela 42.

2018.	PM ₁₀	NO	NO ₂	NO _x	O ₃	SO ₂
	[µg/m ³]					
Januar	130	48	32	80	10	41
Februar	77	20	30	49	17	55
Mart	75	15	33	48	27	40
April	55	13	30	43	28	7
Maj	38	8	19	27	30	4
Juni	35	8	23	31	29	18
Juli	43	8	25	33	33	23
August	43	9	21	29	27	11
Septembar	36	10	25	36	40	17
Oktobar	55	19	29	48	29	10
Novembar	85	40	34	74	15	19
Decembar	182	68	53	121	10	62
PROSJEK	72	22	29	51	25	26

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka sa automatske stanice
Ilijaš za 2018. Referentna stanica**

Tabela 43.

2018.	PM ₁₀	NO	NO ₂	NO _x	SO ₂
	[µg/m ³]				
Januar	130	15	26	44	39
Februar	72	4	22	26	40
Mart	64	4	17	21	31
April	50	4	14	18	15
Maj	32	2	6	8	7
Juni	29	2	7	10	12
Juli	36	3	13	15	27
August	43	3	12	15	20
Septembar	40	4	14	18	25
Oktobar	62	11	16	29	21
Novembar	93	18	21	43	40
Decembar	191	27	33	67	96
PROSJEK	71	8	17	26	30

Pregled broja prekoračenja tolerantnih vrijednosti polutanata tokom 2018.

Tabela 44.

	SO ₂								NO ₂								PM ₁₀			
	Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Dnevne vrijednosti			
	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerenja u odnosu na teoretski
Vijećnica	8275	1	0.01	94	345	0	0.00	95	7987	0	0.00	91	325	2	0.62	89	340	49	14	93
Otoka	8018	0	0.00	92	331	0	0.00	91	8399	1	0.01	96	349	2	0.57	96	332	100	30	91
Mobilna	8313	2	0.02	95	344	5	1.45	94	7938	0	0.00	91	326	2	0.61	89	329	122	37	90
Ilijaš	8351	13	0.16	95	349	6	1.72	96	8345	0	0.00	95	348	0	0.00	95	348	132	38	95

Tokom 2018. mjerenja automatskim stanicama:

1. Zabilježen je povećan broj prekoračenja prosječnih satnih vrijednosti za sumpordioksid u području mjerenja automatske stanice Ilijaš.
2. Kada su u pitanju dnevne vrijednosti koncentracija sumpor dioksida, stanice ne bilježe veći broj prekoračenja od onih dozvoljenih Pravilnikom (dozvoljeno 3 puta tokom kalendarske godine) osim na lokalitetu Ilidže i Ilijaša gdje je zabilježeno pet odnosno šest puta prekoračenje.
3. Nije zabilježen značajan broj prekoračenja satnih vrijednosti za azot dioksid na Otoci (dozvoljeno 18 puta tokom kalendarske godine). Broj prekoračenja na dnevnoj osnovi su ujednačena na svim stanicama osim u Ilijašu koji nema problem visokih koncentracija azot dioksida jer on potiče uglavnom iz saobraćaja.
4. Broj prosječnih dnevnih vrijednosti za PM₁₀ prelaze na svim stanicama dozvoljeni broj (35 puta dozvoljeno prekoračenje tokom kalendarske godine) i prema broju prekoračenja identificira se kao najozbiljniji problem kada je u pitanju zagađenost zraka u Kantonu Sarajevo. Prema broju prekoračenja 2018. Se može smatrati najtežom godinom kada je u pitanju PM₁₀. Najbliže stanje sa kvalitetom zraka zabilježeno je 2013. godine. Kada su u pitanju prekoračenja koncentracija PM₁₀ evidentno je da se broj povećao u odnosu na prethodne godine.
5. Broj validnih mjerenja tokom godine, odgovara zahtjevima Pravilnika o minimalnoj raspoloživosti podataka.

Ocjenjivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi Vijećnica

Tabela 45.a

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	3	50 ² µg/m ³	14	-	75 %
SO ₂	Godina	-	-	-	-	12	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	95	75 ³ µg/m ³	303	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³	-	26 µg/m ³	-	26	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁴ µg/m ³	132	25 ⁴ µg/m ³	245	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³	-	20 µg/m ³	-	41	90 %
CO	8-časovno	7 mg/m ³	22	5 mg/m ³	27	-	75 %

Otoka

Tabela 45.b

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	11	50 ² µg/m ³	36	-	75 %
SO ₂	Godina	-	-	-	-	21	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	158	75 ³ µg/m ³	712	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³	-	26 µg/m ³	-	35	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁴ µg/m ³	175	25 ⁴ µg/m ³	275	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³	-	20 µg/m ³	-	57	90 %

Mobilna stanica

Tabela 45.c

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	27	50 ² µg/m ³	53	-	75 %
SO ₂	Godina	-	-	-	-	26	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	35	75 ³ µg/m ³	172	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³	-	26 µg/m ³	-	29	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁴ µg/m ³	273	25 ⁴ µg/m ³	326	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³	-	20 µg/m ³	-	72	90 %

Ilijaš

Tabela 45.d

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	22	50 ² µg/m ³	56	-	75 %
SO ₂	Godina	-	-	-	-	30	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	12	75 ³ µg/m ³	30	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³	-	26 µg/m ³	-	17	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁴ µg/m ³	262	25 ⁴ µg/m ³	325	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³	-	20 µg/m ³	-	71	90 %

¹ Gornja i donja granica ocjenjivanja za zaštitu zdravlja ljudi.

² Vrijednosti propisane za dnevne prosjeke i ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine za SO₂.

³ Vrijednosti propisane za jednočasovne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za NO₂.

⁴ Vrijednosti propisane za dnevne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 35 puta u toku godine za PM₁₀.

Analiza dobivenih rezultata za gornju i donju granicu ocjenjivanja pokazuje slijedeće:

1. Na svim stanicama koncentracije PM_{10} prekoračuju gornju granicu ocjenjivanja.
2. Satne vrijednosti za azot dioksid prekoračuju broj dozvoljenih prekoračenja za donju granicu ocjenjivanja.
3. Prosječne dnevne vrijednosti koncentracije sumpor dioksida prekoračuju dozvoljeni broj u toku godine.
4. Godišnje prosječne vrijednosti za azot dioksid nalaze se između gornje granice ocjenjivanja i donje granice ocjenjivanja osim na stanici Ilijaš gdje je dostigla donju granicu ocjenjivanja. Stanica Otoka je prešla i gornju granicu ocjenjivanja.
5. Na svim stanicama godišnje vrijednosti prelaze gornju granicu ocjenjivanja.

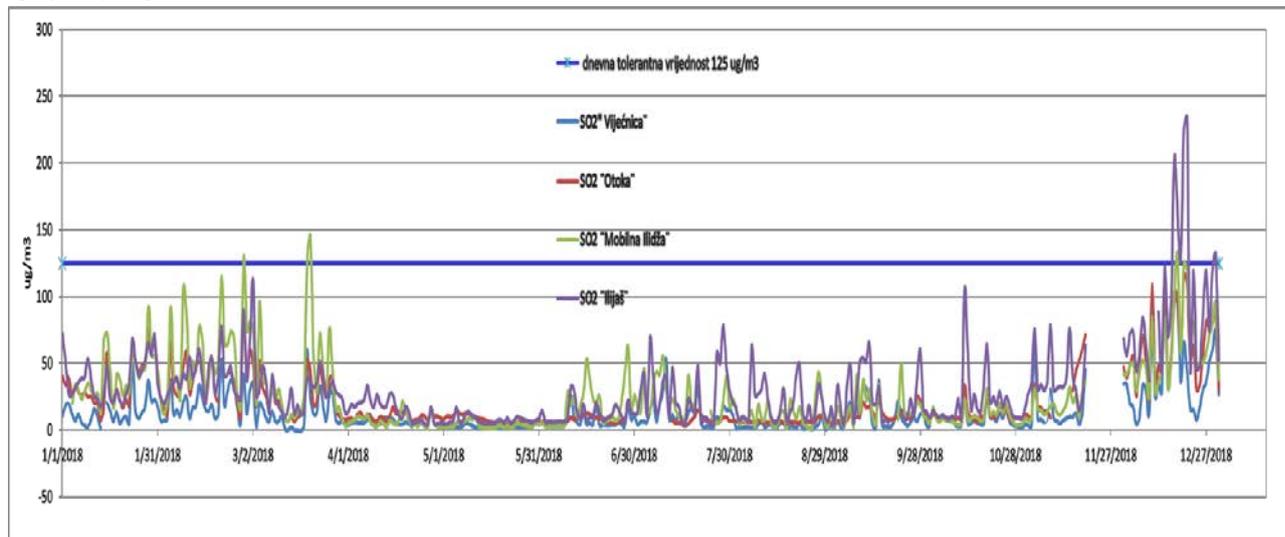
Zaključak je da je zdravlje ljudi ugroženo jer je broj prekoračenja puno veći od dozvoljenog za sve praćene polutante. Sve stanice su za mjereni period zadovoljile potrebu za procentom validnih podataka.

4.2.2.1. Analiza izmjerenih vrijednosti prema različitim lokacijama u Kantonu Sarajevo za određeni polutant

SUMPOR DIOKSID

Prosječne dnevne vrijednosti sumpordioksida na automatskim stanicama za 2018.

Grafikon 32.

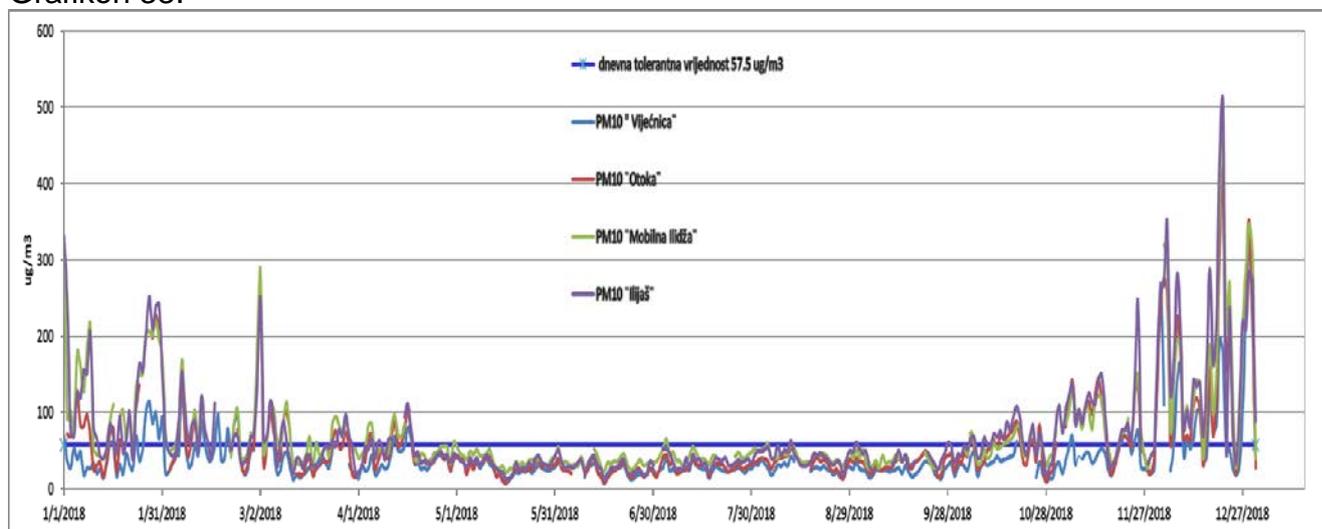
1. Na lokalitetu automatske stanice Vijećnica za sumpor dioksida ostvarena je prosječna godišnja vrijednost od 12 mikrograma po metru kubnom što ne prelazi dozvoljenu prosječnu godišnju vrijednost. Zabilježeno je prekoračenje tolerantne satne vrijednosti jedan put i ali ne i prosječne tolerantne dnevne vrijednosti. Procent validnih izmjerenih satnih vrijednosti iznosi 94% i ostvarenih dnevnih vrijednosti 95%.
2. Na lokalitetu poluautomatske stanice Otoka prosječna godišnja koncentracija sumpordioksida iznosi 21 mikrograma po metru kubnom. Nisu zabilježena prekoračenja satnih niti dnevne tolerantnih vrijednosti.

3. Prosječna godišnja vrijednosti za sumpor dioksid za mobilnu stanicu iznosi 26 mikrograma po metru kubnom što ne prekoračuje graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost za ovaj polutant. Iz tabele 45. prekoračenja tolerantne vrijednosti zabilježeno je prekoračenje satne vrijednosti dva puta i pet puta prekoračenje dnevne tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 3 puta u toku kalendarske godine).
4. Prosječna godišnja vrijednosti za sumpor dioksid za Ilijaš iznosi 30 mikrograma po metru kubnom što ne prekoračuje graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost za ovaj polutant. Iz tabele 45. prekoračenja tolerantne vrijednosti zabilježeno je prekoračenje satne vrijednosti trinaest puta i šest puta prekoračenje dnevne tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 3 puta u toku kalendarske godine).

PM₁₀

Prosječne dnevne vrijednosti PM₁₀ na automatskim stanicama za 2018.

Grafikon 33.

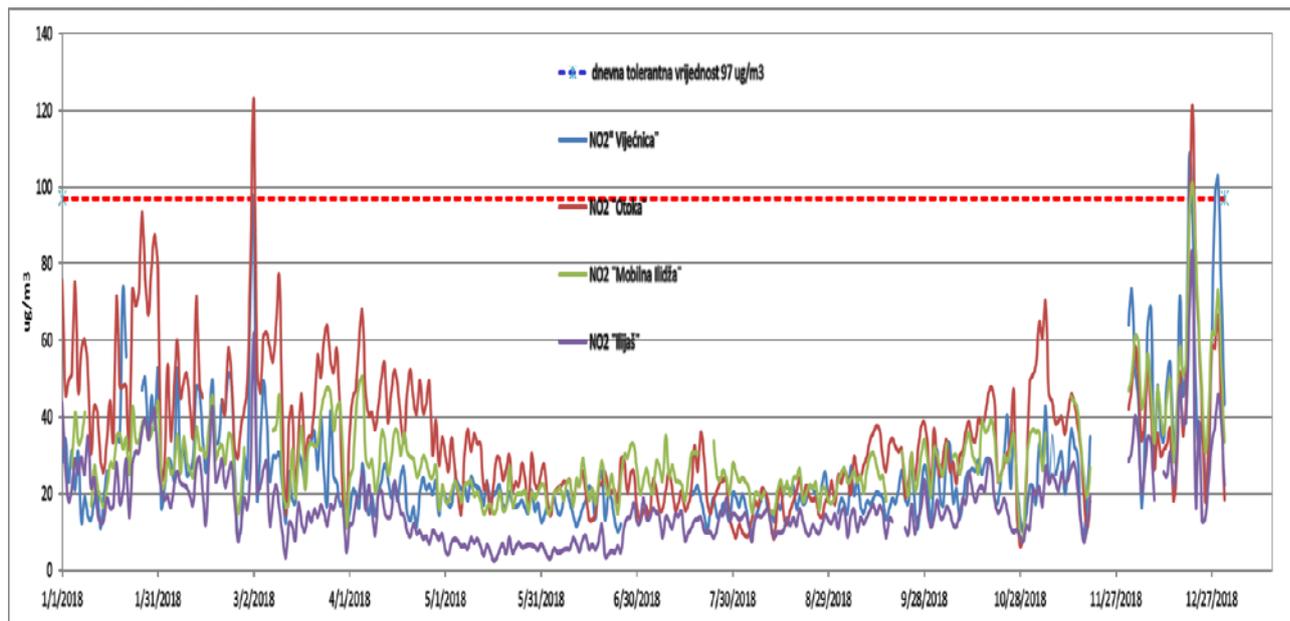

1. Analizirajući izmjerene vrijednosti PM₁₀ s automatske stanice Vijećnica može se zaključiti da prosječna godišnja vrijednost iznosi 41 mikrograma po metru kubnom što prelazi godišnju graničnu vrijednost od 40 mikrograma po metru kubnom ali ne i tolerantnu vrijednost od 42,4 mikrograma po metru kubnom. Broj prekoračenja dnevnih vrijednosti mogu se vidjeti iz Tabele 45., 49 puta su prekoračene tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 35 puta tokom godine). Ostvareno je 93% validnih podataka tokom godine.
2. Koncentracije PM₁₀ na lokalitetu Otoke prelaze 100 puta tolerantnu vrijednost koja ne bi smjela biti prekoračena više od 35 puta u kalendarskoj godini. Ostvareni procent validnih mjerenja tokom godine iznosi 91%. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 57 mikrograma po metru kubnom i prelazi i graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost. Najveće izmjerene koncentracije su u periodu grijanja.
3. Prosječna godišnja vrijednost za PM₁₀ mobilne stanice za podatke koji se koriste kada se posmatra mobilna stanica kao stacionarna za područje Iliđe iznosi 72 mikrograma po metru kubnom. Broj prekoračenja tolerantne vrijednosti iznosi 122 (dozvoljeno 35 puta). Procentat validnih mjerenja ostvarenih tokom godine iznosi 90%.

4. Koncentracije PM₁₀ na lokalitetu Ilijaša prelaze 71 put tolerantnu vrijednost koja ne bi smjela biti prekoračena više od 35 puta u kalendarskoj godini. Ostvareni procent validnih mjerenja tokom godine iznosi 95%. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 71 mikrograma po metru kubnom i prelazi i graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost.

NO₂
Prosječne dnevne vrijednosti azot dioksida
na automatskim stanicama za 2018.

Grafikon 34.

1. Azot dioksid na Vijećnici bilježi godišnji prosjek od 26 mikrograma po metru kubnom, dozvoljeno graničnom vrijednosti 40 mikrograma po metru kubnom. Iz tabele 6 vidi se da nije bilo prekoračenja ni satnih ali da je dva puta prekoračene prosječnih dnevnih vrijednosti za ovaj polutant. Ostvareno je 91% validnih satnih vrijednosti i 89% prosječnih dnevnih vrijednosti.
2. Azot dioksid na Otoci bilježi godišnji prosjek od 35 mikrograma po metru kubnom što ne prekoračuje dozvoljenu graničnom vrijednosti 40 ali ne i tolerantnu vrijednost od 46 mikrograma po metru kubnom. Iz Tabele 45. vidi se da je zabilježeno jedan put prekoračenja satnih i dva puta prekoračenje dnevnih prosjeka što ne prelazi broj dozvoljen Pravilnikom (18 puta za jednočasovne prosjeke). Lokalitet Otoke je od svih mjerenih mjesta najviše opterećen povećanim koncentracijama azot dioksida međutim tokom 2018. je došlo do pada mjerenih koncentracija i poboljšanja kvaliteta zraka kada je u pitanju ovaj polutant.
3. Prosječna godišnja vrijednost za azot dioksid za mobilnu stanicu iznosi 29 mikrogram po metru kubnom. Nije zabilježeno prekoračenje satnih ali jeste dva puta zabilježeno prekoračenje prosječnih dnevnih vrijednosti. Ostvareno je 91% satnih validnih podataka i 89% validnih dnevnih podataka.

4. Prosječna godišnja vrijednost za azot dioksid za stanicu Ilijaš iznosi 17 mikrogram po metru kubnom. Nije zabilježeno prekoračenje satnih niti prekoračenje prosječnih dnevnih vrijednosti. Ostvareno je 95% satnih validnih podataka i 95% validnih dnevnih podataka.
5. Analizator ugljen monoksida na lokalitetu Vijećnice tokom godine ostvario je dovoljan broj validnih podataka sa jednim zabilježenim prekoračenjem za osmosatni prosjek. Godišnji prosjek iznosi 0,7mg/m³ (dozvoljeno 3 mg/m³).
6. Analizator za praćenje koncentracije ozona je na automatskoj stanici Otoka zabilježio prekoračenje granične vrijednosti (osmočasovne) predviđeno pravilnikom jedan put. Analizator za praćenje koncentracije ozona u mobilnoj stanici ne bilježi prekoračenje granične vrijednosti (osmočasovne) koje je predviđeno pravilnikom što predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodne godine.
7. Urađena je analiza sadržaja metala u PM₁₀ česticama (Tabela 46.) sa filitera koji su uzorkovani u periodu 15. decembar 2017.- 06. februar 2018. u okviru projekta SAFICA. Izvršeno je uzorkovanje 50 uzoraka. U 39 uzoraka određeni su metali koji su propisani Pravilnikom ali i neki metali koji su interesantni sa aspekta sastava PM₁₀ čestica. Uzorkovanje je vršeno sa Tecora LVS uzorkivačem prema metodi BAS EN 12341:2015 - Ambijentalni zrak - Standardna gravimetrijska metoda za određivanje masene koncentracije PM₁₀ ili PM_{2.5} u suspendovanoj čestičnoj tvari.

Analiza uzoraka zraka na metale, period zima 2017/2018. godina

Tabela 46.

Metal	Niki ng/m ³	Kadmij ng/m ³	Olovo µg/m ³	Arsen ng/m ³	Željezo ng/m ³	Cink ng/m ³	Bakar ng/m ³	Mangan ng/m ³
Tolerantna vrijednost prema Pravilniku	20	5	-	6	Nije definisano			
Ciljne vrijednosti	-	-	1	-	Nije definisano			
Broj prekoračenja	22	2	0	0	-	-	-	-
Minimalna vrijednost	5.78	0.10	0.0001	0.02	65.92	<LD	0.85	3.46
Maksimalna vrijednost	32.32	13.49	0.0559	0.61	1721.12	<LD	89.03	22.86
Srednja vrijednost svih mjerenja	21.65	1.71	0.0155	0.28	868.96	<LD	25.50	12.89

LD- limit detekcije

3.3. ZDRAVSTVENA ISPRAVNOST ŽIVOTNIH NAMIRNICA I PREDMETA OPĆE UPOTREBE

Prema podacima kojim raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2018. godini urađeno je ukupno 37.647 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica, što je za 0,22% više analiza u odnosu na prethodnu godinu (37.565 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica). Zakonom propisane izvještaje o zdravstvenoj ispravnosti živinih namirnica i predmeta opšte upotrebe nije dostavio Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, dok su izvještaje dostavili Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 17.523 analize ili 46,55% su bile iz proizvodnje, a 20.124 analize ili 53,45% iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 987 analiza ili 2,62% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

U strukturi životnih namirnica koje su analizirane na zdravstvenu ispravnost u najvećem procentu zastupljeni su: meso i proizvodi od mesa, zatim ostale namirnice, mlijeko i proizvodi od mlijeka, hljeb, keks i tjestenina, kolači i sladoled, jaja i proizvodi od jaja.

Ukupan broj organoleptičkih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 12.004, od čega 212 analiza ili 1,77% nije odgovaralo zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj hemijskih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 2.683, od čega 93 analize ili 3,47% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj mikrobioloških analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 22.960, od čega 682 analize ili 2,97% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz proizvodnje
u Kantonu Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 47.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	652	9	138	5	652	9
Meso i proizvodi od mesa	6.173	137	863	22	6.173	133
Ribe, školjke i proizvodi od riba	71	0	-	-	71	0
Jaja i proizvodi od jaja	173	0	-	-	173	0
Žitarice i brašno	-	-	4	0	-	-
Hljeb, keks i tjestenine	181	0	8	0	181	0
Kolači i sladoled	175	0	-	-	175	0
Dječija hrana	34	0	-	-	27	0
Masti i ulja	-	-	-	-	-	-
Pića alkoholna i bezalkoholna	28	0	2	0	28	0
Gotova jela	-	-	-	-	-	-
Ostale namirnice	657	22	227	10	657	20
Voda za piće	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	8.144	168	1.242	37	8.137	162

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz prometa
u Kantonu Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 48.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	157	3	66	2	264	3
Meso i proizvodi od mesa	1.682	23	299	10	1.746	23
Ribe, školjke i proizvodi od riba	-	-	-	-	-	-
Jaja i proizvodi od jaja	136	0	17	0	140	0
Žitarice i brašno	-	-	-	-	-	-
Hljeb, keks i tjestenine	3	0	9	0	1.821	13
Kolači i sladoled	233	0	-	-	1.413	36
Dječija hrana	-	-	-	-	-	-
Masti i ulja	-	-	-	-	4	0
Pića alkoholna i bezalkoholna	-	-	-	-	81	0
Gotova jela	462	2	2	0	6.272	123
Ostale namirnice	217	7	78	3	616	22
Voda za piće	970	9	970	41	2.466	300
UKUPNO	3.860	44	1.441	56	14.823	520

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2018. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 526 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 364 analize ili 69,20% bile iz proizvodnje, a 162 analize ili 30,80% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 24 analize ili 4,56% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

**Zdravstvena ispravnost predmeta opće upotrebe
u Kantonu Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 49.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Predmeti opće upotrebe	-	-	-	-	364	12
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Predmeti opće upotrebe	157	12	5	0	-	-
UKUPNO	157	12	5	0	364	12

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2018. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 73 analize na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 37 analiza ili 50,68% bile iz proizvodnje, a 36 analiza ili 49,32% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 7 analiza ili 9,60% nije odgovaralo zdravstvenoj ispravnosti.

**Zdravstvena ispravnost sredstava za ličnu higijenu
u Kantonu Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 50.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Predmeti opće upotrebe	-	-	-	-	37	2
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemijske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Predmeti opće upotrebe	20	5	16	0	-	-
UKUPNO	20	5	16	0	37	2

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

4. ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE U KANTONU SARAJEVO

Zdravstvena zaštita, obuhvata sistem društvenih, grupnih i individualnih mjera, usluga i aktivnosti za očuvanje i unapređenje zdravlja, sprečavanje bolesti, rano otkrivanje bolesti, blagovremeno liječenje, te zdravstvenu njegu i rehabilitaciju, kao i primjenu zdravstvenih tehnologija.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

Zdravstvena zaštita na primarnom nivou obuhvata: djelatnost porodične medicine, djelatnost zdravstvene zaštite djece, djelatnost polivalentnih patronažnih sestara u zajednici, higijensko-epidemiološku zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravstvenu zaštitu nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, fizikalnu i mentalnu rehabilitaciju u zajednici, specifičnu zdravstvenu zaštitu radnika kao dio medicine rada, zubozdravstvenu zaštitu, laboratorijsku i radiološku dijagnostiku primarnog nivoa i apotekarsku djelatnost.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad:

- JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo,
- JU "Apoteke Sarajevo",
- 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),
- HE službe J.U. Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo,
- privatni sektor kroz rad ambulanti, apoteka i stomatoloških ordinacija.

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu.

U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru.

Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava:

- Klinički centar Univerziteta u Sarajevu i
- Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš”.

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite osigurava:

- JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice za specijalističko-konsultativne djelatnosti
- zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),
- privatni sektor kroz rad specijalističkih ordinacija, zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda, lječilišta i laboratorija.

JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pruža specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti iz sljedećih medicinskih disciplina: interne medicine, otorinolaringologije, oftalmologije, neurologije, zatim stomatološke zdravstvene zaštite sekundarnog nivoa, bolesti usta, bolesti zuba, protetike, parodontologije, oralne hirurgije i ortodoncije.

Zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina pružaju, pored primarne zdravstvene zaštite i specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu za određene populacione skupine kao što su žene, radnici, studenti i sportaši.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite obuhvata djelatnosti iz oblasti javnog zdravstva i to socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, zdravstvene statistike, epidemiologije, higijene i zaštite čovjekove okoline, sanitarne mikrobiologije, sanitarne hemije i mikrobiološke dijagnostike.

Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz bazičnih specijalnosti, a Klinički centar Univerziteta u Sarajevu pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz svih medicinskih disciplina na sekundarnom i tercijarnom nivou.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite obavljaju bolnice na sekundarnom nivou (opće bolnice, specijalne bolnice, kantonalne bolnice) i na tercijarnom nivou zdravstvene djelatnosti univerzitetsko-kliničke bolnice.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu organizovana je kroz rad javnih zdravstvenih ustanova:

- Klinički centar Univerziteta u Sarajevu
- Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo
- Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo
- Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu pruža bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu na području Kantona Sarajevo na sekundarnom i tercijarnom nivou, ali i dijelu stanovništva Federacije BiH koje gravitira KCUS.

Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu sekundarnog nivoa stanovništvu Kantona Sarajevo.

Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo pruža specifičnu bolničku zdravstvenu zaštitu za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo .

Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo iz oblasti adiktivne medicine.

4.1. KADAR U JAVNOM SEKTORU ZDRAVSTVENE DJELATNOSTI

u Kantonu Sarajevo u 2018. godini u javnom sektoru zdravstvene bilo je **7.516** što je za **(1,02%)** više nego prethodne godine kada je ukupan broj zaposlenih iznosio **7.403**.

Od ukupnog broja zaposlenih u 2018. godini zdravstvenih radnika je bilo **5 473** što je za **(1,03%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je taj broj iznosio **5.337**.

Zdravstvenih saradnika u 2018. godini bilo je **144** i nema razlike u odnosu na prethodnu godinu.

Administrativno-tehničkih radnika u 2018. godini bilo je **1.930** i bilježimo zanemarljivo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je broj administrativni-tehničkih radnika iznosio **1.922**.

Struktura ukupnog broja zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo, 2014 - 2018. godina¹

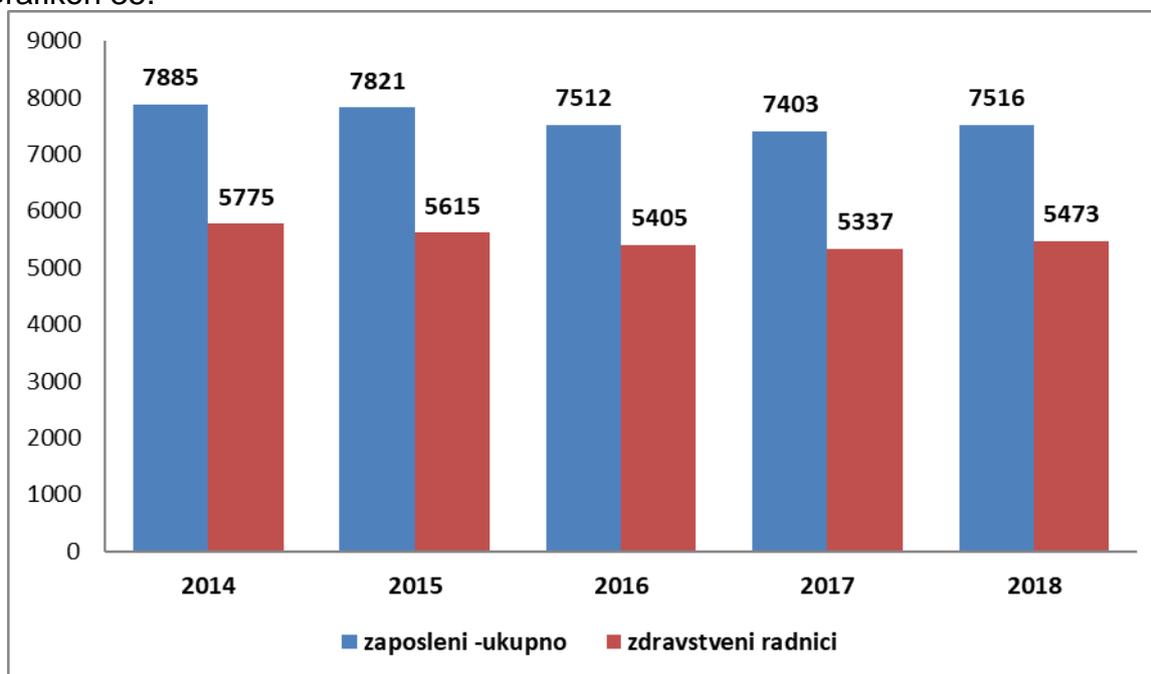
Tabela 51.

Godina	Ukupno zaposleni	OD TOGA		
		Zdravstveni radnici	Zdravstveni saradnici	Administrativno-tehnički radnici
2018.	7516	5473	144	1930
	100,00%	72,82%	1,92%	25,68%
2017.	7.403	5.337	144	1.922
	100,00%	72,09%	1,95%	25,96%
2016.	7.512	5.405	138	1.969
	100,00%	71,95%	1,84%	26,21%
2015.	7821	5615	141	2065
	100,00%	71,79%	1,80%	26,40
2014.	7885	5775	147	1963
	100,00 %	73,24%	1,86	24,90%

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60

Struktura ukupnog broja zaposlenih i zdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo, 2014 - 2018. godina¹

Grafikon 35.

Struktura zdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo 2014., 2015., 2016., 2017. i 2018. godina¹

Tabela 52.

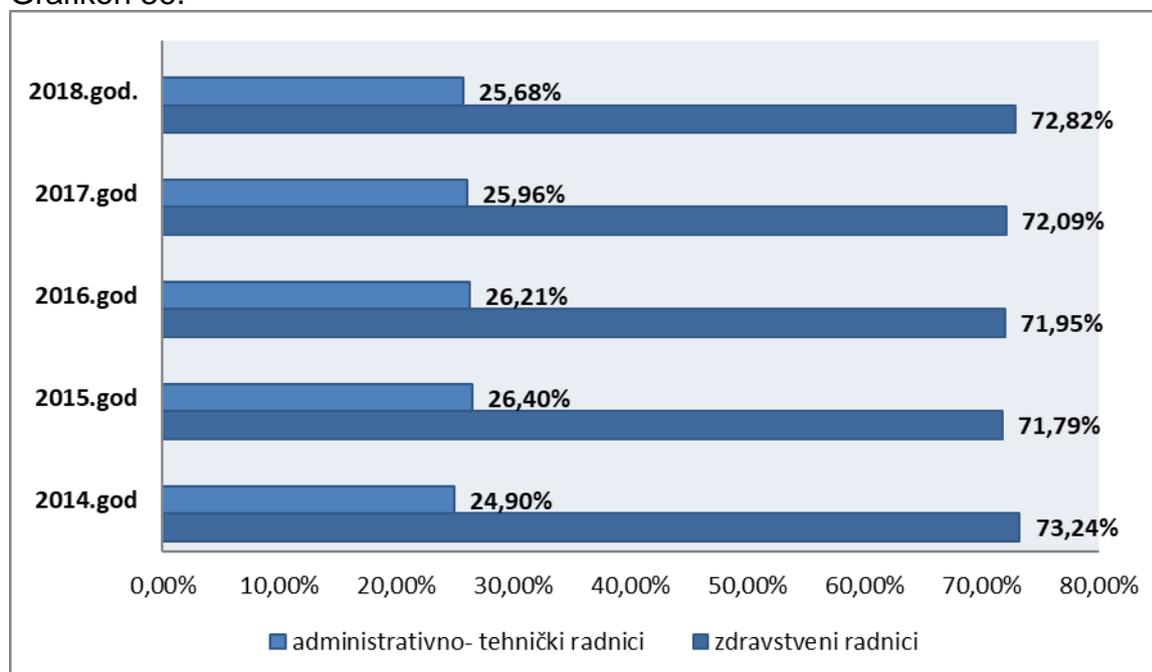
God.	Ukupno zdr. radnika	Doktori med.	Od toga spec.	Doktori stom.	Od toga spec.	Mr ph	Od toga spec.	FZS	VŠS zdrav. teh.	SSS zdrav. teh.
2018.	5.473	1.410	1.100	249	158	184	34	276	356	2.998
	100,00%	25,76%	-	4,55%	-	3,36%	-	5,04%	6,50%	54,78%
2017.	5.337	1.350	1.097	175	89	182	40	250	373	3.007
	100,00%	25,30%	-	3,28%	-	3,41%	-	4,68%	6,99%	56,34%
2016.	5.405	1.390	1.101	257	148	175	38	184	370	3.184
	100,00%	25,72%	-	4,75%	-	3,24%	-	3,40%	6,85%	58,91%
2015.	5.615	1.424	1.120	253	138	179	36	116	405	3.238
	100,00%	25,36%	-	4,51%	-	3,19%	-	2,07%	7,21%	57,67%
2014.	5.775	1.479	1.136	263	125	185	34	89	426	3.333
	100%	25,61%	-	4,55%	-	3,20%	-	1,54%	7,38%	57,71%

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60

Učešće administrativno-tehničkih radnika u ukupnom broju zaposlenih u djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2018. godini je (25,68%) i nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu. U 2018. godini na 1 doktora medicine dolazilo je 1,4 administrativno-tehničkih radnika, a na 1 zdravstvenog tehničara svih profila (VSS;VŠS,SSS) dolazi 0,5 administrativno-tehničkih radnika. Analize SZO i Svjetske Banke ovom segmentu troškova posvećuju veliku pažnju, a značajan broj studija daju dokaze da je svaki udio administrativno-tehničkih radnika iznad **(17%) odraz izuzetno velikih administrativno-tehničkih troškova**, te skupih i kompliciranih administrativno-tehničkih procedura u zdravstvenom sistemu jedna države.

Odnos zdravstvenih i administrativno-tehničkih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014-2018. ¹

Grafikon 36.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajeva -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60

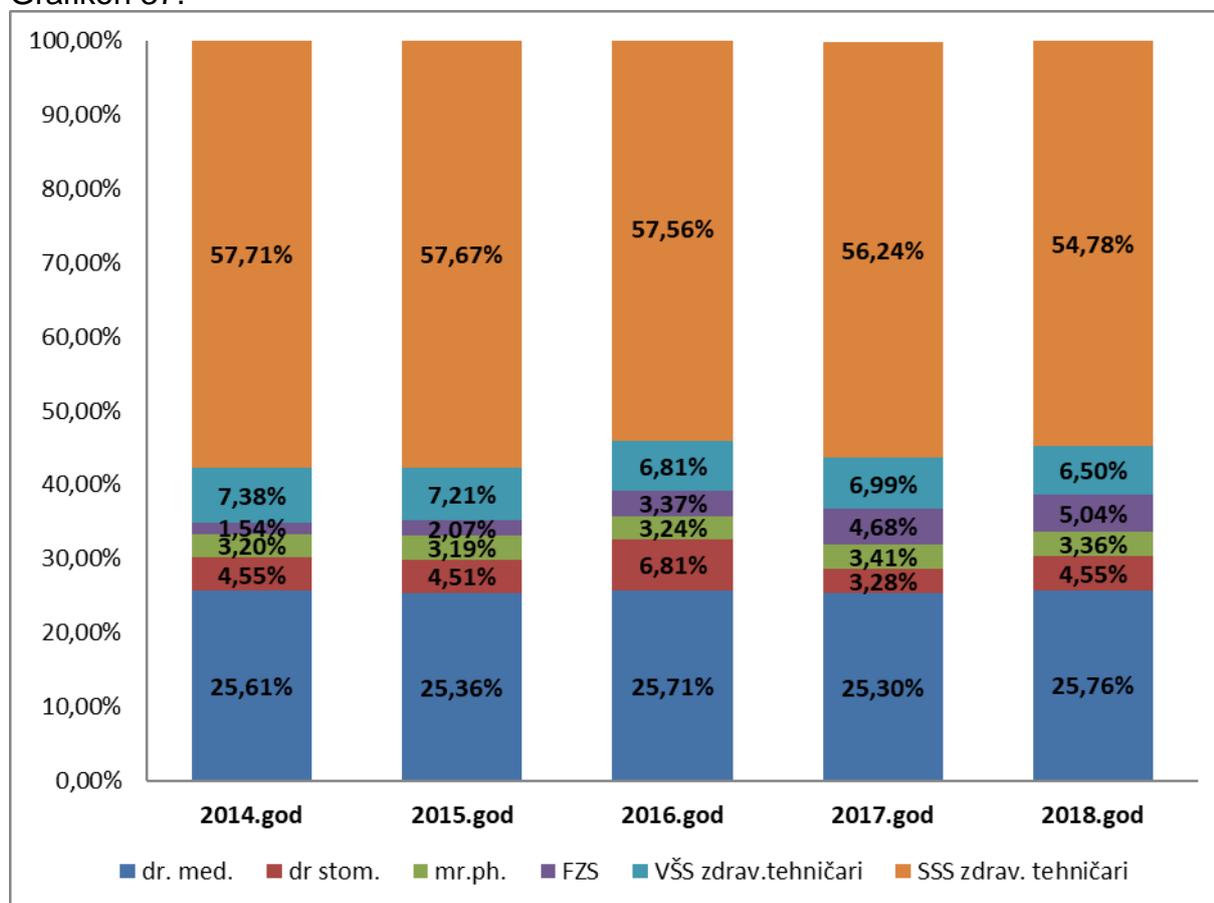
Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2018. godini¹:

- doktori medicine **1.410**, od čega **1.100** specijalista;
- doktori stomatologije **249**, od čega **158** specijalista;
- magistri farmacije **184**, od čega **34** specijalista;
- fakultet zdravstvenih studija **276**;
- viši zdravstveni tehničari **356**;
- srednji zdravstveni tehničari SSS **2.998**;
- zdravstveni saradnici **144**.

¹ **Napomena:** Ukupan broj uključuje i kadar Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH i Zavoda za transfuzijsku medicinu F BiH

Struktura zdravstvenih radnika ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2014 - 2018. godini ¹

Grafikon 37.

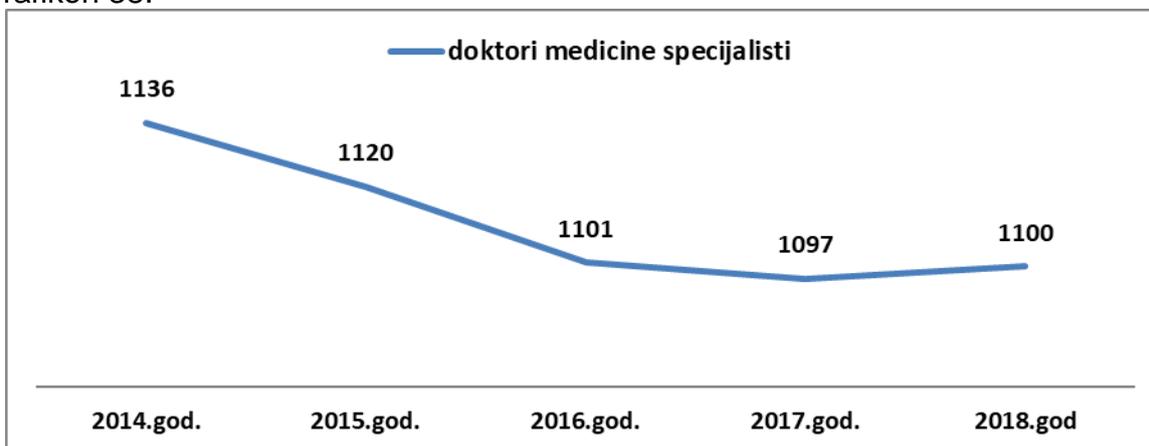

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajeva -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60

Broj doktora medicine u javnom sektoru na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo u 2018. godini iznosio je **336,18**. ***U periodu od 2014. godine do 2018. godine uočava se trend smanjenja broja doktora medicine u javnom sektoru.***

Broj doktora medicine specijalista u javnom sektoru u periodu 2014- 2018. godine¹

Grafikon 38.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60

4.2. DJELATNOST PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE (PZZ)

Primarna zdravstvena zaštita je osiguravanje univerzalne, dostupne, pacijentu usmjerene, sveobuhvatne zdravstvene usluge unutar zajednice, koju pruža tim stručnjaka zaduženih za većinu potreba pojedinca vezanih za zdravlje. Takve se usluge pružaju u održivom partnerstvu s pacijentima i pružateljima takvog oblika zdravstvene zaštite u okviru pojedinca, porodice i zajednice. Primarna zdravstvena zaštita ima centralnu ulogu u cjelokupnoj koordinaciji i kontinuiranosti zdravstvene zaštite za pacijente. Primarna zaštita podrazumijeva sveobuhvatnu brigu za zdravlje, provedbu preventivnih i kurativnih mjera, zdravstveni odgoj te suradnju sa svim organizacijama i ustanovama koje doprinose boljem zdravlju stanovništva.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo, zatim kroz rad JU "Apoteke Sarajevo", kroz rad 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu: Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva, Zavod za zaštitu zdravlja studenata, Zavod za medicinu rada, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika FDS, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika MUP-a, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika u saobraćaju, Zavod za sportsku medicinu i HE službe Zavoda za javno zdravstvo KS, dok se u privatnom sektoru pruža kroz rad određenih privatnih ambulanti (opće medicine, kućnog liječenja). JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu pružaju zdravstvene usluge primarnog nivoa, ali i dio usluga vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite.

4.2.1. Zdravstveni kadar u primarnoj zdravstvenoj djelatnosti

U toku 2018. godine primarnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo pružalo je: **573** doktora medicine, od čega **374** doktora medicine specijalista, **162** doktora stomatologije, od čega **79** doktora stomatologije specijalista, **159** magistara farmacije, od čega **19** magistra farmacije specijalista, **1.334** zdravstvenih tehničara, od čega su **64** viših zdravstvenih tehničara i **156** zdravstvenih radnika sa FZS.

Zdravstveni kadar u primarnoj zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2018. godini ¹

Tabela 53.

Zdravstvene ustanove u PZZ	Doktori medicine		Doktori stomatologije		Magistri farmacije		Zdravstveni tehničari		FZS
	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga viših	
Dom zdravlja Kantona Sarajevo	388	243	150	74	2	-	903	51	135
Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva	30	28	-	-	-	-	58	5	5
Zavod za medicinu rada	34	25	-	-	5	2	35	-	6
Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata	7	5	6	2	-	-	16	-	3
Zavod za sportsku medicinu	5	4	-	-	-	-	6	-	-
ZZZZ radnika MUP-a	12	10	4	3	-	-	14	-	1
ZZZZ radnika FDS	-	-	-	-	-	-	2	-	1
ZZZZ radnika u saobraćaju	16	12	2	-	4	4	30	3	1
Zavod za hitnu medicinsku pomoć	72	39	-	-	1	-	131	1	2
Apoteke Sarajevo	-	-	-	-	147	13	119	-	-
HE službe ZZJZ KS	9	8	-	-	-	-	20	4	2
U K U P N O	573	374	162	79	159	19	1.334	64	156

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo -Izveštaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama, Obrazac br. 3-00-60

Mreža i zdravstveni radnici u PZZ u Kantonu Sarajevo, 2018. godina

Tabela 54.

IZABRANI INDIKATORI	2018. godina
BROJ PUNKTOVA U PZZ/100.000 STANOVNIKA	32,66
BROJ PUNKTOVA HITNE MEDICINSKE POMOĆI/100.000 STANOVNIKA	2,38
BROJ PUNKTOVA APOTEKA / 100.000 STANOVNIKA	9,54
BROJ DOKTORA MEDICINE (OPĆE MEDICINE I SPEC. MEDICINE) / 100.000 STANOVNIKA	141,15
BROJ DOKTORA STOMATOLOGIJE (OPĆE STOMATOLOGIJE I SPEC. STOMATOLOGIJE) / 100.000 STANOVNIKA	38,63
BROJ MAGISTRA FARMACIJE (MR. FARMACIJE I SPEC. FARMACIJE) / 100.000 STANOVNIKA	37,19
BROJ ZDRAVSTVENIH RADNIKA SA FZS	33,48
BROJ ZDRAVSTVENIH TEHNIČARA (VŠ i SSS)/100.000 STANOVNIKA	309,00

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS-Izvjешtaj o radu primarne zdravstvene zaštite , Obrazac br.02-0A

4.2.2. Obim rada i odabrani indikatori utilizacije rada

Obim i utilizacija rada u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite (PZZ) se procjenjuju na osnovu indikatora preporučenih od strane Svjetske zdravstvene organizacije (SZO). Ovo je prikaz odabranih indikatora utilizacije u PZZ u 2018. godini:

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2018. godini iznosio je 5.905 što je za (0,98%) manje u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno 6.047 posjeta po jednom doktoru medicine godišnje.

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u 2018.godini, pregled prema službama:

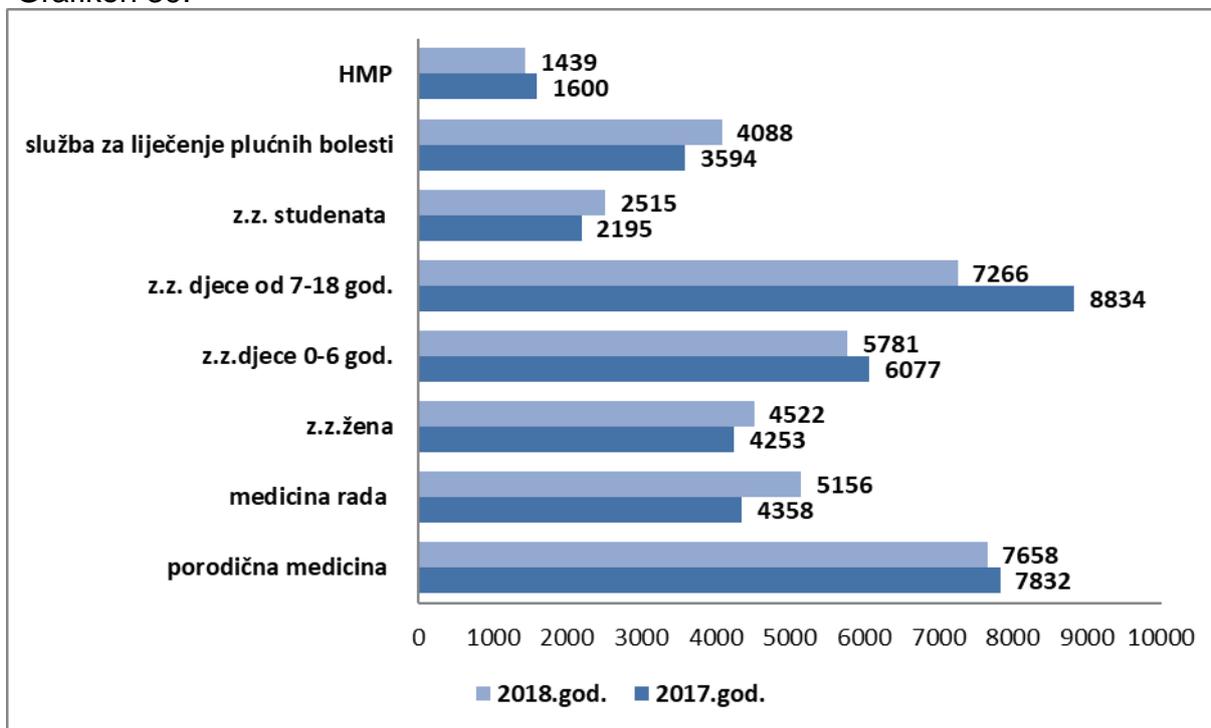
- u službi porodične medicine ostvareno je **7.658 posjeta** što je za **2,22% manje u odnosu na prethodnu godinu** kada je ostvareno 7.832 posjete po jednom doktoru medicine ,
- u službi medicine rada ostvareno je **5.156 posjeta** što je za **18,31% više u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno 4.358 posjeta po jednom doktoru medicine,

- u službi za zdravstvenu zaštitu žena ostvareno je **4.522** posjeta što je za **6,32% više u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno 4.253 posjete po jednom doktoru medicine,
- u službi za zdravstvenu zaštitu djece 0-6 godina ostvareno je **5.781 posjeta** što je **4,87% manje** u odnosu na prethodnu godinu, kada je ostvareno 6.077 posjeta po jednom doktoru medicine,
- u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina ostvareno je **7.266 posjeta što je za 17,75% manje u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno 8.834 posjete po jednom doktoru medicine,
- u službi za zdravstvenu zaštitu studenata ostvareno je **2.515 posjeta** što je za **14,58% više u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno **2.195**, posjeta po jednom doktoru medicine,
- u službi za liječenje plućnih bolesti ostvareno je **4. 088** posjeta što je za **13,74% više u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno **3.594** posjete,
- u hitnoj medicinskoj pomoći ostvareno je **1.439** posjeta što je za **10,00% manje u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno 1.600 posjeta po jednom doktoru medicine.

J.U. Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS, uključujući i patronažne posjete pri porodičnoj medicini ostvarili su ukupno u 2018. godini **23.749** patronažnih posjeta što je za **5,02% manje u odnosu na prethodnu godinu**, kada je ostvareno **25.004** patronažne posjete.

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 39.

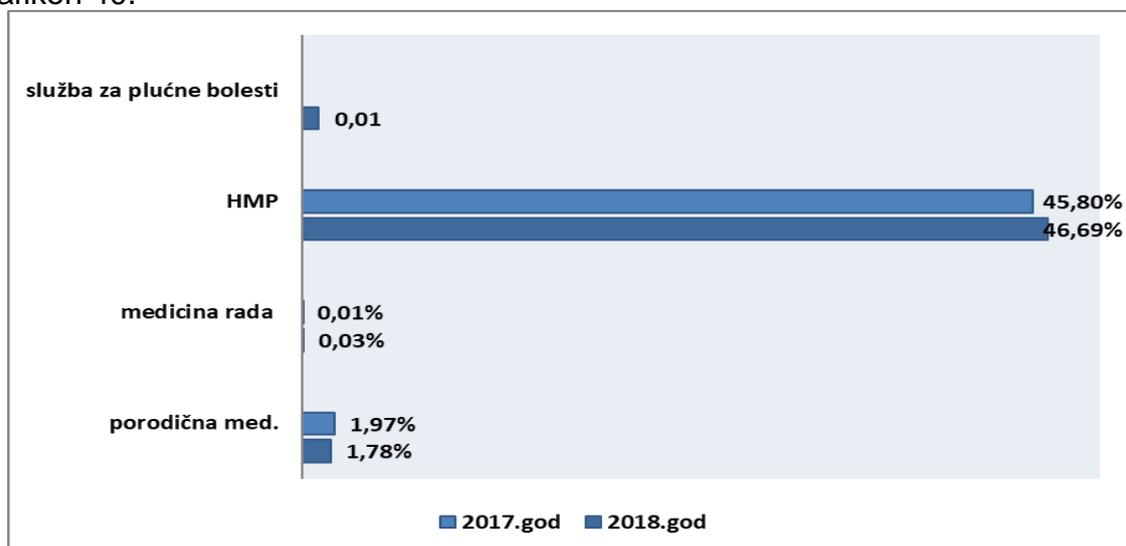
Udio kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini iznosio je (9,24%) i nešto je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (10,72%).

Udio kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u 2018. godini - pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini iznosio je **(1,78)** i **neznatno je smanjen u odnosu na prethodnu godinu**, kada je iznosio (1,97%) svih prvih posjeta.
- u medicini rada **(0,03%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti žena, djece 0-6 godina i u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina nisu registrovane kućne posjete doktora medicine, kao niti prethodnih godina,
- u zdravstvenoj zaštiti studenata, također, nisu registrovane kućne posjete doktora medicine,
- u službi za liječenje plućnih bolesti udio kućnih posjeta u odnosu na broj prvih posjeta iznosio je **0,01**,
- u hitnoj medicinskoj pomoći udio kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na prvi broj posjeta iznosio je **(46,69%)** i bilježimo neznatno povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(45,80%)**.

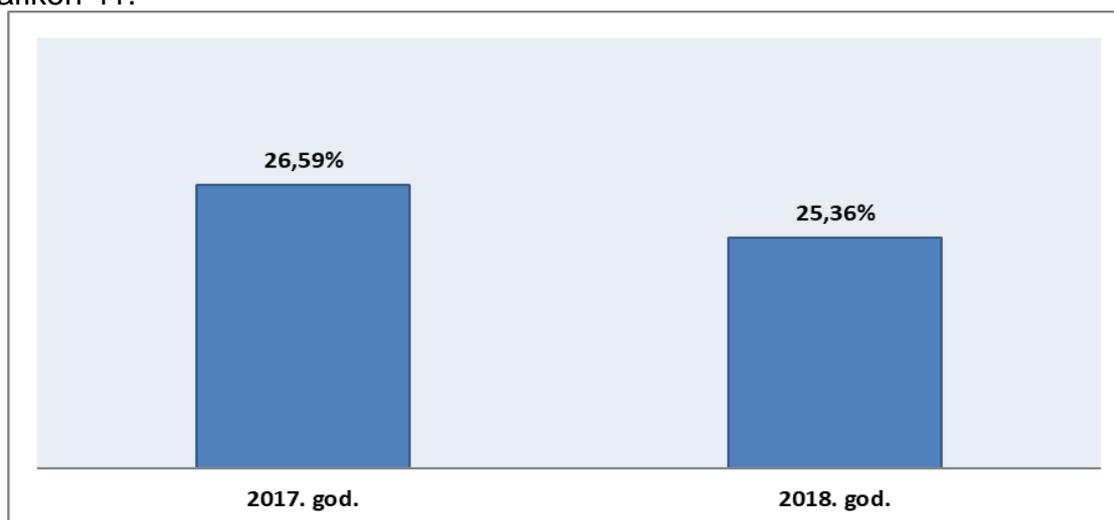
Udio kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 40.

Udio kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u porodičnoj medicini u 2018. godini iznosio je (25,36%) i neznatno je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (26,59%).

Udio kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u porodičnoj medicini u 2017. i 2018. godini,
Grafikon 41.

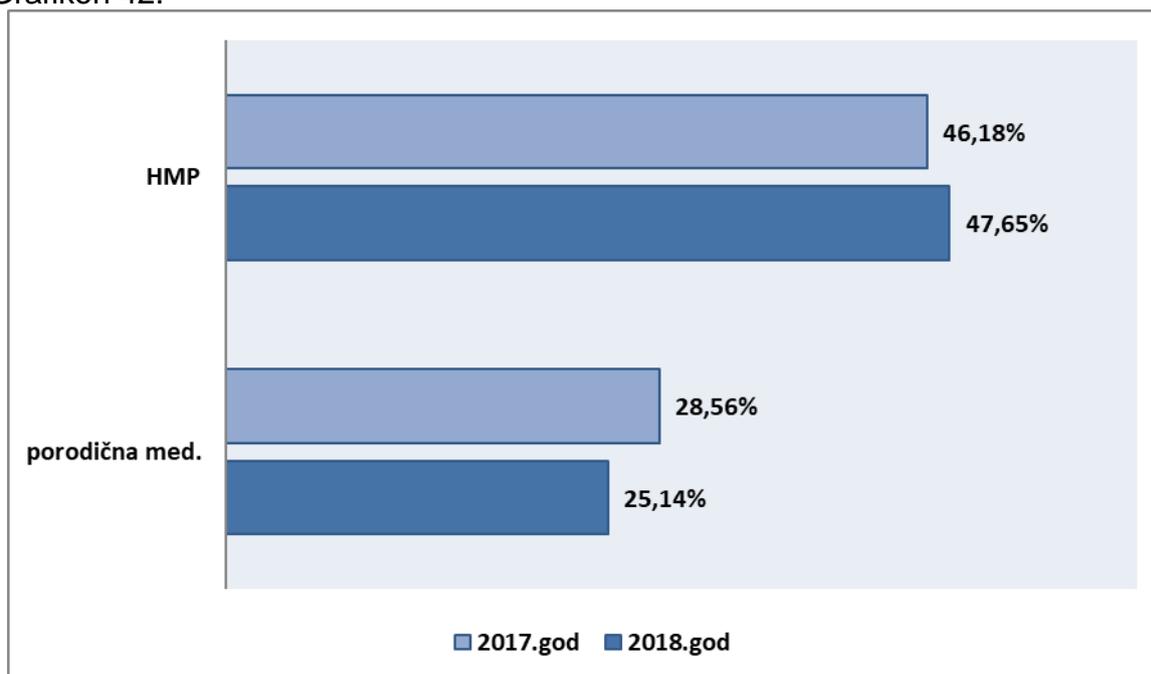
Udio kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji u PZZ u 2018. godini iznosio je (22,41%) i manji je u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo (25,29%) kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta doktora medicine.

Udio kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji, pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini u 2018. godini iznosio je **(25,14%)** i manji je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(28,56 %)**,
- u hitnoj medicinskoj pomoći u 2018. godini iznosio je **(47,65%)** i neznatno je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(46,18%)**.

Udio kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara prema broju prvih posjeta u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 42.

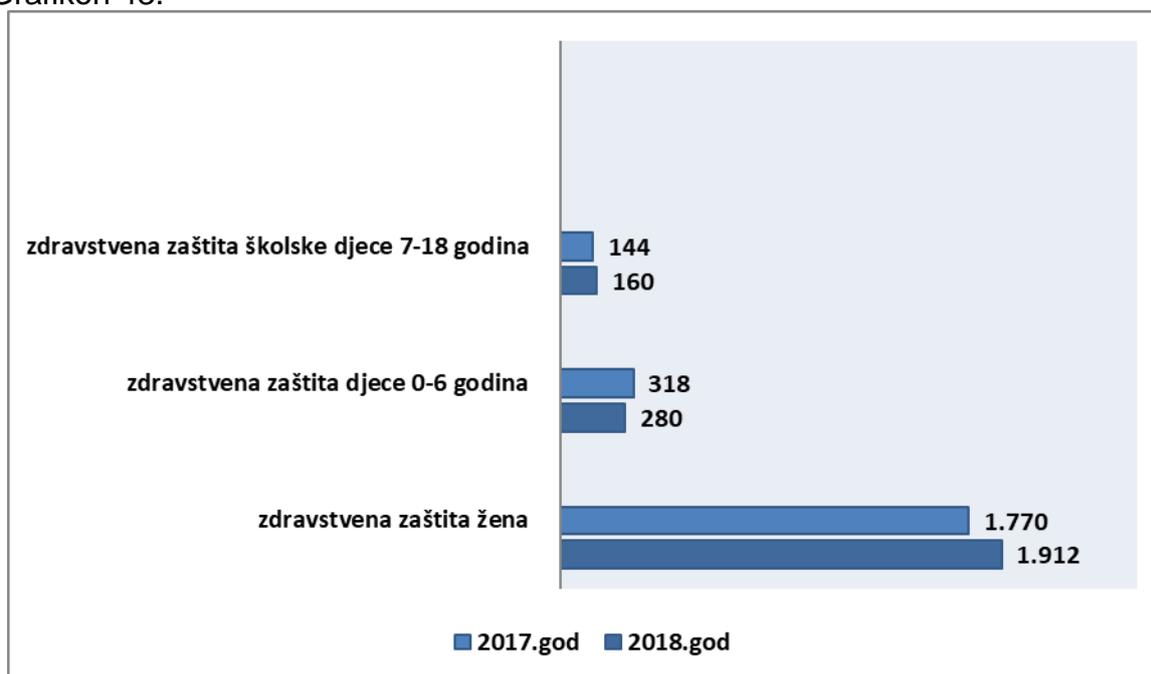
Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2018. godini iznosio je 140 i gotovo je identičan u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 141.

Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u 2018. godini, pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2018. godini kao niti u prethodnoj godini,
- u medicini rada niti u zdravstvenoj zaštiti studenata nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2018. godini,
- u zdravstvenoj zaštiti žena registrovano je **1.912** posjeta u savjetovalištu što je za **(8,02%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno **1.770** posjeta savjetovalištu po jednom doktoru medicine
- u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina ostvareno je **280** posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine što je za **(11,95%)** manje u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo **318** posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine
- u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina registrovano je 160 posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine što je za **(11,11%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno **144** posjete savjetovalištu po jednom doktoru medicine.

Broj posjeta savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 43.

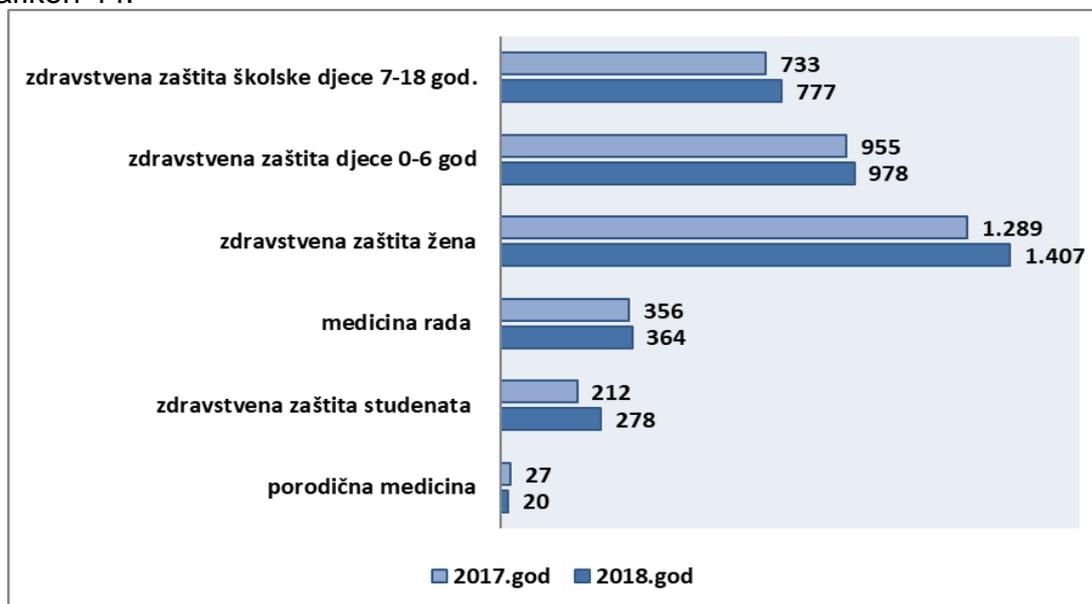
Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2018. godini iznosio je 260 i neznatna je razlika u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 257 pregleda na jednog doktora medicine.

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje, pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini **20** što je za **(25,93%)** manje u odnosu na prethodnu godinu kada je taj broj iznosio **27**
- u medicini rada iznosio je **364** i bilježimo neznatno povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je taj broj iznosio **356**,
- u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina bilo je **978** sistematskih pregleda po jednom doktoru medicine , te bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu za **(2,41%)** kada je registrovano **955** sistematskih pregleda.
- u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina registrovano je **777** sistematskih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje što je za **(6,00%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano **733** sistematskih pregleda,
- u zdravstvenoj zaštiti studenata registrovano je **278** sistematskih pregleda što je za **(31,13%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano **212** sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine,
- u zdravstvenoj zaštiti žena broj ciljanih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosio je **1.407** što je za **(9,15%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano **1.289** ciljanih pregleda po jednom doktoru medicine.

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 44.

Odnos prvih i ponovnih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini iznosio je (1:3,5) što predstavlja zadovoljavajući odnos i neznatno je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (1:3,4).

- **Odnos prvih i ponovnih posjeta u pojedinim službama zdravstvene zaštite u PZZ je bio:**
 - u porodičnoj medicini **(1:5,3)**
 - u medicini rada **(1:5,6)**
 - u zdravstvenoj zaštiti žena **(1:0,6)**
 - u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina **(1:1)**
 - u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina **(1:0,8)**
 - u zdravstvenoj zaštiti studenata **(1:0,2)**
 - u službi za liječenje plućnih bolesti **(1:0,6)**.

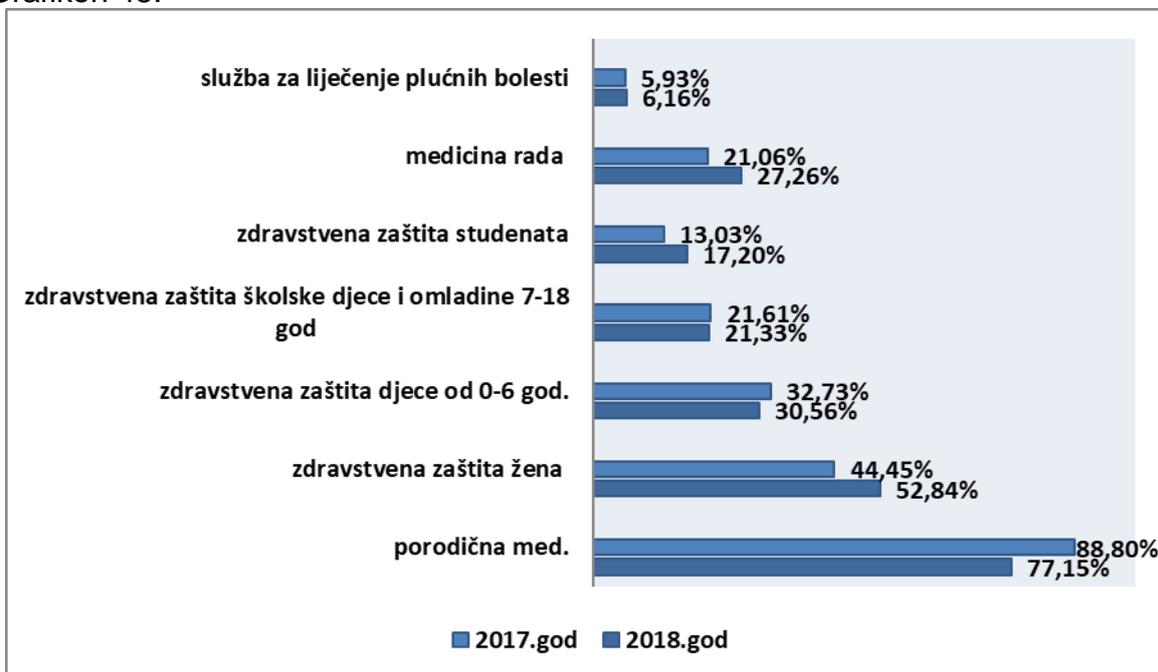
Udio upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini iznosio je (49,79%) i bilježimo smanjenje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (54,27%).

Udio upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine, pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini iznosio je **(77,15%)** i manji je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(88,80%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti žena iznosio je **(52,84%)** te registrujemo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(44,45%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina iznosio je **(30,56%)** te bilježimo smanjenje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(32,73%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina iznosio je **(21,33%)**, te nema razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(21,61%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti studenata **(17,20%)**, te bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(13,03%)**,
- u medicini rada iznosio je **(27,26%)**, pa bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(21,06%)**,
- u službi za liječenje plućnih bolesti **(6,16%)** te bilježimo blago povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(5,93%)**.

Udio upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 45.

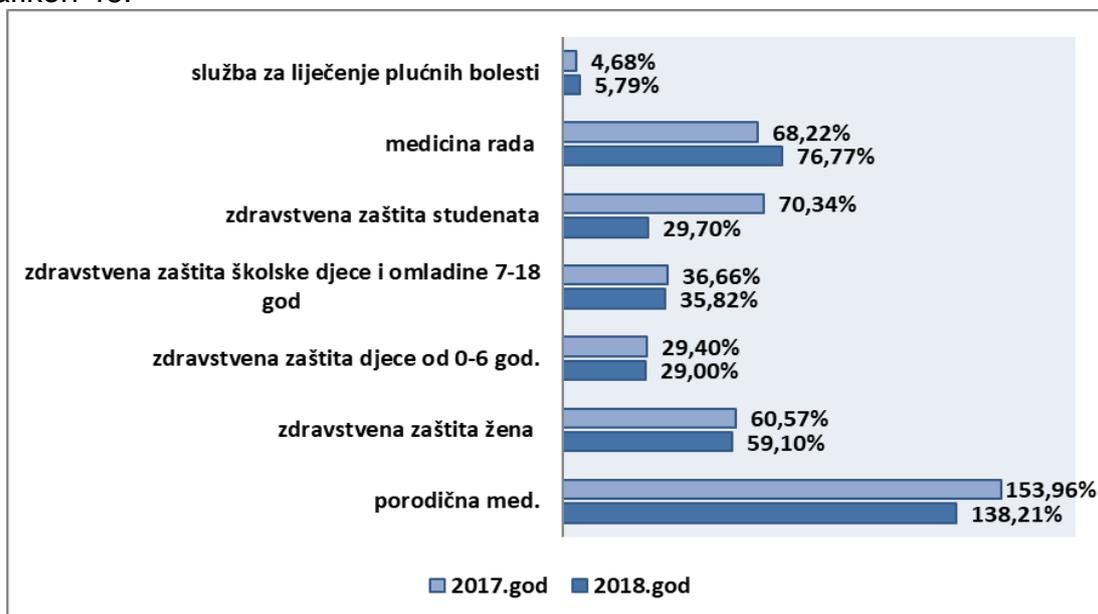
Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ iznosi u 2018. godini iznosio je (84,69%) i nešto je manji u odnosu na 2017. godinu kada je iznosio (89,63%) svih prvih posjeta.

Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji, pregled prema službama:

- u porodičnoj medicini iznosio je **(138,21%)** i niži je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(153,96%)**. Ovako visok udio koji prelazi 100% ukazuje da je jedan pacijent prilikom prve posjete bio upućen kod više doktora medicine različitih specijalnosti,
- u zdravstvenoj zaštiti žena iznosio je **(59,10%)** i nam bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(60,57%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina iznosio je **(29,00%)** i nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(29,40%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina iznosio je **(35,82%)**, te nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(36,66%)**,
- u zdravstvenoj zaštiti studenata iznosio je **(29,70%)**, te registrujemo izrazito smanjenje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(70,34%)**,
- u medicini rada iznosio je **(76,77%)**, i bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(68,22%)**,
- u službi za liječenje plućnih bolesti iznosio je **(5,79%)**, i također bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **(4,68%)**.

Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u PZZ u 2017. i 2018. godini, pregled prema službama

Grafikon 46.

4.2.3. Porodična/obiteljska medicina

U zdravstvenoj zaštiti djelatnost porodične medicine je definisana u sistemu aktuelnog zakonodavstva Federacije BiH (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Službene novine Federacije BiH" br.46/10; član 33; 34; 84; 86 i 87) kao prva linija zdravstvene zaštite na primarnom nivou. U Kantonu Sarajevo u nadležnosti porodične medicine, pored zdravstvene zaštite odraslog stanovništva starosti 19 i više godina je i liječenje školske djece i omladine starosti 15-19 godina, dok dio radno-aktivno stanovništva i u ovoj godini još uvijek ostvaruje zdravstvenu zaštitu iz ove oblasti u Zavodu za medicinu rada i zavodima za zdravstvenu zaštitu radnika, premda je unutar važećeg pravnog okvira medicina rada definisana kao specifična zdravstvena zaštita radnika.

Prema Izvještaju o radu primarne zdravstvene zaštite-Služba porodične medicine/obiteljske medicine, Obr. br. 02.0 B/1. u procesu rada u ovoj službi u javnom sektoru u 2018. godini zdravstvenu zaštitu je pružalo ukupno **211** radnih timova na **78** punktova, te je **jedan radni tim** u djelatnosti porodične medicine u prosjeku imao **1.677 stanovnika starosti 15 i više godina**.

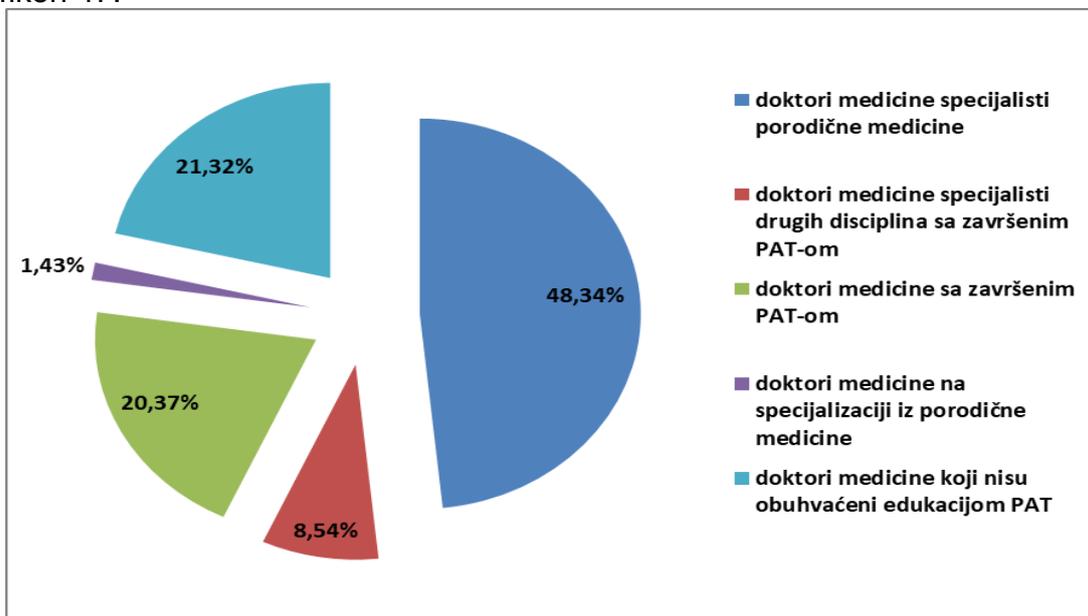
Od ukupno **211** doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u djelatnosti porodične medicine u 2018. godini **102** ili **(48,34%)** su bili doktori medicine specijalisti porodične medicine, **18** ili **(8,54%)** su bili specijalisti sa drugim specijalizacijama i sa završenim programom dodatne edukacije iz porodične medicine PAT, **43** ili **(20,37%)** su bili doktori medicine sa završenim PAT-om, **3** ili **(1,43%)** su bili doktori medicine na specijalizaciji iz porodične medicine, a **45** ili **(21,32%)** **doktora medicine nisu niti obuhvaćeni dodatnom edukacijom iz porodične medicine PAT.**

Od ukupnog broja zdravstvenih tehničara (**299**) u djelatnosti porodične medicine u 2018. godini **15** ili **(5,01%)** su bili zdravstveni radnici sa završenim Fakultetom zdravstvenih studija i sa završenom dodatnom edukacijom iz porodične medicine PAT, **10** ili **(3,34%)** su bili zdravstveni tehničari VŠS sa PAT-om, **173** ili **(57,86%)** su bili zdravstveni tehničari SSS sa PAT-om, **dok dodatnom edukacijom iz porodične medicine PAT nije bilo obuhvaćeno 101 ili (33,79%) zdravstvenih tehničara SSS koji su u 2018. godini radili u ovoj službi.**

Ukupan broj registrovanih posjeta kod doktora medicine u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo u javnom sektoru u 2018. godini iznosio je **1.615.912** što je za **(4,32%)** više u odnosu na prethodnu godinu kada je broj registrovanih posjeta iznosio **1.546.116**. Broj posjeta po jednom doktoru medicine u prosjeku godišnje iznosio je **7.658**, odnosno **29,92** posjeta po jednom doktoru medicine dnevno.

Doktori medicine u službi porodične medicine u 2018. godini –prikaz prema vrsti stručne edukacije¹

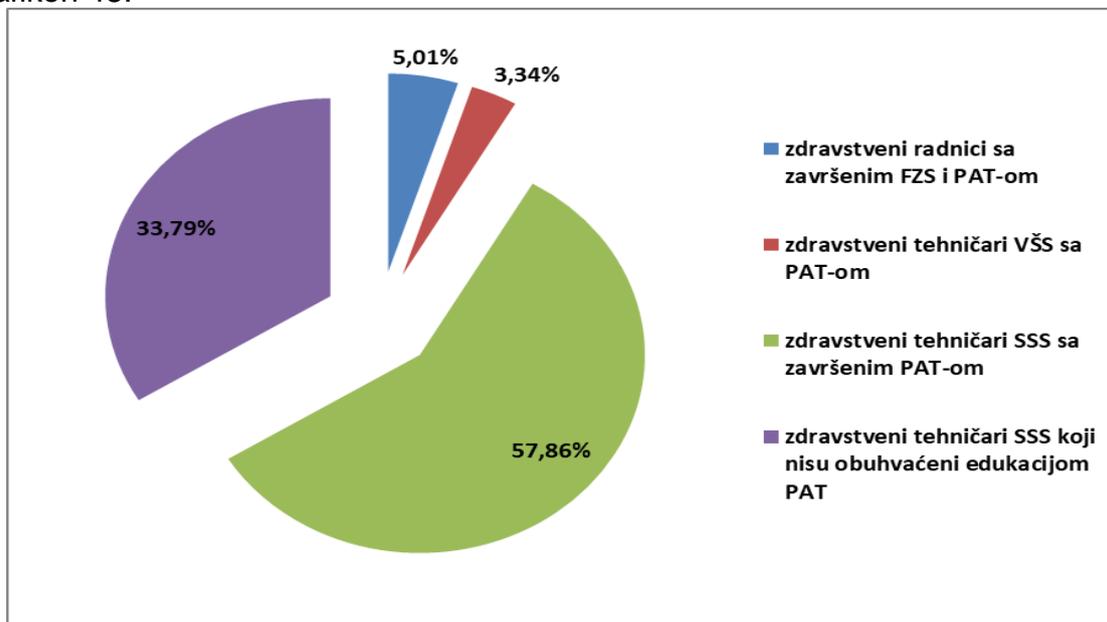
Grafikon 47.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajeva -Izveštaj o radu primarne zaštite –Služba porodične/obiteljske medicine, Obrazac br 02.0B/1

Zdravstveni tehničari i zdravstveni radnici u službi porodične medicine u 2018. godini–prikaz prema vrsti edukacije¹

Grafikon 48.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajeva -Izveštaj o radu primarne zaštite –Služba porodične/obiteljske medicine, Obrazac br 02.0B/1

Posjete kod doktora medicine u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo u 2018. godini, pregled prema općinama¹

Tabela 55.

Općina	Mjesto-punktovi	Ukupan broj dr medicine	Ukupan broj posjeta kod doktora medicine	Prosječan broj posjeta/dr. medicine godišnje	Prosječan broj posjeta/dr medicine dnevno
Centar	13	35	248.200	7.091	28
Hadžići	4	11	86.197	7.836	31
Ilidža	11	34	240.588	7.076	28
Ilijaš	6	10	87.680	8.768	34
Novi Grad	16	53	423.556	7.992	31
N. Sarajevo	8	33	241.227	7.310	29
Stari Grad	12	22	175.015	7.955	31
Trnovo	4	3	10.269	3.423	13
Vogošća	4	10	103180	10318	40
Kanton Sarajevo	78	211	1.615.912	7658	30

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Izvještaj o radu primarne zaštite –Služba porodične/obiteljske medicine, Obrazac br 02.0B/1

4.2.4. CBR-Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici.

U 2018. godini na području Kantona Sarajevo na devet (9) punktova Organizacionih jedinica JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pružane su usluge iz djelatnosti fizikalne medicine i rehabilitacije:

- DZ Stari grad 1 punkt
- DZ Centar 1 punkt
- DZ Novo Sarajevo 1 punkt
- DZ Novi grad 2 punkta
- DZ Ilidža 1 punkt
- DZ Vogošća 1 punkt
- DZ Ilijaš 1 punkt
- DZ Hadžići 1 punkt.

Zdravstvenu zaštitu u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u toku 2018. godine pružalo je 16 doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, 31 VŠS zdravstvenih tehničara i 113 SSS zdravstvenih tehničara, te 5 zdravstvenih saradnika.

Struktura radnih timova u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju ni u 2018. godini nije zadovoljavajuća u odnosu na preporučenu strukturu radnog tima definisanog i u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i u Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije. Također, u timovima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju nedostatni su i zdravstveni saradnici (socijalni radnici i defektolozi/logopedi).

U toku 2018. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine specijalista u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju je iznosio 57.029 ili prosječno 3.564 posjete po jednom doktoru medicine specijalisti godišnje, odnosno 13,66 posjeta dnevno. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara (VŠS i SSS) u 2018. godini

iznosio je 203.804 posjeta ili prosječno godišnje po jednom zdravstvenom tehničaru 1.415 posjeta ili 5,42 posjeta dnevno.

**Izabrani indikatori za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u CBR-ovima
JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 56.

Broj punktova	9
Broj stanovnika na jedan punkt	46.602
Broj doktora medicine specijalista	16
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	31
Broj SSS zdravstvenih tehničara	113
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	26.213
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	3.564
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	13,66
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.415
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	5,42

4.2.5. Centri za mentalno zdravlje

Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i centri za mentalno zdravlje u zajednici i to na području 8 punktova u Organizacionim jedinicama JU Dom zdravlja KS:

- DZ Stari grad,
- DZ Centar,
- DZ Novo Sarajevo,
- DZ Novi grad,
- DZ Ilidža,
- DZ Vogošća,
- DZ Hadžići i
- DZ Ilijaš.

Zdravstvenu zaštitu u ovim centrima pružalo je 7 timova sa 7 doktora medicine specijalista neuropsihijatrije i jednim timom sa angažovanim doktorom medicine specijalistom, sa 8 VŠS zdravstvenih tehničara, sa 18 SSS zdravstvenih tehničara, 23 zdravstvena saradnika sa VSS. Kao i u prethodnom periodu struktura radnih timova u Centrima za mentalno zdravlje nije zadovoljavajuća, prema Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i

Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare koji su zastupljeni u znatno manjem broju i zdravstvene saradnike, odnosno socijalne radnike i psihologe koji su zastupljeni u većem broju.

U toku 2018. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine u Centrima za mentalno zdravlje JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo, iznosio je 23.292 što je za 10,33% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (25.974 posjete), a prosječan broj posjeta godišnje po jednom doktoru medicine iznosi 2.912 posjeta ili 11,16 posjeta dnevno po jednom doktoru medicine. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara u 2018. godini iznosio je 54.576 što je za 1,19% više u odnosu na prethodnu godinu (53.932 posjete) ili prosječno godišnje 2.099 posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru, odnosno 8,04 posjeta dnevno.

Izabrani indikatori za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja u CMZ-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2018. godini

Tabela 57.

Broj punktova	8
Broj stanovnika na jedan punkt	52.427
Broj doktora medicine specijalista	7 (1)
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	8
Broj SSS zdravstvenih tehničara	18
Broj zdravstvenih saradnika sa VSS	23
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	52.428
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	2.912
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	11,16
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	2.099
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	8,04

4.2.6. Djelatnost apoteka

Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavljala se kroz rad Javne ustanove "Apoteke Sarajevo" i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke).

U 2018. godini JU "Apoteke Sarajevo" raspolagala je sa **39 apoteka** na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su **22 samostalne apoteke**, **16 su ogranak apoteka** i **1 depo apoteka** u općini Trnovo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo broj registrovanih apoteka u privatnom sektoru, odnosno **privatnih zdravstvenih ustanova apoteka** u 2018. godini bio je **133 apoteke**, što je za 4 ili 2,31% apoteka više u odnosu na prethodnu godinu (130).

U javnom sektoru apotekarska djelatnost pružana je u 2018. godini od strane **121 magistara farmacije**, od čega su 7 ili 5,78% specijalisti i 105 farmaceutskih tehničara SSS.

U 2018. godini u javnom sektoru izdato je ukupno **1.451.869 recepata/lijekova**, što je za **1,27% više izdatih recepata** u odnosu na prethodnu godinu (1.433.617 ukupno izdatih recepata/lijekova).

Broj ukupno izdatih recepata po jednom stanovniku u javnom sektoru u 2018. godini je iznosio 3,24.

Od ukupnog broja izdatih recepata za **esencijalne lijekove u javnom sektoru** izdato je **1.356.972 recepta ili 3,24 recepta po jednom stanovniku**, a za ostale gotove lijekove izdato je 69.649 recepata ili 0,17 recepata po jednom stanovniku. Broj izdatih recepata za magistralne lijekove u javnom sektoru iznosio je 25.248 ili 0,06 recepata po jednom stanovniku, dok nije dostupan broj registrovanih recepata izdatih za lijekove koji sadrže opojnu drogu.

U ručnoj prodaji u JU "Apoteke Sarajevo" u 2018. godini registrovano je ukupno 695.100 prodatih lijekova ili 1,66 lijekova po jednom stanovniku, što je za 14,24% više izdatih lijekova u ručnoj prodaji u odnosu na prethodnu godinu (608.441 prodatih lijekova).

Broj apoteka u javnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2018. godini, pregled prema općinama

Tabela 58.

Općina	Broj apoteka u javnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u javnom sektoru
Centar	8	14,91
Hadžići	1	4,08
Ilidža	2	2,85
Ilijaš	2	9,76
Novi Grad	8	6,60
Novo Sarajevo	9	14,03
Stari Grad	6	16,77
Trnovo	1	78,19
Vogošća	2	7,11
Kanton Sarajevo	39	9,30

4.3. SPECIJALISTIČKO-KONSULTATIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu. U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru. Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava Klinički centar Univerziteta u Sarajevu i Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš”.

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina, dok se djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u privatnom sektoru pruža kroz rad 102 specijalističke ordinacije i 38 zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta.

Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2018. godini pružalo je 92 doktora medicine specijalista, zatim 58 VŠS zdravstvenih tehničara i 90 zdravstvenih tehničara SSS.

Na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazi u prosjeku 4.559 stanovnika Kantona Sarajevo.

U vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru registrovano je ukupno u 2018. godini **364.073 posjete što je za 1,49% manji broj posjeta** u odnosu na prethodnu godinu (369.526 posjeta), a broj posjeta po jednom doktoru medicine prosječno godišnje iznosio 3.957 posjeta, odnosno 10,96 posjeta po jednom doktoru medicine dnevno.

Broj posjeta po osobi/pacijentu prosječno godišnje iznosio je 0,88 posjeta, dok je odnos između prvih i ponovnih posjeta bio 1:1,76.

Izabrani indikatori za djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2018. godini

Tabela 59.

Broj doktora medicine specijalista	92
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	58
Broj SSS zdravstvenih tehničara	90
Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	364.526
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. godišnje	3.957
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. dnevno	10,96
Broj posjeta po osobi godišnje	0,88
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:1,76
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine spec.	4.559

Bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo pružana je u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš” i u Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu.

U toku 2018. godine u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo registrovano je ukupno 942.124 posjeta, što je za 13,97% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.095.198 posjeta), od čega su prve posjete 274.274, što je za 4,62% veći broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (262.162). Odnos između prvih i ponovnih posjeta u ukupnoj bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo je iznosio je 1:2,43 posjeta.

U KCUS je registrovano ukupno 873.017 posjeta, što je za 0,92% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (881.123), od čega su 207.990 prve posjete, što je za 3,60% veći broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (200.760), a odnos prvih i ponovnih posjeta u KCUS iznosio 1:3,20 posjeta.

U Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ je registrovano ukupno 223.427 posjeta, što je za 4,37% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (214.075), od čega su 64.058 prve posjete što je za 4,33% veći broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (61.402), a odnos prvih i ponovnih posjeta u ovoj bolnici iznosio 1:2,49 posjeta.

**Izabrani indikatori za djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne
zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2018. godini**

Tabela 60.

Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	942.124
Broj prvih posjeta	274.274
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:2,43

4.4. BOLNIČKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Prikaz prema općim odabranim indikatorima rada bolnica

Bolničku zaštitu u javnom sektoru u 2018. godine pružale su slijedeće zdravstvene ustanove: **Klinički centar Univerziteta u Sarajevu, Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**

Zdravstvene ustanove koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu ukupno su raspolagale sa slijedećim bolničkim posteljnima kapacitetima:

- KCUS sa **1.557** postelja u dnevnom tretmanu pacijenata (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici KCUS – 80 postelja), **53** funkcionalne postelje za hemodijalizu, 7 opservacionih postelja Klinika za urgentnu medicinu KCUS
- Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa **310** postelja
- Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa **70** postelja
- Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo **15** postelja i **30** postelja u dnevnom tretmanu pacijenata

U 2018. godini ukupan broj posteljnih kapaciteta bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo iznosio je **1.952** postelje, **110** postelja u dnevnom tretmanu pacijenta, **53** funkcionalne postelje za hemodijalizu, **7** opservacionih postelja.

Prikaz ukupnih posteljnih kapaciteta po zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevo za 2018. godinu¹

Tabela 61.

Naziv ustanove	Broj postelja
Klinički centar Univerziteta u Sarajevu	$1.557+(80)^2+(53)^3+(7)^4$
Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo	310
Psihijatrijska bolnica Sarajevo	70
Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo	$15+(30)^2$
UKUPNO	$1.952+(110)^2+53^3+7^4$

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) za 2018. godinu na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

²80 i 30 su posteljni kapaciteti dnevnih bolnica (Klinika za psihijatriju KCUS 80 i Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Kantna Sarajevo 30 postelja)

³Klinika za hemodijalizu KCUS raspolagala je sa 53 (funkcionalne postelje: KCUS 40 postelja i Satelitski dijalizni centar Ilidža 13 postelja)

⁴Klinika za urgentnu medicinu KCUS raspolagala je sa 7 opservacionih postelja

Broj standardnih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u 2018. godini za Kanton Sarajevo iznosio je 465,41 i bilježimo neznatni pad u odnosu na prethodnu godinu kada je broj postelja na 100.000 stanovnika iznosio 469,72.

Komparativni prikaz ovog odabranog indikatora ukazuje da se bolnički posteljni kapaciteti na području Kantona Sarajevo ne razlikuju značajno u odnosu na zbirni indikator za zemlje Evropskog Regiona (ukupno).

**Komparativni prikaz broja postelja na 100.000 stanovnika
Kanton Sarajevo, Bosna i Hercegovina, zemlje u okruženju i zemlje Evropskog
Regiona (ukupno)**

Tabela 62.

Broj postelja/100 000 stanovnika	
Kanton Sarajevo	465 ¹
Bosna i Hercegovina	345 ²
Hrvatska	399 ³
Srbija	459 ³
Slovenija	423 ³
Sjeverna Makedonija	302 ²
Crna Gora	391 ³
Zemlja Evropskog Regiona (ukupno)	433 ³

¹ Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za 2018. godinu

² Izvor: WHO, Health for all database, za 2011. godinu, za BiH posljednji ažurirani podatak za 2010. god (nema podataka za naredne godine)

³ izvor: WHO, Health for all database za 2014.- posljednja ažurirana godina u bazi

U 2018. godini učešće hirurških postelja u ukupnim bolničkim posteljnima kapacitetima na području Kantona Sarajevo iznosilo je **(34,4%)**.

Učešće hirurških postelja u posteljnima kapacitetima KCUS je iznosilo **(33,9%)**, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosilo je **(45,8%)**.

Učešće hirurških postelja Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo unutar ukupnog broja hirurških postelja na području KS iznosilo je **(21,2%)**.

**Prikaz ukupnih posteljnih kapaciteta i broja postelja na 100.000 stanovnika po
medicinskim disciplinama u Kantonu Sarajevo za 2018. godinu¹**

Tabela 63.

Naziv discipline	Broj postelja	Broj postelja na 100.000.st
Hirurške discipline	671	159,9
Interne discipline	501	119,45
Neuropsihijatrijske discipline	294	70,09
Pedijatrija	160	38,14
Ginekologija i akušerstvo	150	35,76
Ostale discipline	176	41,96
UKUPNO:	1.952	465,41

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zaštiti u 2018. godini iznosio je 57.352 pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila **13,67**.

Prosječna dužina liječenja u danima po jednom boravku za sve postelje u Kantonu Sarajevo u 2018. godini iznosila je **7,10** dana.

4.4.1. Hirurške discipline

U 2018. godini hirurške discipline raspolagale su sa **671** bolničkih postelja. KCUS raspolagao je sa 529 bolničkih postelja, a Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala je sa 142 bolničke postelje.

Ukupan broj ispisanih bolesnika unutar svih hirurških disciplina na području Kantona Sarajevo iznosio je 19.265 i došlo je povećanja u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj ispisanih bolesnika iznosio 18.275.

Stopa hospitalizacije kada su u pitanju sve hirurške discipline na 100 stanovnika iznosila je **4,5**.

Unutar svih hirurških disciplina u 2018. godini ostvareno je 121.923 dana bolničkog liječenja od čega u KCUS 97.031, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 24.892 dana bolničkog liječenja.

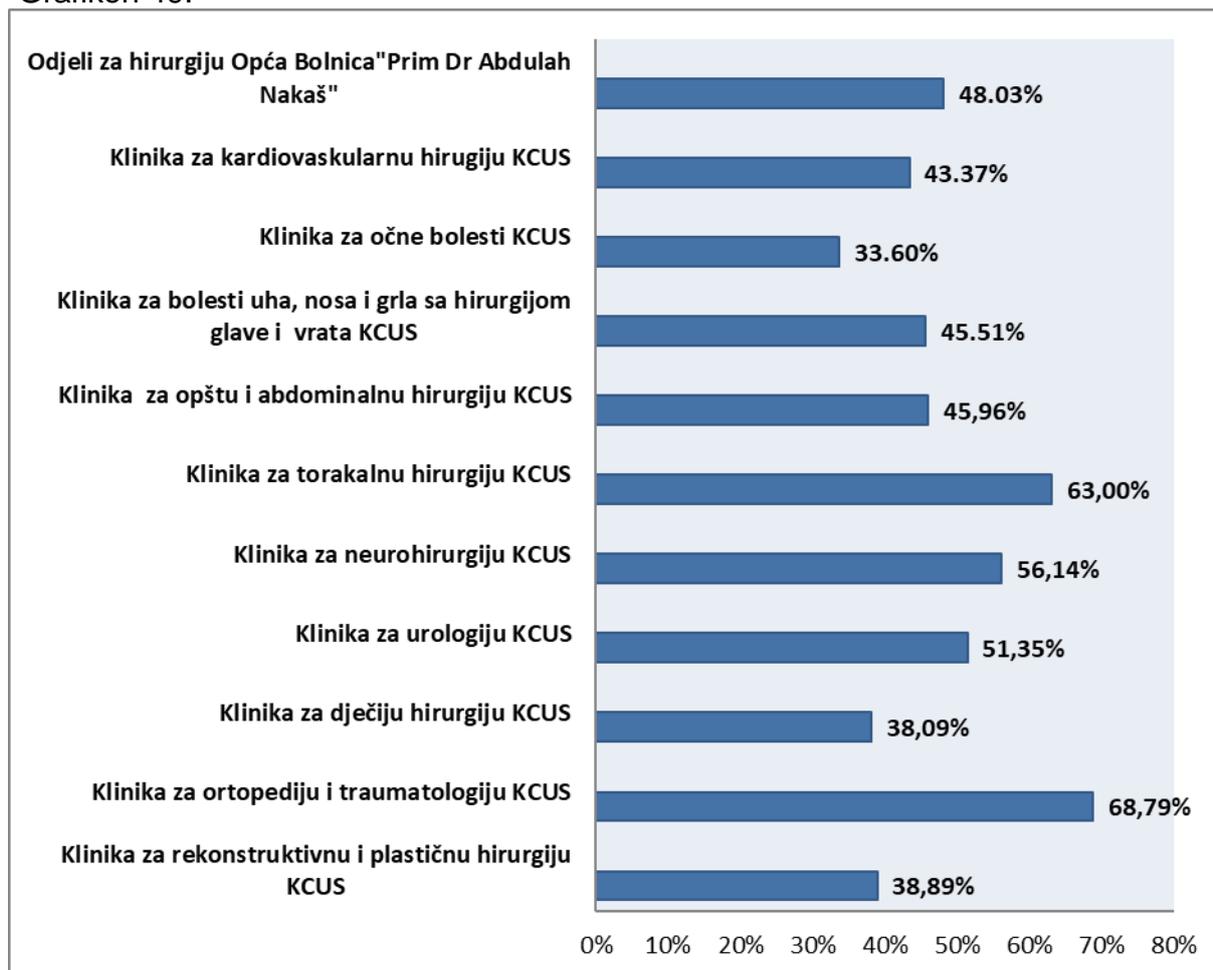
Za sve hirurške postelje u 2018. godini stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (49,14%), i definira se kao niska.

Unutar KCUS-a stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve hirurške discipline iznosila je 50,25 %, a u hirurškom odjelu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je 48,03%.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta hirurških disciplina (%) u Kantonu Sarajevo 2018.god.

(KCUS prikaz prema klinikama i Odjel za hirurgiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“⁽¹⁾)

Grafikon 49.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području Kantona Sarajevo

Prosječna dužina bolničkog liječenja za sve hirurške discipline unutar KCUS-a iznosila je **6,85** i kraća je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 7,27 dana. Na odjelu za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je **4,89 dana**.

Prosječna dužina liječenja u granicama zahtjeva za bolničkom stacionarnom zaštitom vezanom za akutne bolničke postelje sa *prosječnom dužinom liječenja manjom od 15 dana*.

Prikaz prosječne dužine liječenja u 2018. godini - hirurške discipline u Kantonu Sarajevo 2018.god.
(KCUS prikaz prema klinikama i Odjel za hirurgiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“¹⁾)

Grafikon 50.

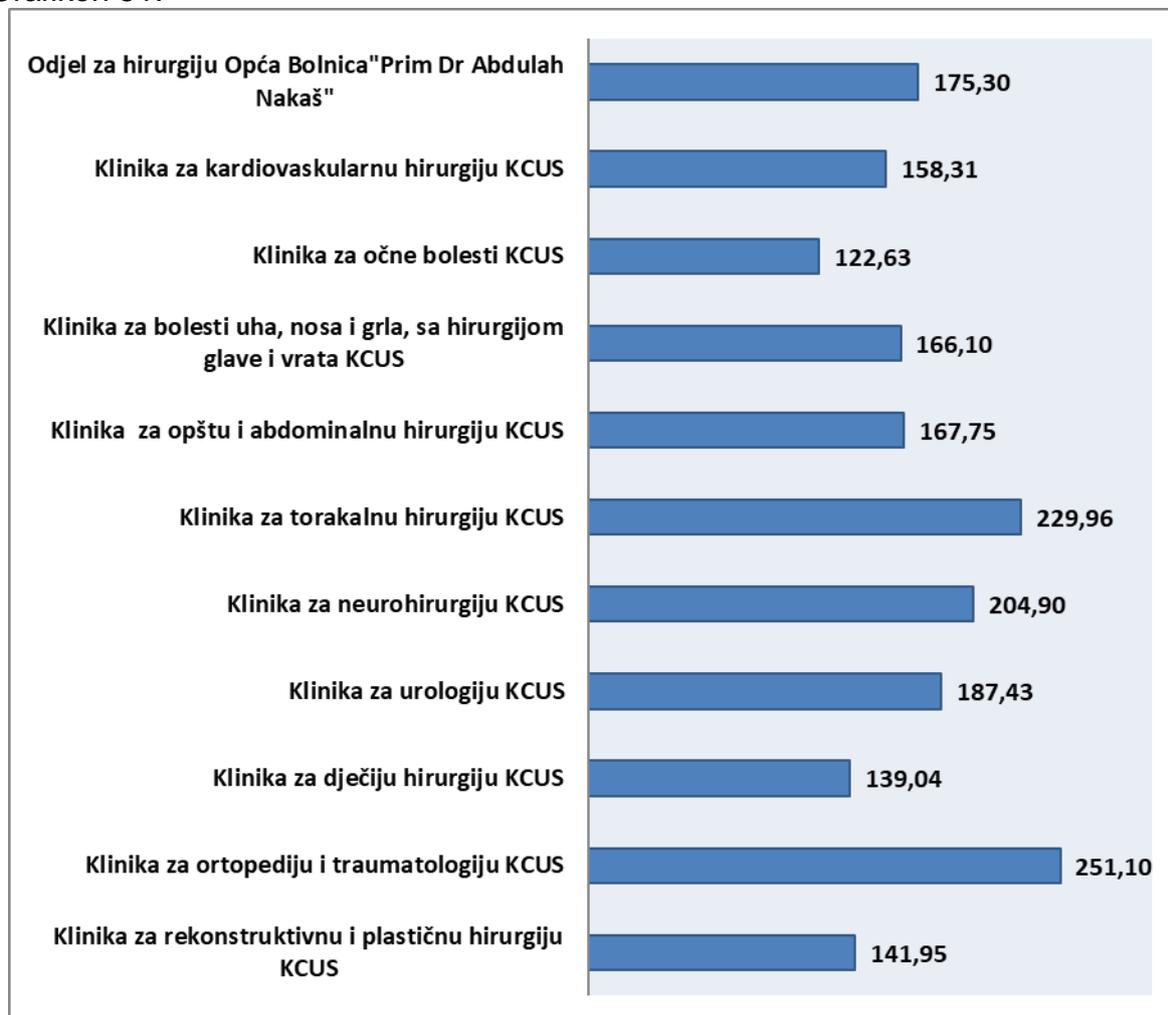

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve hirurške discipline u KCUS-u iznosio je **183,42**, a na Odjelu za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **175,30** dana i niža je u odnosu na prethodnu godinu.

Prikaz prosječnog broja dana zauzetosti posteljnih kapaciteta - hirurške discipline u Kantonu Sarajevo 2018.god.
(KCUS prikaz prema klinikama i Odjel za hirurgiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“⁽¹⁾)

Grafikon 51.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Hirurške discipline unutar svih bolničkih kapaciteta na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa **37** operacionih sale od čega KCUS hirurške discipline sa **29**, a Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala je sa **8** hirurških sala.

Unutar svih hirurških disciplina na području Kantona Sarajevo izvršeno je **19.004** hirurških operacija.

U Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu u okviru hirurških disciplina izvršeno je **14.453** hirurških operacija, što je za 15,65% više u odnosu na prethodnu godinu kada je izvršeno 12.497 hirurških operacija. U Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“

izvršeno je **4.551** operacija što je za 10,48% više u odnosu na prethodnu godinu kada je izvršeno 4.119 hirurških operacija.

Stopa svih izvršenih hirurških operacija na 100.000 stanovnika u 2018. godini iznosila je **4.531,08** i veća je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 3.969,59.

Od ukupnog broja liječenih pacijenta na hirurškim disciplinama u KCUS i u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ (**98,6%**) imalo je operativne zahvate.

Unutar hirurških disciplina smrtni ishodi liječenja u 2018. godini registrovani su ukupno kod **300 pacijenta** od čega **259** pacijenata u KCUS i **41** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“.

Mortalitet bolnice u KCUS u 2018. godini za pojedine hirurške discipline gdje su registrovani smrtni ishodi liječenja iznosio je: Klinika za plastičnu i rekonstruktivnu hirurgiju 0,09%, Klinika za ortopediju i traumatologiju 2,69%, Klinika za urologiju 0,28%, Klinika za neurohirurgiju 7,16%, Klinika za torakalnu hirurgiju 2,17%, Klinika za opštu i abdominalnu hirurgiju 2,44% i Klinika za kardiovaskularnu hirurgiju 5,42%.

U toku 2018. godini na Klinici za dječiju hirurgiju, Klinici za bolesti uha, nosa i grla sa hirurgijom glave i vrata i Klinici za očne bolesti unutar KCUS nisu registrovani smrtni ishodi liječenja.

U Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini mortalitet hirurškog odjela iznosio je 0,9%.

Od ukupnog broja umrlih u 2018. godini unutar hirurških disciplina KCUS prikazano je da je obducirana 1 osoba. Od ukupnog broja umrlih na hirurškom odjelu u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ nije bilo obduciranih prema dostavljenom izvještaju. (Izvor podataka: „Protokol izvršenih obdukcija“).

Jedan doktor medicine specijalista unutar hirurških disciplina zbrinjavao je 3,8 bolničkih hirurških postelja u 2018. godini.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve hirurške discipline iznosio je 1,3.

U 2018. godini hiruške discipline KCUS i Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

- **175** doktora medicine specijalista unutar hiruških disciplina (od čega **31** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“)
- **47** doktora medicine na specijalizaciji (od čega **6** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“)
- **53** zdravstvenih radnika VSS (od čega **1** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“)
- **26** zdravstvenih tehničara VŠS (od čega **2** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“)
- **451** zdravstvenih tehničara SSS (od čega **83** u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“)

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

Prikaz odabranih indikatora za hirurške discipline KCUS i Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini¹

Tabela 64.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenj	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzet. postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Kl.za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju KCUS	1.082	5.536	5,12	141,95	38,89	27,74	8,04
Kl.za ortopediju i traumatologiju KCUS	1.967	26.365	13,40	251,10	68,79	18,73	6,08
Kl.za dječiju hirurgiju KCUS	968	3.476	3,59	139,04	38,09	38,72	5,84
Kl.za urologiju KCUS	2.074	9.934	4,79	187,43	51,35	39,13	4,54
Kl. za neurohirurgiju KCUS	1.089	8.606	7,90	204,90	56,29	27,35	5,83
Kl.za torakalnu hirurgiju KCUS	505	5.289	10,47	229,96	63,00	21,96	6,15
Kl. Za opštu i abdominalnu hirurgiju KCUS	2.415	17.278	7,15	167,75	45,96	23,45	8,41
Kl. za bolesti uha, nosa i grla sa hirurgijom glave i vrata KCUS	1.524	8.471	5,56	166,10	45,51	29,88	6,66
Kl.za očne bolesti KCUS	1.551	6.377	4,11	122,63	33,60	29,83	8,13
Klinika za kardiovaskularnu hirurgiju KCUS	995	5.699	5,73	158,31	43,37	27,64	7,48
Hirurški odjel Opća bolnica "Prim Dr Abdulah Nakaš"	5.095	24.892	4,89	175,30	48,03	35,88	5,29

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.2. Internističke discipline

Internističke discipline u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa **501** bolničkih postelja.

Internističke discipline u KCUS raspolagale su sa **433** postelje, a interno odjeljenje Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagalo je sa **68** postelja.

Sa najvećim brojem postelja u 2018. godini u KCUS kao i prethodne godine raspolagala je Klinika za bolesti srca, krvnih žila i reumatizma **103**, dok je sa najmanjim brojem postelja **17** raspolagala Klinika za kožne i venerične bolesti.

Klinika za hemodijalizu pored **53** funkcionalne postelje raspolagala je i sa **5 standardnih** bolničkih postelja.

Ukupan broj ispisanih bolesnika za sve internističke discipline (bez Klinike za hemodijalizu) u 2018. godini iznosio je **15.054** i došlo je do povećanja u odnosu na prethodnu godinu za **10,00%** kada je broj ispisanih bolesnika iznosio **13.561**.

Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za sve interne discipline u 2018. godini i iznosila je 3,58.

Ukupan broj ispisanih bolesnika u 2018. godini u KCUS iznosio je **13.736** i došlo je do povećanja za **10,56%** u odnosu na prethodnu godinu kada je broj ispisanih bolesnika iznosio **12.286**. Na internom odjelu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ bilo je **1.318** ispisanih bolesnika i također je došlo do blagog povećanja u odnosu na prethodnu godinu kada je broj ispisanih bolesnika iznosio **1.275**.

Unutar svih internističkih disciplina u 2018. godini ostvareno je **117.796** dana bolničkog liječenja, od čega u KCUS **104.042**, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **13.754**.

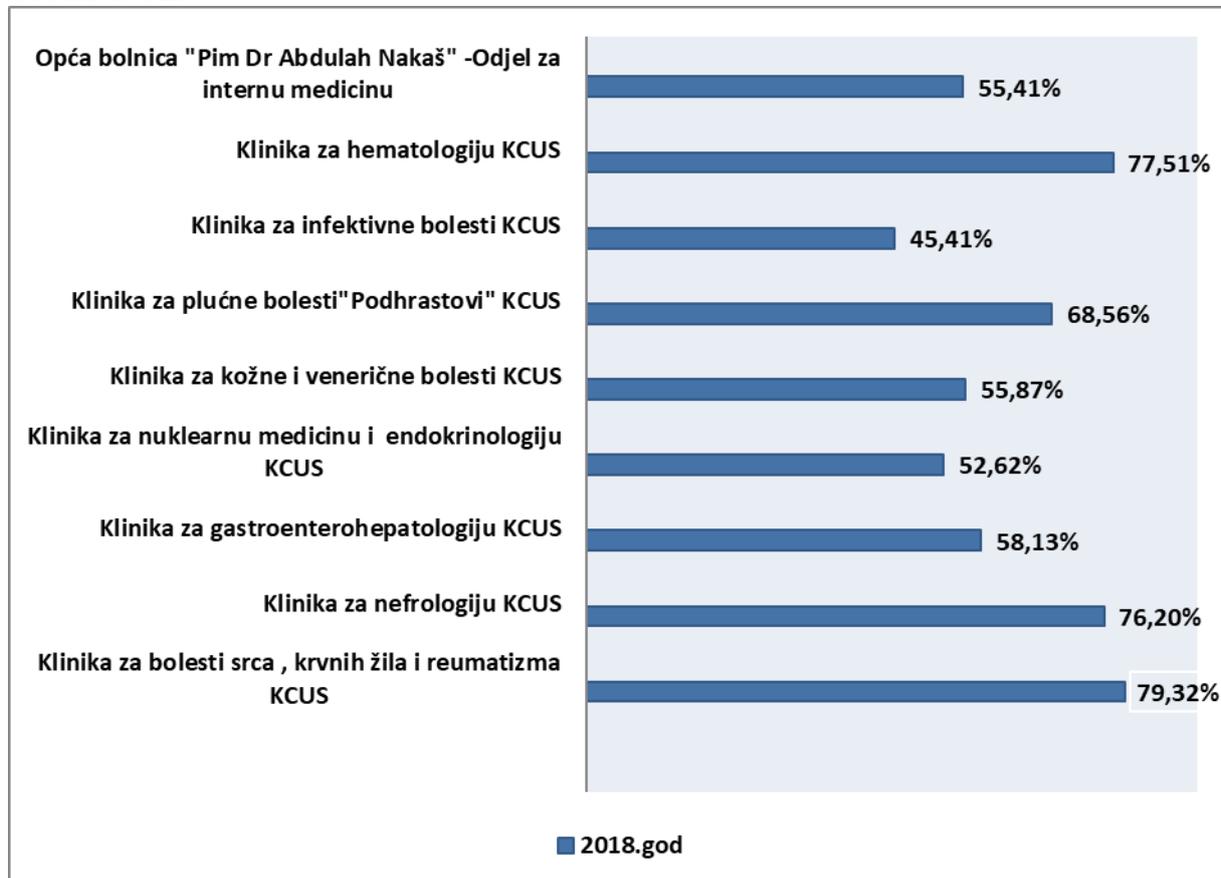
Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve interne discipline u KCUS iznosila je **65,83%** i nešto je viša u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 62,90%.

U 2018. godini u KCUS najvišu prosječnu stopu zauzetosti posteljnih kapaciteta imala je Klinika za bolesti srca, krvnih žila i reumatizma (**79,32%**).

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta internog odjela Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini iznosila je **55,41%** i niža je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 60,80%.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta - internističke discipline u Kantonu Sarajevo 2018. god.
(KCUS prikaz prema klinikama i Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ odjel za internu medicinu^{1,2})

Grafikon 52.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

² Napomena: Klinika za hemodijalizu KCUS ima samo 5 klasičnih bolničkih postelja i 53 funkcionalne postelje pa zbog relevantnosti komparativnog prikaza nije prikazana u grafikonu.

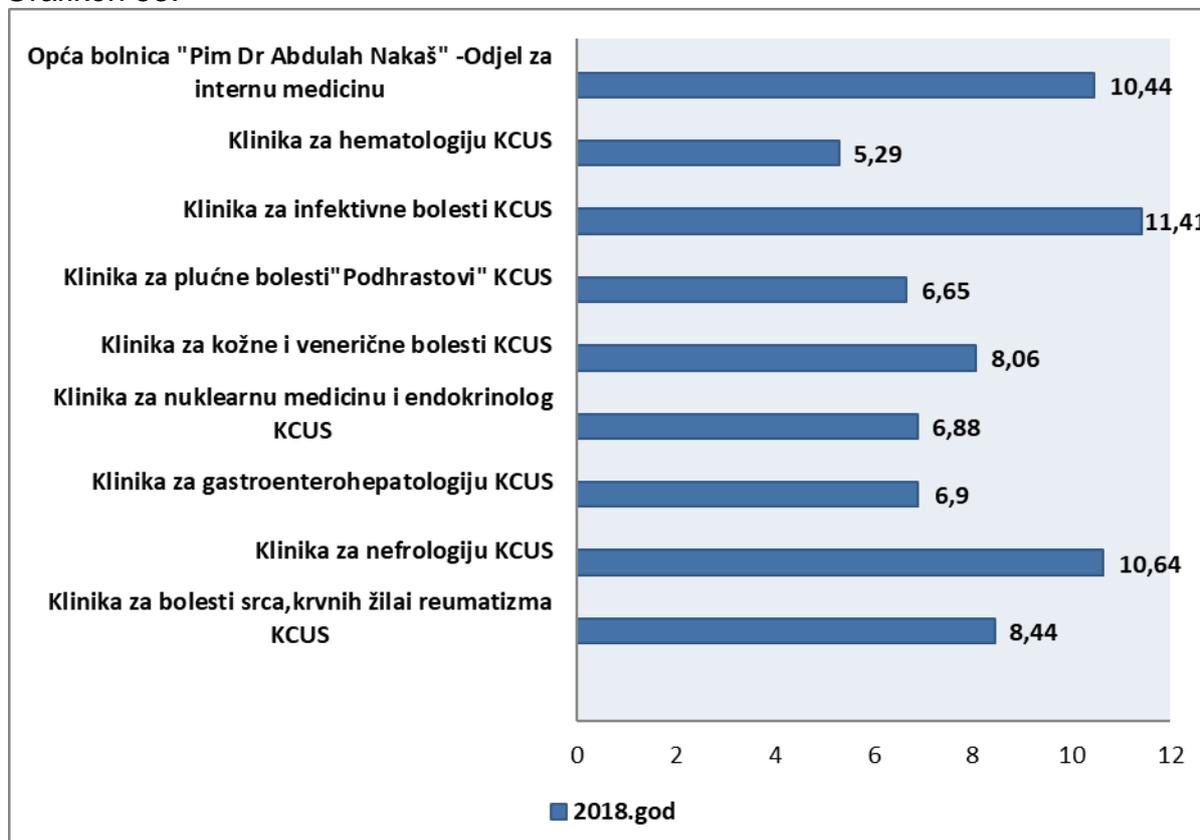
Prosječna dužina bolničkog liječenja u 2018. godini za sve internističke discipline u KCUS iznosila je **7,57 dana**, te je manja u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 8,80 dana.

Najdužu prosječnu dužinu liječenja unutar internističkih disciplina KCUS, imala je Klinika za infektivne bolesti **11,41 dana**, a najkraću prosječnu dužinu liječenja imala je Klinika za hematologiju koja iznosila **5,29 dana**.

Na odjelu za interne medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je **10,44** i nešto je kraća u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 11,83.

**Prikaz prosječne dužine liječenja – internističke discipline
U Kantonu Sarajevo u 2018. godini
(KCUS prikaz prema klinikama i Odjel za internu medicinu Opća bolnica „Prim.
dr. Abdulah Nakaš“^{1,2})**

Grafikon 53.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

² Napomena: Klinika za hemodijalizu KCUS ima samo 5 klasičnih bolničkih postelja i 53 funkcionalne postelje pa zbog relevantnosti komparativnog prikaza nije prikazana u grafikonu.

Prosječna dužina liječenja kada su u pitanju i internističke discipline je u granicama zahtjeva za bolničkom stacionarnom zaštitom vezanom za akutne bolničke postelje sa prosječnom dužinom liječenja manjom od 15 dana.

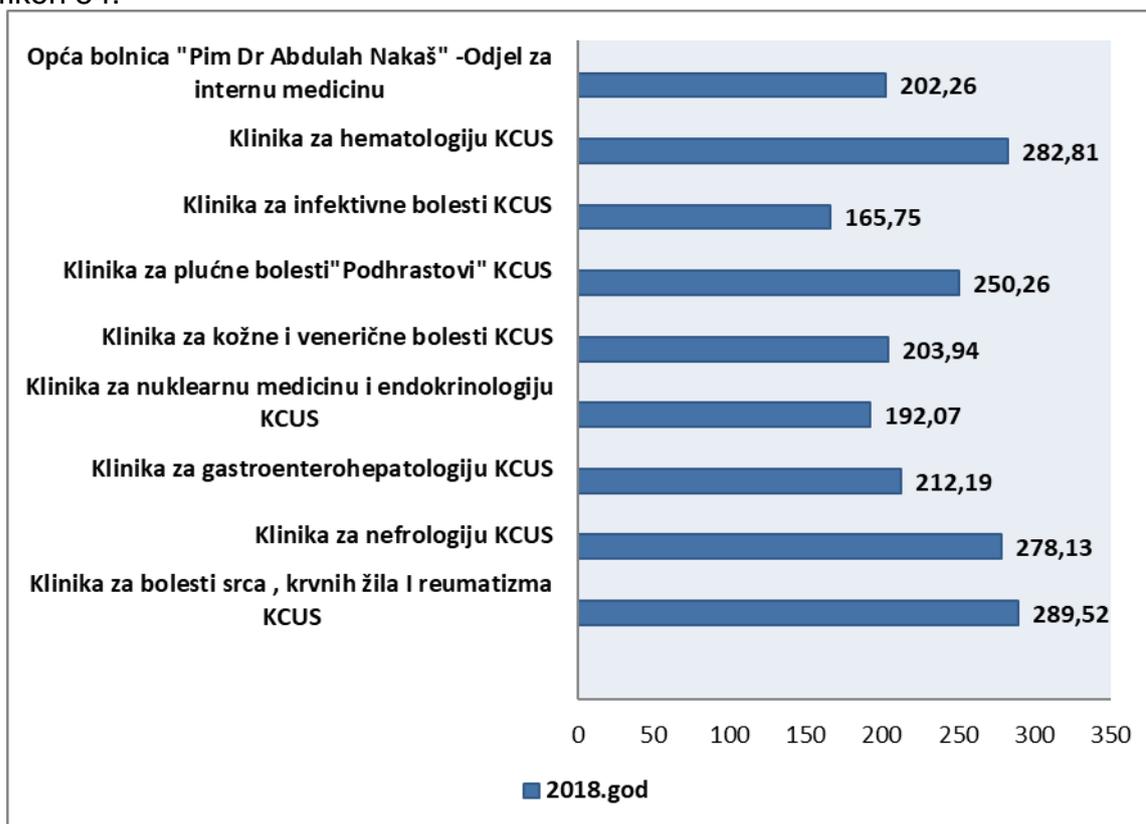
Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini za sve internističke discipline unutar KCUS iznosio je **240,28** dana.

Najveći prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar internističkih disciplina KCUS u 2018. godini imala je Klinika za bolesti srca, krvnih žila i reumatizma 289,52 dana. Najniži prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar internističkih disciplina KCUS, imala je Klinika za infektivne bolesti 165,75 dana.

Na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini iznosio je **202,26** dana.

**Prikaz prosječnog broja dana zauzetosti posteljnih – internističke discipline
U Kantonu Sarajevo u 2018. godini
(KCUS prikaz prema klinikama i Odjel za internu medicinu Opća bolnica „Prim.
dr. Abdulah Nakaš“^{1, 2})**

Grafikon 54.

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

² Napomena: Klinika za hemodijalizu KCUS ima samo 5 klasičnih bolničkih postelja i 53 funkcionalne postelje pa zbog relevantnosti komparativnog prikaza nije prikazana u grafikonu.

Unutar internističkih disciplina u stacionarno bolničkoj zaštiti ukupno je registrovano 832 umrlih u toku liječenja, od čega unutar internih disciplina KCUS-a 689, a na internom odjelu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 143 umrlih osoba.

Mortalitet bolnice u 2018. godini unutar internističkih disciplina KCUS iznosio je: Klinika za bolesti srca, krvnih žila i reumatizma **5,6%**, Klinika za nefrologiju **14,2%**, Klinika za gastroenterohepatologiju **6,5%**, Klinika za nuklearnu medicinu i endokrinologiju **5,8%**, Klinika za kožne i venerične bolesti nije imala smrtnu ishodu liječenja, Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ **4,1%**, Klinika za infektivne bolesti **3,5%**, Klinika za hematologiju **3,0%**.

Mortalitet bolnice u 2018. godini na internom odjelu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosio je **10,8%**.

Od ukupnog broja umrlih u 2018. godini na internističkim disciplinama unutar KCUS obducirana je jedna osoba, a na internom odjelu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ nije bilo obduciranih¹.

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS uključujući i „Protokol izvršenih obdukcija“.

U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar internističkih disciplina u bolničkoj zaštiti zbrinjavao je 2,8 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po standardnoj bolničkoj postelji iznosio je 1,5.

Interne discipline u bolničkoj zaštiti raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹ :

- 150 doktora medicine specijalista od čega 19 u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo
- 24 doktor medicine na specijalizaciji od čega 4 u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo
- 39 zdravstvenih radnika VSS (od čega 3 u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo)
- 23 zdravstvenih tehničara/medicinskih sestara VŠS od čega 1 u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“
- 280 zdravstvenih tehničara SSS od čega 40 u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

**Prikaz odabranih indikatora za internističke discipline
KCUS i Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini^{1,2}**

Tabela 65.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenj	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzet. postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Kl. za bolesti srca, krvnih žila i reumatizma KCUS	3.533	29.821	8,44	289,52	79,32	34,30	2,20
Kl. za nefrologiju KCUS	784	8.344	10,64	278,13	76,20	26,13	3,32
Kl.za gastro- enterohepatologiju KCUS	1.138	7.851	6,90	212,19	58,13	30,76	4,97
Kl. za nuklearnu medicinu i endokrinologiju KCUS	838	5.762	6,88	192,07	52,62	27,93	6,19
Kl. za kožne i venerične bolesti KCUS	430	3.467	8,06	203,94	55,87	25,29	6,37
Kl. za plućne bolesti „Podhrastovi“ KCUS	3.389	22.523	6,65	250,26	68,56	37,66	3,05
Kl. za infektivne bolesti KCUS	1.162	13.260	11,41	165,75	45,41	14,53	13,72
Kl. za hematologiju KCUS	2.462	13.014	5,29	282,91	77,51	53,52	1,53
Opća bolnica “Prim Dr Abdulah Nakaš“- Odjel za internu medicinu	1.318	13.754	10,44	202,26	55,41	19,38	8,40

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

²Klinika za hemodijalizu KCUS ima samo 5 standardnih bolničkih postelja. U 2018. godini broj ispisanih bolesnika za te postelje iznosio je 64 sa 292 ostvarenih dana bolničkog liječenja. Prosječna dužina liječenja iznosila je 4,56 dana, godišnja zauzetost postelja iznosila je 58,40, a % zauzetosti postelja 16,00. Klinika raspolaže sa još 53 funkcionalne postelje koje nisu uključene u ovaj prikaz indikatora zbog relevantnosti komparativnog prikaza.

4.4.3. Neuropsihijatrijske discipline

4.4.3.1. Psihijatrijske discipline

Psihijatrijske discipline u 2018. godini unutar bolničke zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa **162** postelje od čega: Psihijatrijska klinika KCUS **77** postelje, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo **70** postelja i Zavod za bolesti ovisnosti KS **15** postelja. U sklopu dnevnih bolnica psihijatrijske discipline raspolagale su sa **110** postelja od čega: **80** postelja Dnevna bolnica Psihijatrijske klinike KCUS i **30** postelja dnevna bolnica JU Zavod za bolesti ovisnosti KS.

Udio psihijatrijskih postelja u ukupnom broju posteljnih kapaciteta na području Kantona Sarajevo (ne uključujući kapacitete dnevnih bolnica) iznosio je **8,29%**. Broj psihijatrijskih kreveta na 100.000 stanovnika za Kanton Sarajevo iznosio je **38,63**.

Ukupan broj ispisanih bolesnika u 2018. godini kada su u pitanju psihijatrijske discipline u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti je bio **1.268** od čega: Psihijatrijska klinika KCUS **606**, Psihijatrijska bolnica KS **506**, Zavod za bolesti ovisnosti KS **156**.

Broj prijema u psihijatrijske bolnice na 100.000 stanovnika iznosio je **302,32**.

Komparativni prikaz broja psihijatrijskih postelja 100 000 stanovnika i prijema u psihijatrijske bolnice/100 000 stanovnika Kantona Sarajevo i zemalja u okruženju

Tabela 66.

	Broj psihijatrijskih postelja /100.000 stanovnika	Broj prijema u psihijatrijske bolnice /100.000 stanovnika
Kanton Sarajevo	38,6 ¹	302,3 ¹
Hrvatska	75,4 ²	664,8 ²
Srbija	41,4 ²	127,1 ²
Slovenija	57,1 ²	441,5 ²
Crna Gora	46,5 ²	55,7 ²

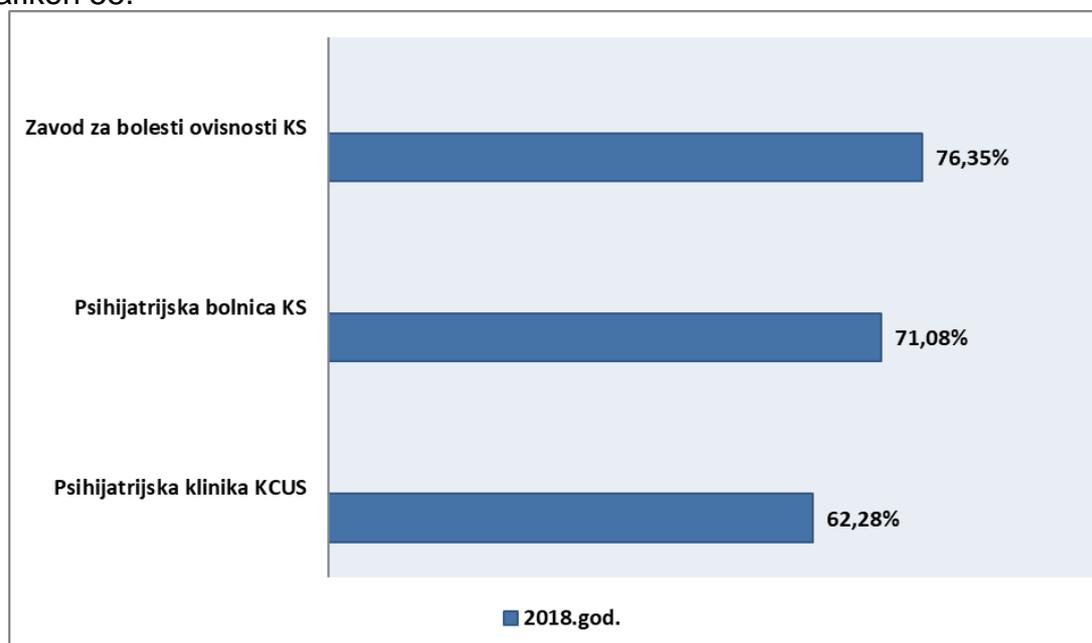
¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za 2018.godinu

²Izvor: Mental Health Atlas 2017, Member state profile, WHO

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosila je **62,28%** i smanjena je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 69,66%. U Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **71,08%** i povećana je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **68,38%**. U Zavodu za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **76,35%** i značajno je povećana u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **66,13%**.

**Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta psihijatrijskih disciplina
u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo 2018. god.¹**

Grafikon 55.

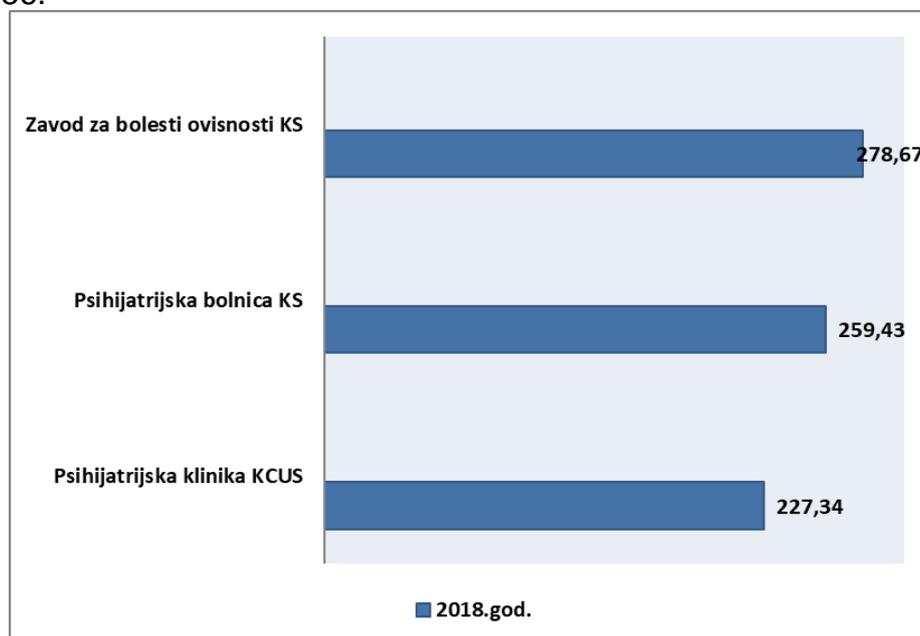

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosio je **227,34 dana**, u Psihijatrijskoj bolnici KS **259,43**, a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS **278,67** dana.

Prikaz broja dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta psihijatrijskih disciplina u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. god.¹

Grafikon 56.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Na tretmanu u dnevnim bolnicama unutar psihijatrijskih disciplina u 2018. godini bilo je ukupno **368** pacijenta sa ostvarenih **24.332** terapijskih boravaka. U dnevnoj bolnici Psihijatrijske klinike KCUS **269** pacijenta ostvarilo je **17.070** terapijskih boravaka, a u Dnevnoj bolnici Zavoda za bolesti ovisnosti KS **99** pacijenta ostvarila su **7.262** terapijskih boravaka.

Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosila je **28,89** dana i kraća je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 33,93 dana. Prosječna dužina liječenja u Psihijatrijskoj bolnici KS iznosila je **35,89** i duža je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 31,36 dana. U Zavodu za bolesti ovisnosti KS prosječna dužina liječenja iznosila je **26,79** i također je duža u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 20,22.

Unutar psihijatrijskih disciplina u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2018. godini nije registrovana niti jedna umrla osoba tokom liječenja.

Psihijatrijske discipline u bolničkoj zaštiti u 2018.godini raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

<ul style="list-style-type: none">• Dr medicine specijalista ukupno 37 Od toga:<ul style="list-style-type: none">– Psihijatrijska klinika KCUS 15– Psihijatrijska bolnica KS 14– Zavod za bolesti ovisnosti KS 8 • Dr medicine na specijalizaciji ukupno 10 Od toga:<ul style="list-style-type: none">– Psihijatrijska klinika KCUS 3– Psihijatrijska bolnica KS 4– Zavod za bolesti ovisnosti KS 3 • Zdr. radnici sa VSS ukupno 18 Od toga:<ul style="list-style-type: none">– Psihijatrijska klinika KCUS 6– Psihijatrijska bolnica KS 6– Zavod za bolesti ovisnosti KS • Zdr. radnici sa VŠS ukupno 3 Od toga:<ul style="list-style-type: none">– Psihijatrijska klinika KCUS 1– Zavod za bolesti ovisnosti KS 2 • Zdr.tehničari/med. sestre SSS ukupno 126 Od toga:<ul style="list-style-type: none">– Psihijatrijska klinika KCUS 58– Psihijatrijska bolnica KS 50– Zavod za bolesti ovisnosti 18

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području

Ukupno 37 doktor medicine specijalista zbrinjavao je 162 bolničke postelje i 110 postelja u sklopu dnevnih bolnica. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar psihijatrijskih disciplina zbrinjavao je 4,4 standardne postelje.

Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po standardnoj bolničkoj postelji za sve psihijatrijske discipline iznosio je 1,0.

Psihijatrijska klinika KCUS i Zavod za bolesti ovisnosti KS kao i prethodne godina imaju 110 postelja u dnevnim bolnicama tako da je dio osoblja bio usmjeren i na rad vezan za terapijski boravak pacijenta u dnevnim bolnicama.

**Prikaz odabranih indikatora za psihijatrijske discipline u bolničkoj
u Kantonu Sarajevo
u 2018. god.¹**

Tabela 67.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenj	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzet. postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Psihijatrijska klinika KCUS	606	17.505	28,89	227,34	62,28	7,87	17,49
Psihijatrijska bolnica KS	506	18.160	35,89	259,43	71,08	7,23	14,60
Zavod za bolesti ovisnosti KS	156	4.180	26,79	278,67	76,35	10,40	8,30

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

4.4.3.2. Neurološke discipline

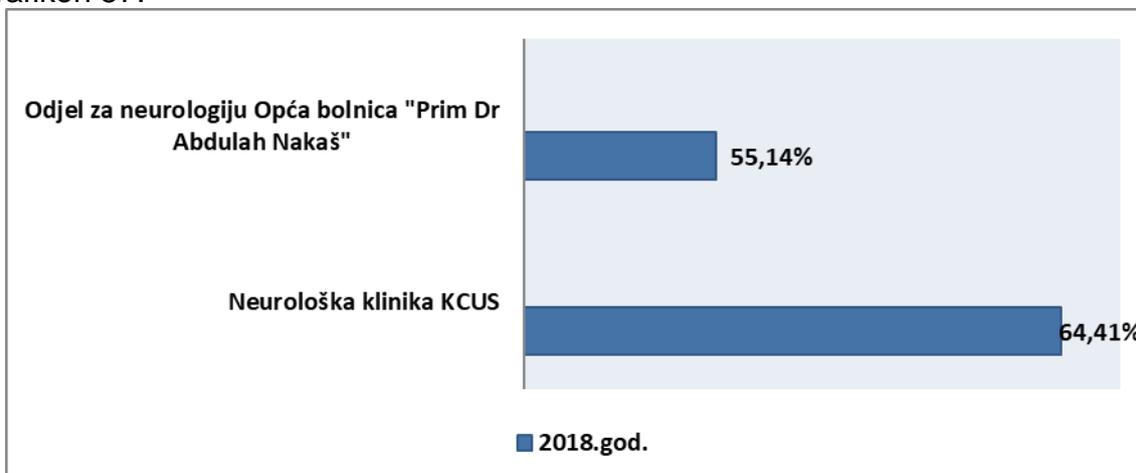
U 2018. godini unutar bolničke zaštite neurološke discipline raspolagale su sa **132** postelja od čega: Klinika za neurologiju KCUS sa **102** postelje, Odjel za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa **30** postelja.

Ukupan broj ispisanih bolesnika je bio **2.497** od čega: Neurološka klinika KCUS **1.954**, a Odjel za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **543**.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Neurološkoj klinici KCUS iznosila je **64,41%** i nešto je manja u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **(69,37%)**. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **(55,14%)** i povećana je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **(48,23%)**.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta - neurološke discipline u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. god.¹

Grafikon 57.

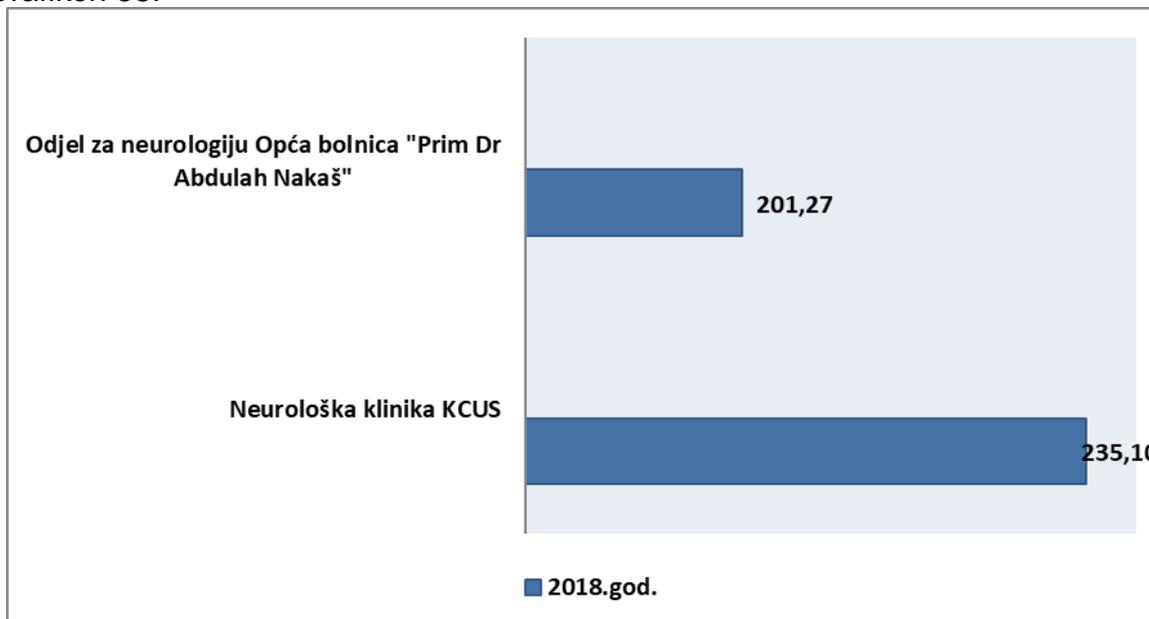
¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U 2018. godini prosječna dužina liječenja na Neurološkoj klinici KCUS iznosila je **12,27 dana** i gotovo je identična u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 12,14 dana. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja iznosila je **11,12 dana** i gotovo je identična kao prethodne godine kada je iznosila **11,50 dana**.

Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta na Neurološkoj klinici KCUS u 2018. godini iznosio je **235,10** i manji je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 253,20 dana. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je **201,27** i bilježimo povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 176,05.

Prikaz broja dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta - neurološke discipline u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. god.¹

Grafikon 58.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U bolničkoj zaštiti unutar neuroloških bolničkih disciplina u 2018. godini umrle su **187** osobe su umrle, od čega **140** na Neurološkoj klinici KCUS, pa je mortalitet bolnice iznosio **7,2%**.

Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ umrlo je **47** osoba pa je mortalitet bolnice iznosio **8,7%**.

Od ukupnog broja umrlih pacijenta nije obducirana niti jedna umrla osoba.

Neurološke discipline u bolničkoj zaštiti raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹ :

Dr medicine specijalista ukupno 28

Od toga:

Neurološka klinika KCUS **20**

Odjel za neurologiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **8**

Dr medicine na specijalizaciji ukupno 1

Od toga:

Neurološka klinika KCUS -

Odjel za neurologiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **1**

Zdravst. tehničari /med. sestre VŠS VSS ukupno 7 i svi na Neurološkoj klinici KCUS

Zdrav tehničari/med. sestre SSS ukupno 59

Od toga:

Neurološka klinika KCUS **44**

Odjel za neurologiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **15**

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U 2018. godini ukupno 28 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 132 neurološke postelje, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao 4,7 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve neurološke kapacitete iznosio je 2,0.

Prikaz odabranih indikatora za neurološke discipline u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. god.¹

Tabela 68.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenja	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Neurološka klinika KCUS	1.954	23.980	12,27	235,10	64,41	19,16	6,78
Odjel za neuropsihijatriju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“	543	6.038	11,12	201,27	55,14	18,10	9,05

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.4. Ginekologija i porodiljstvo

U 2018. godini u Kantonu Sarajevo u bolničkoj zaštiti disciplina za ginekologiju i porodiljstvo raspolagala je sa **150** postelja. Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS raspolagala je sa **110** postelja od čega **103** standardne bolničke postelje i **7** za prematuruse. Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagao je sa **40** postelja.

Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini raspolagala je sa **4** operacione sale, a Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagao je sa **1** operacionom salom.

Unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini urađeno je **2.009** operativnih zahvata, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ urađeno je **623** operativna zahvata.

U 2018. godini broj ispisanih bolesnica unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS iznosio je **5.320** i nešto je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **5.457**. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ broj ispisanih bolesnica iznosio je **2.291** i gotovo da nema razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je broj ispisanih bolesnica iznosio **2.281**.

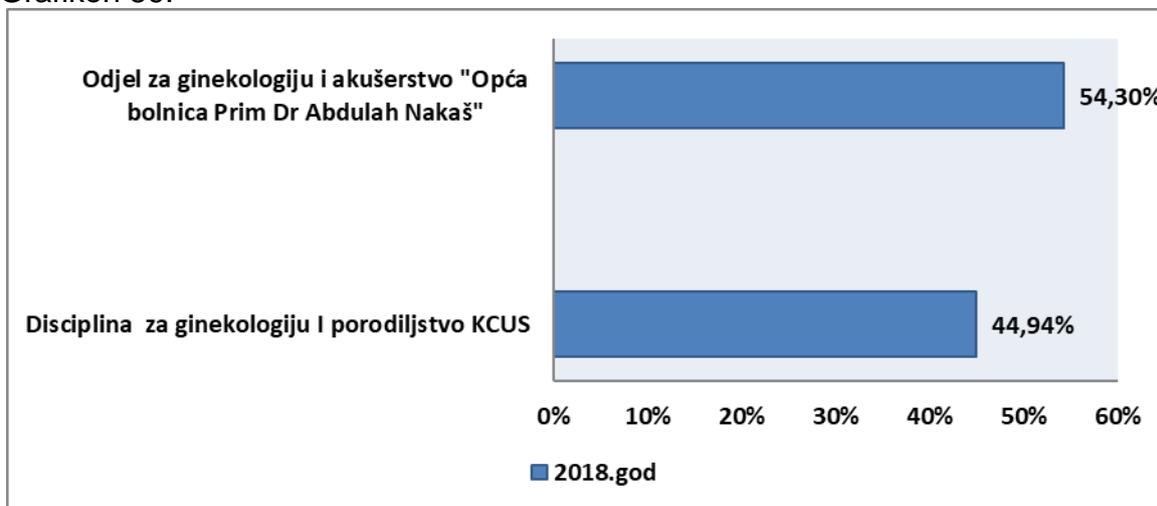
Prosječna dužina liječenja unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini iznosila je **3,39** dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja iznosila je **3,46** dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Disciplini za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini bila je niska i iznosila je **(44,94%)** i neznatno je manja u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **(45,04%)**. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **(54,30%)** i bilježimo značajno smanjenje u odnosu na prethodnu godinu, kada je prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila **(86,25%)**.

Prema Godišnjem izvještaju o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) koje dostavljaju bolničke ustanove Kantona Sarajevo J.U. Zavodu za javno zdravstvo KS na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2017. godini bilo je 30 bolničkih postelja, a u 2018. godini 40 bolničkih postelja na ovom odjelu.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta u bolničkoj zaštiti za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo za 2018. god.¹

Grafikon 59.

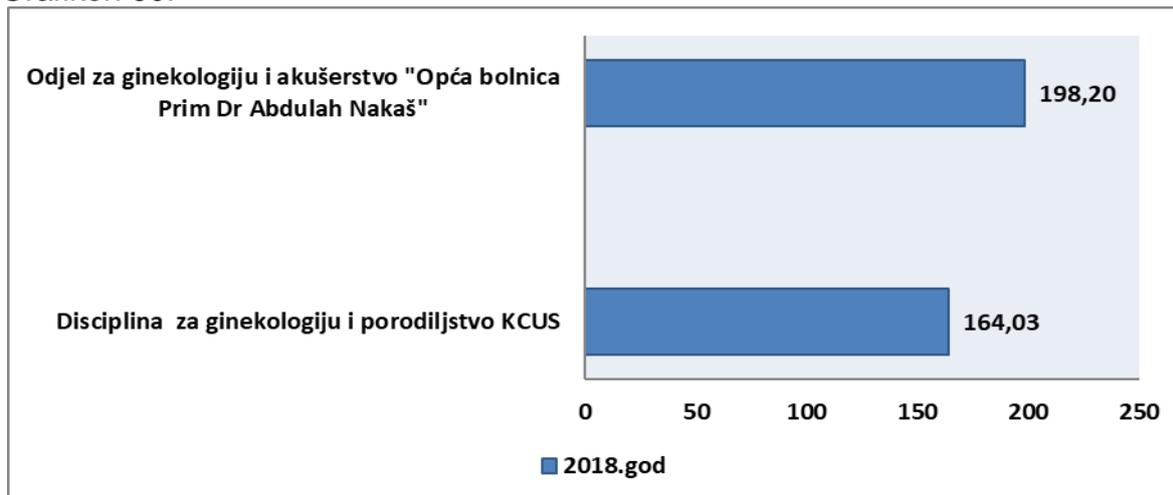

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U 2018. godini prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS je bio kao i prethodne godine nizak i iznosio je **164,03** dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je **198,20** dana i značajno je niži u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 314,83. U odnosu na prethodnu godinu došlo je do povećanja broja postelja sa 30 na 40.

Prikaz broja dana godišnje zauzetosti posteljnih u bolničkoj zaštiti za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo u 2018. godini¹

Grafikon 60.

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

Unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS od ukupnog broja liječenih u 2018. godini umrle su 2 pacijentice, pa je mortalitet bolnice iznosio je 0,04, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ nije bilo umrlih.

Ginekološko-porodiljska medicinska disciplina u bolničkoj zaštiti (Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“) u 2018. godini raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Dr medicine specijalista ukupno 35

Od toga:

Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS **21**

Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **14**

Dr medicine na specijalizaciji ukupno 5

Od toga:

Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS **2**

Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **3**

Zdravst. tehničari /med. sestre VŠS i VSS ukupno 12

Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS **12**

Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ -

Zdrav tehničari/med. sestre SSS ukupno 114

Od toga:

Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS **87**

Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **27**

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U oblasti ginekologije i porodiljstva u bolničkoj zaštiti u 2018.godini ukupno **35 doktora medicine specijalista** zbrinjavalo je **150** standardnih bolničkih postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao **4,3 postelje**.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS **po bolničkoj postelji** unutar ove discipline iznosio je **1,3**.

Prikaz odabranih indikatora za ginekologiju i akušerstvo u bolničkoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2018. godini¹

Tabela 69.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenja	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS	5.320	18.043	3,39	164,03	44,94	48,36	4,16
Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš,,	2.291	7.928	3,46	198,20	54,30	57,28	2,91

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.5. Pedijatrija

Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS (Pedijatrija 1 i Pedijatrija 2), koja je u 2018. godini raspolagala sa ukupno **160** postelja. Broj ispisanih bolesnika je bio **6.468**, prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (**59,19%**), prosječna dužina liječenja iznosila **5,34** dana, a prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio **216,04** dana.

Od ukupnog broja liječenih na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2018.godini umrlo je **85** pacijenata, pa je mortalitet bolnice iznosio **1,3%**.

Od ukupnog broja umrlih obducirano je **5** pacijenata, ali nema podataka o broju slučajeva podudarnih patoloških dijagnoza sa kliničkim dijagnozama, pa ovaj indikator nije moguće prikazati.

U 2018. godini pedijatrija u bolničkoj zaštiti (Pedijatrijska klinika KCUS-Pedijatrija 1 i 2) raspolagala je sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

- 37 doktora medicine specijalista
- 17 doktora medicine na specijalizaciji
- 20 zdravstvenih tehničara/medicinskih sestara VSS i VŠS
- 120 zdravstvenih tehničara /medicinskih sestara SSS

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo -Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

Ukupno 37 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 160 pedijatrijskih postelja, pa je jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 3,3 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,2.

Prikaz odabranih indikatora za pedijatriju (Pedijatrijska klinika KCUS) u bolničkoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2018. godini¹

Tabela 70.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenja	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Pedijatrijska klinika KCUS	6.468	34.566	5,34	216,04	59,19	40,43	3,68

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.6. Ostale discipline

4.4.6.1. Anestezija i reanimacija

Disciplina anestezije i reanimacije u bolničkoj zaštiti sa posebno definiranim posteljnima kapacitetima organizaciono je strukturirana unutar Klinike za anesteziju i reanimaciju KCUS. Unutar Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ ova disciplina za segmente koje obavlja za nivo opće bolnice obavlja se kroz organizacionu cjelinu Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju.

Kao i u svim bolničkim ustanovama anestezija i reanimacija, terapija bola i intenzivno liječenje su ključni integrativni dio pružanja usluga ove discipline.

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa **19** postelja, imala je **642** ispisanih bolesnika koji su ostvarili **3.875** bolničkih dana liječenja.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini iznosila je **(55,88%)**, prosječna dužina liječenja iznosila je **6,04** dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je **203,95** dana.

Od ukupnog broja liječenih na Klinici za anesteziju i reanimaciju registrovano je **205** umrlih, pa je mortalitet bolnice iznosio **31,9%**.

U 2018. godini u bolničkoj zaštiti disciplina anestezije i reanimacije uključujući i kadar Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala je sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Dr medicine specijalista ukupno 64

Od toga:

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS **53**

Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“
11

Dr medicine na specijalizaciji ukupno 6

Od toga:

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS **5**

Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **1**

Zdravst. tehničari /med. sestre VŠS i VSS ukupno 7

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS **6**

Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **1**

Zdrav tehničari/med. sestre SSS ukupno 84

Od toga:

Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS **64**

Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju Opće bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“
20

¹Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment

U Kantonu Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2018. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine KCUS. Klinika je raspolagala kao i prethodne godine sa **7** bolničkih opservacionih postelja. Obzirom na specifičnost rada ove klinike indikatore za bolničku zaštitu za rad ove klinike usmjerenu na utilizaciju bolničkih postelja kao što su prosječna dužina liječenja, prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta, interval obrta nije moguće prikazati jer nisu primjenjivi na rad ove discipline u klasičnoj analizi utilizacije resursa u bolničkoj zaštiti. Isti zaključak izvodimo i za urgentnu medicinu stacionarni segment unutar Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“.

4.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija

U 2018. godini disciplina fizijatrije i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti raspolagala je sa **56** postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa **26** postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa **30** postelja.

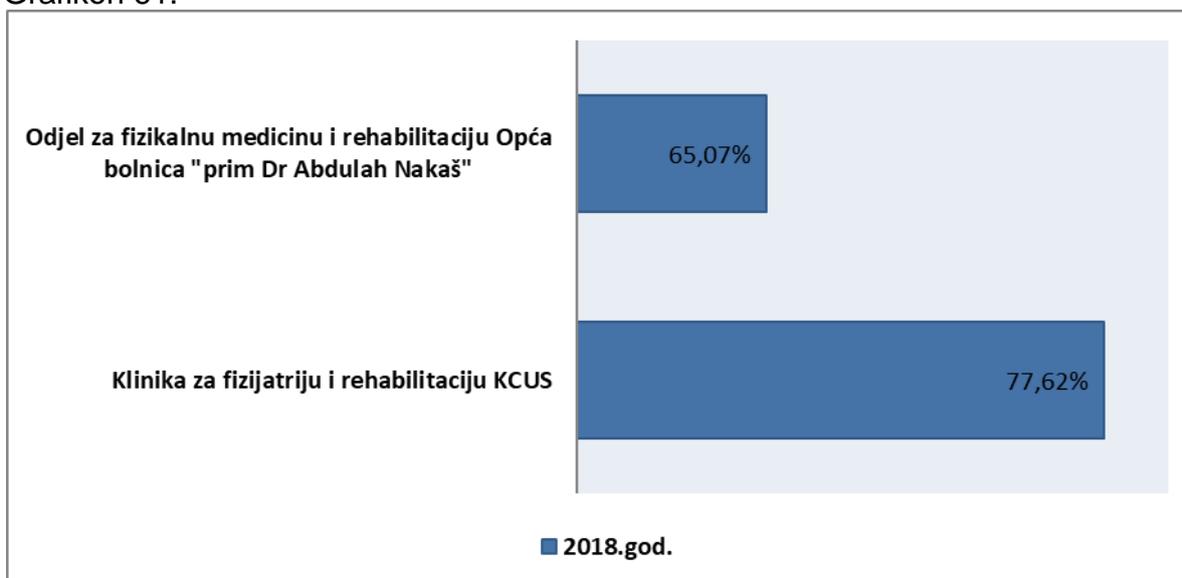
Ukupan broj ispisanih bolesnika kada je u pitanju disciplina fizijatrije i rehabilitacije iznosio je **800** od čega Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS **389**, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **411** ispisanih bolesnika.

U 2018. godini unutar ove discipline ostvareno je **14.491** dana bolničkog liječenja što je za **(13,2%)** manje u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno **16.690** dana bolničkog liječenja. U 2018. godini na Klinici i za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS ostvareno je **7.366 dana bolničkog liječenja**, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **7.125** dana bolničkog liječenja.

Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je iznosila je **(77,62%)** i smanjena je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **(99,55%)**. Na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **(65,07%)** i nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **(66,13%)**.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta fizikalna medicina i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. godini¹

Grafikon 61.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

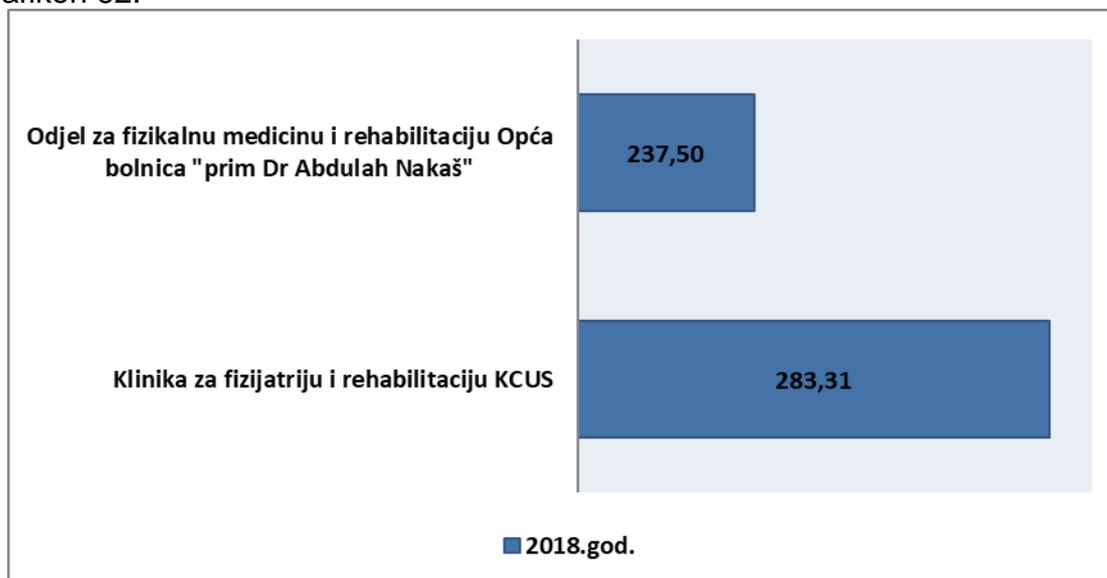
Prosječna dužina liječenja na Klinici za fizikalnu medicinu KCUS u 2018. godini iznosila je **18,94** dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ **17,34** dana.

Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KCUS iznosio je **203,95** i značajno je smanjen u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **363,38** dana.

Na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je **237,50** dana i nema značajnije razlike u odnosu na prethodnu godinu kada je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio **241,40** dana.

Prikaz broja dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta fizikalna medicina i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. godini¹

Grafikon 62.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U 2018. godini disciplina fizijatrije i rehabilitacije u bolničkoj zaštiti raspolagala je sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Dr medicine specijalista ukupno 20
Od toga:
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 17
Odjel za fizik. medicinu i rehabilitaciju Opće bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 3
Dr medicine na specijalizaciji ukupno 1
Od toga:
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 0
Odjel za fizik. medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 1
Zdravstveni tehničari VŠS i VSS ukupno 25
Od toga:
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 21
Odjel za fizik. medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 4
Zdravstveni tehničari SSS ukupno 59
Od toga:
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 40
Odjel za fizik. medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 19

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U oblasti fizijatrije i rehabilitacije u bolničkoj zaštiti ukupno **20 doktora medicine specijalista** zbrinjavalo je **56** postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao **2,8 postelja**. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je **0,7**.

Prikaz odabranih indikatora za fizijatriju i rehabilitaciju u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. godini¹

Tabela 71.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenja	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS	389	7366	18,94	283,31	77,62	14,96	5,46
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju KCUS	411	7125	17,34	237,50	65,07	13,70	9,31

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

4.4.6.4. Onkologija¹

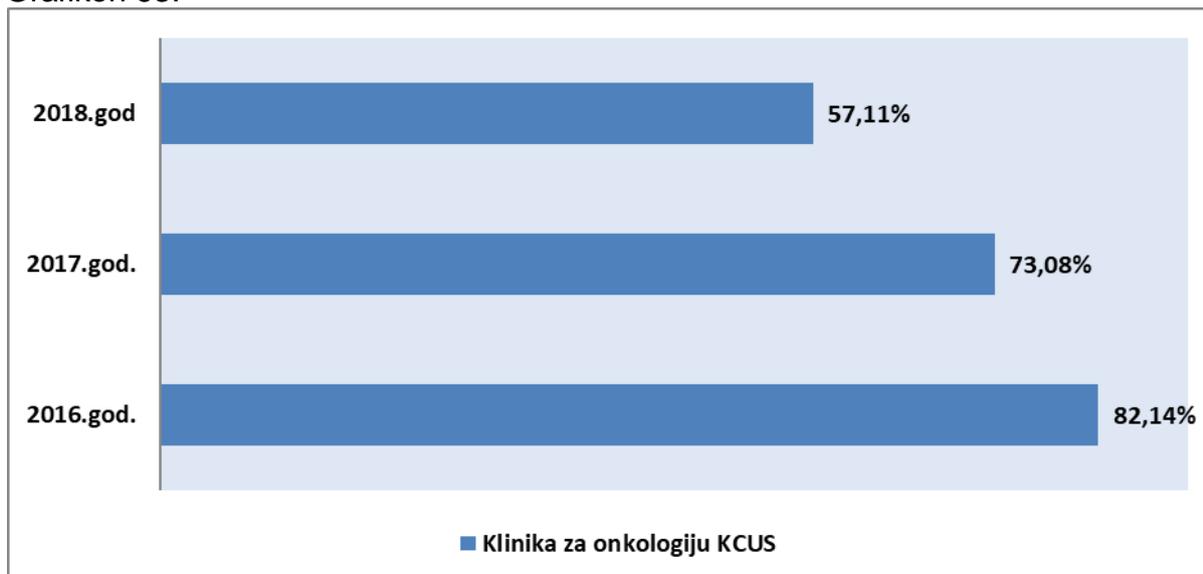
Klinika za onkologiju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa **89** postelja, kao i prethodne godine. Broj ispisanih bolesnika u 2018. godini je bio je **3.683** i nešto je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio **3.833**.

Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je **57,11%** i značajno je smanjena u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **73,08%**. Prosječna dužina liječenja iznosila je **5,04** dana i smanjena je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **6,19** dana. Godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je **208,46** dana i također je smanjena u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila **266,76** dana.

Od ukupnog broja liječenih umrlo je 93 pacijenata, pa je mortalitet bolnice iznosio 2,5%.

Prikaz prosječne stope zauzetosti posteljnih kapaciteta za onkologiju (Klinika za onkologiju KCUS) u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u periodu 2016 - 2018. godine¹

Grafikon 63.

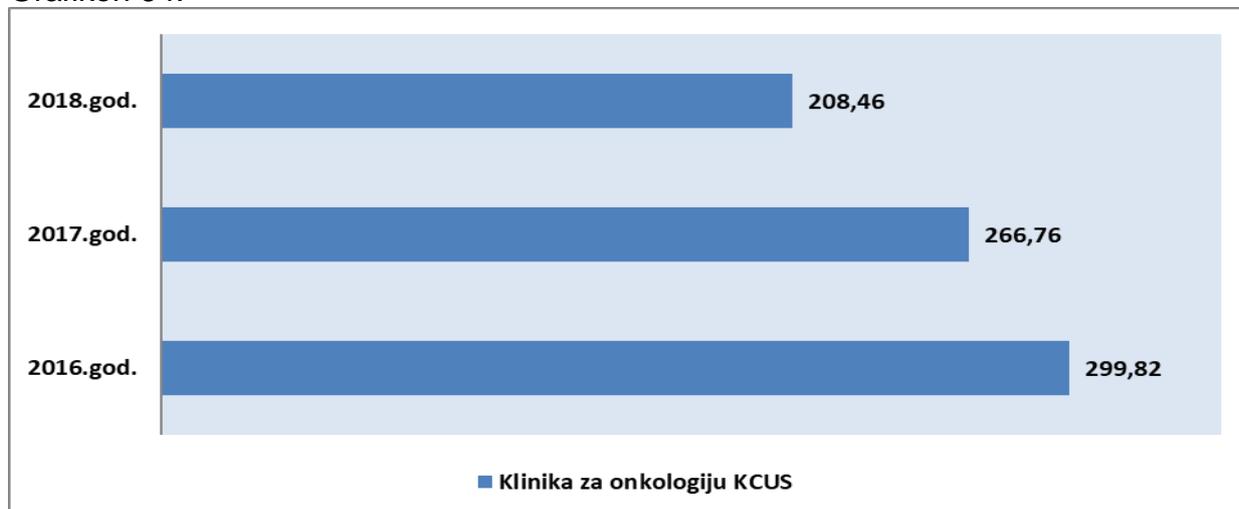

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

¹ Evropska Komisija je 03. Marta 2011. godine oglašila da je medicinska onkologija uključena među ostale profesionalne kvalifikacije u Evropskoj Uniji i prepoznata kao zasebna medicinska specijalnost (EU) Direktiva 2005/36/EC.

Prikaz broja dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta za onkologiju (Klinika za onkologiju KCUS) u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo 2016 - 2018. godine¹

Grafikon 64.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

U 2018. godini Klinika za onkologiju KCUS raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Dr medicine specijalisti ukupno 18
 Dr medicine na specijalizaciji ukupno 4
 Zdravstveni tehničari VŠS i VSS ukupno 27
 Zdravstveni tehničari SSS ukupno 41

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo -Izvještaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama, Obrazac br. 3-00-60

Ukupno **18** doktora medicine specijalista zbrinjavalo je **89** onkoloških postelja, pa je jedan tim zbrinjavao **4,9** postelje. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po bolničkoj postelji za onkološke kapacitete iznosio je **1,3**.

Prikaz odabranih indikatora za onkologiju (Klinika za onkologiju KCUS) u bolničkoj zaštiti u Kantonu Sarajevo u 2018. godini¹

Tabela 72.

	Broj ispisanih bolesnika	Broj dana bolnič. liječenja	Prosječ. dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja	Broj pacijenta po krevetu	Interval obrtaja
Klinika za onkologij u KCUS	3.683	18.553	5,04	208,46	57,11	41,38	3,78

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove

5. ZDRAVSTVENA DJELATNOST U PRIVATNOM SEKTORU

U Kantonu Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru provodi se na primarnom nivou i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru na primarnom nivou pruža se putem ordinacija opće medicine i ambulanti za kućnu njegu, zatim putem privatnih apoteka i PZU apoteka i stomatoloških ordinacija, dok se na sekundarnom nivou, zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru pruža putem privatnih specijalističkih ordinacija, privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta i putem laboratorija (medicinsko-biohemijske laboratorije, mikrobiološko-parazitološke laboratorije i zubotehničke laboratorije).

Rad privatne prakse, već duži niz godina karakteriše neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja, tako da se ne dostavljaju zakonom propisani izvještajni obrasci što utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS registrovane su sljedeće zdravstvene ustanove u privatnom sektoru:

- 102 privatne specijalističke ordinacije,
- 38 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta
- 2 ambulante za kućnu njegu i liječenje
- 194 privatne stomatološke ordinacije,
- 3 stomatološke poliklinike,
- 3 stomatološka centra
- 22 zubotehnička laboratorija,
- 7 medicinsko-biohemijskih laboratorija,
- 1 mikrobiološki-parazitološki laboratoriji i
- 133 apoteke (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke sa ograncima).

5.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području Kantona Sarajevo do kraja 2018. godine registrovano je ukupno 133 apoteke u privatnom sektoru koje uključuju privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove apoteke sa ograncima, a što je za 2,31% veći broj apoteka u odnosu na 2017. godinu kada je registrovano 130 apoteka.

Najveći procenat apoteka u privatnom sektoru nalazi se na području 4 općine Grada Sarajeva (93 apoteke ili 69,92%), dok se 40 ili 30,08% apoteka u privatnom sektoru nalazi na području pet izvangradskih općina od kojih je čak 21 ili 52,50% locirano na području općine Ilidža.

Broj apoteka u privatnom sektoru u Kantonu Sarajevo u 2018. godini, pregled prema općinama

Tabela 73.

Općina	Broj apoteka u privatnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u privatnom sektoru
Centar	26	19,55
Hadžići	8	6,02
Ilidža	21	15,79
Ilijaš	4	3,01
Novi Grad	33	24,81
Novo Sarajevo	22	16,54
Stari Grad	12	9,02
Trnovo	0	0,00
Vogošća	7	5,26
Kanton Sarajevo	133	100,00

5.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo tokom 2018. godine u stomatološkoj zaštiti registrovano je ukupno 224 ordinacije ili ustanove od čega su: 194 privatne stomatološke ordinacije, zatim 3 stomatološke poliklinike, 3 stomatološka centra i 22 privatna zubotehnička laboratorija. Podaci o radu u ovom sektoru nisu raspoloživi za analizu obzirom da 55,80% ordinacija uredno dostavlja zdravstveno-statističke izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, dok je procenat onih koji neredovno ili nikako ne dostavljaju izvještaje nešto manji i iznosi 44,20%.

5.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru pružana je u 2018. godini kroz rad 102 privatne specijalističke ordinacije i 38 privatnih zdravstvenih ustanova, od kojih su: 36 poliklinike, 1 zavod i 1 lječilište. Podaci o radu zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru koje pružaju specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu nisu raspoloživi za analizu obzirom da je obuhvat privatnih specijalističkih ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova koje dostavljaju zakonom obavezne izvještaje o radu i broju zaposlenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo nije potpun i iznosi 55,80%.

6. ZAKLJUČCI

1. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2018. godini na području Kantona Sarajevo je iznosio 419.414, od čega su 65.493 ili 15,62% djeca starosti 0-14 godina, 286.115 ili 68,22% stanovništvo starosti 15-64 godine i 67.806 ili 16,16% osobe starosti 65 i više godina.
2. Stanovništvo u Kantonu Sarajevo se nalazi u podetapi kasne tranzicije, obzirom da stopa mortaliteta uglavnom stagnira na nižoj razini, a stopa nataliteta još lagano pada, što rezultira stalnim smanjivanjem prirodnog priraštaja. U starosnoj strukturi raste broj starijih osoba, u strukturi preovladavaju žene.
3. Vrijednost stope mortaliteta u 2018. godini u Kantonu Sarajevo iznosi 10,58‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta nešto iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta. Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (25,80‰), Centar (14,33‰), Stari Grad (13,50‰), Novo Sarajevo (11,66‰), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine Hadžići (8,25‰), Vogošća (8,32‰), Novi Grad (9,14‰), Ilidža (9,30‰) i Ilijaš (10,10‰).
4. Vrijednost stope nataliteta u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 10,77‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,00‰). U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (9,38‰), Hadžići (10,04‰), Stari Grad (10,29‰), Ilidža (10,43‰), Centar (10,59‰), Novi Grad (10,74‰), dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,81‰), Vogošća (11,27‰) i Novo Sarajevo (10,91‰).
5. Demografske promjene na području Kantona Sarajevo ogledaju se u porastu stanovništva dobne skupine 65 i više godina koji u strukturi ukupnog stanovništva čini 16,16%, te se stanovništvo Kantona Sarajevo nalazi u kategoriji starog stanovništva, a prema biološkom tipu spada u regresivan tip stanovništva gdje je kontingent potomaka znatno manji od kontingenta predaka.
6. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 6,64‰ u 2018. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta. Općina Ilijaš ima najveću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u iznosu od 14,13‰ a općine Stari Grad u iznosu od 13,59‰, Centar (12,32‰) i Ilidža (9,58‰) što predstavlja veću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenačke smrtnosti u Kantonu Sarajevo (6,64‰) u 2018. godini. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti su u općini Novo Sarajevo (1,43‰),

Vogošća (3,15‰) i Novi Grad (3,84‰). U općinama Trnovo i Hadžići u 2018. godini nije registrovana niti jedna dojenačka smrt.

- 7. Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,19‰ u 2018. godini. . U posljednjih pet godina na području Kantona Sarajevo vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale su se od 0,59‰ u 2014. godini, do 0,84‰ u 2015. godini, 1,15‰ u 2016. godini i 1,12‰ u 2017. godini.**
- 8. U 2018. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva. Četiri općine su sa negativnim prirodnim priraštajem u 2018. godini su: Trnovo (-16,42‰), Centar (-3,74‰), Stari Grad (-3,21‰) i Novo Sarajevo (-0,75‰). Općine: Ilijaš (3,71‰), Vogošća (2,95‰), Hadžići (1,79‰), Novi Grad (1,60‰) i Ilidža (1,13‰) su imale prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.**
- 9. U 2018. godini broj oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je 509.119 i veći je za 1,88% u odnosu na 2017. godinu kada je registrovano 499.720 oboljenja.**
- 10. Opći i specifični morbiditet koji je registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite predstavljaju indikatore za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva. Kod oboljenja stanovništva u 2018. godini nije došlo do promjene u rangu pet vodećih oboljenja u odnosu na prethodnu godinu.**
- 11. Vodeće oboljenje registrovano kod djece i omladine 0-18 godina života su akutne infekcije gornjih respiratornih puteva sa značajnim procentom u strukturi svih oboljenja registrovanih kod ovih populacionih skupina.**
- 12. Redosljed vodećih oboljenja kod populacione skupine 19-64 godine života karakteriše učešće dva hronična oboljenja (hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus).**
- 13. Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod populacione skupine 65 i više godina života su dva hronična oboljenja (hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus).**
- 14. Unutar deset vodećih registrovanih oboljenja u 2018. godini, kao i prethodne godine Hipertenzivna oboljenja (I10-I15) su bila na prvom mjestu, diabetes mellitus (E10-E14) na drugom mjestu, te maligne neoplazme C00-C96 na devetom mjestu.**
- 15. U 2018. godini registrovano je ukupno 49.781 hipertenzivnih oboljenja (I10 –I15) sa stopom od 1.186,91 na 10.000 stanovnika i ne bilježimo razliku u**

- odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljelih iznosio 49.559 sa stopom na 10.000 stanovnika 1.184,09.
16. U 2018. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju diabetes mellitus (E10-E14) iznosio je 16. 218, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 386,68 i bilježimo blagi pad u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa na 10. 000 stanovnika iznosila 400,08.
 17. Ukupan broj registrovanih malignih oboljenja Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2018. godinu iznosio je 3.338, a neoplazme dojke C50 su kao i prethodnih godina zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 140,02.
 18. Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji imali su u 2018. godini značajan udio u index-u strukture poremećaja mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo i činili su (36,66%) registrovanih poremećaja mentalnog zdravlja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.
 19. Podaci vezani za liječene ovisnike o drogama kao i prethodnih godina su bili nedostupni, zbog neodgovarajućeg programskog rješenja za bazu podataka za nivo Federacije BiH.
 20. Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2018. godine u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T74) nije registrovan niti jedan slučaj što nam ukazuju na izraziti nedostatak registracije slučajeva nasilja u zdravstvu.
 21. U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo prema prijavama poroda u 2018. godini ukupno je registrovano 4.651 porod od čega 4.389 ili (94,4%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
 22. Prema prijavama poroda u 2018. godini iz javnih zdravstvenih ustanova (porodilišta) broj ukupno rođenih (kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo) iznosio je 4.469 od čega živorođenih 4.455.
 23. U odnosu na dobnu strukturu majki najveći broj živorođenih 1.561 ili (35,02%) registrovanih je kod žena u dobnoj skupini od 30 do 34 godine.
 24. Uočava se trend kao i prethodnih godina pomijeranja rađanja ka starijim dobnim skupinama, što je posebno vidljivo kad je u pitanju rađanje u dobnim skupinama od 15-19 godina, gdje bilježimo 44 živorođenih ili (0,98%) u odnosu na ukupan broj živorođenih.

25. Od ukupno 4.389 obavljenih poroda u 2018. godini kod žena sa mjestom prebivališta u Kantonu Sarajevo, (28,84 %) su završeni carskim rezom (sectio caesarea).
26. Stopa poroda dovršenih carskim rezom kao i prethodnih godina u 2018. godini bila je izrazito visoka i iznosila je 284,17 na 1.000 živorođenih.
27. U javnom sektoru u 2018. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijave o prekidu trudnoće dostavljenih Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u javnim ustanovama iznosio je 315 od čega 297 ili (94,28%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
28. Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2018. godini je bio 157 od čega 112 ili (71,33%) kod žena s prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
29. Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 409, pa je stopa pobačaja na 1.000 živorođenih u 2018. godini iznosila 93,18.
30. Udio zubnog karijesa kod svih populacionih skupina u odnosu na ukupno utvrđena oboljenja, stanja i povrede u stomatološkoj zaštiti koja su registrovana u javnom sektoru u 2018. godini je kao i prethodnih godina bio visok i iznosio je (32,52%).
31. U 2018. godini unutar populacionih skupina od 0-6 godina i od 17-18 godina zubni karijes kada je u pitanju oralno zdravlje stanovništva Kantona Sarajevo je bio vodeće oboljenje.
32. U primarnoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2018. godini procenat registrovanih povreda stanovništva Kantona Sarajevo u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda iznosio je 2,15%, a opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,60%, što predstavlja skoro identičnu vrijednost u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini.
33. Veći broj povreda stanovništva Kantona Sarajevo u toku 2018. godine registrovan je u sportu, na radu i u kući, dok je manji broj povreda registrovan na drugim mjestima.
34. Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2018. godini registrovan je manji broj saobraćajnih nezgoda (9.258) u odnosu na 2017. godinu (10.438). Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju

- u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo je 1,20%, što je nešto više od procenta u prethodnoj godini (1,08%).
35. Tokom 2018. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 5.289 slučajeva obolijevanja od 30 zaraznih bolesti obavezne prijavi. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih je znatno manji (za 33,09%) kada je prijavljeno 7.039 slučajeva obolijevanja od zaraznih bolesti.
 36. Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Trnovo, dok je najmanja stopa morbiditeta registrovana u općini Vogošća.
 37. Među deset vodećih zaraznih bolesti obaveznih prijavi, Varicellae (pljuslavice) predstavljaju najučestaliju zaraznu bolest čiji je ukupan broj prijavljenih slučajeva u 2018. godini iznosio 2.139 i za 30,28% je manji nego u 2017. godini kada je bilo 3.068 oboljelih.
 38. U 2018. godini ukupno je prijavljene su dvije sumnje na trovanje hranom.
 39. Na osnovu mjesečnih izvještaja iz GAK-a KCU Sarajevo, Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“, predškolskih i školskih dispanzera JU „Dom zdravlja „ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procjepljenosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kod opravdano ili neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke vakcinopreventabilne bolesti), konstatacija je da procenat pokrivenosti djece u primovakcinaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući.
 40. Osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja se, već niz godina, provodi na području Kantona Sarajevo.
 41. Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je preko četiri vodoopskrbna sistema kojim upravljaju komunalna društva. Centralnim sistemom vodosnabdijevanja obuhvaćeno je cca 98% stanovnika, ostali dio, oko 2% stanovništva, snabdijeva se vodom za piće iz drugih objekata (lokalni vodovodi, bušeni ili kopani bunari, pumpe itd.).
 42. Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorija "JKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta-četiri bunara Sokolović kolonija i monitoring kvaliteta pitke vode iz distributivne mreže gradskog vodovoda vrši J.U. Zavod za javno

zdravstvo Kantona Sarajevo, te se rezultati analiza, u formi mjesečnog izvještaja, šalju Ministarstvu zdravstva Kantona Sarajevo. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda jedanput mjesečno vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

43. U 2018. godini konstatovana je mikrobiološka kontaminacija kod 9,2%, a fizičko-hemijska neispravnost kod 2,7% od ukupno uzetih uzoraka vode. Najveći broj neispravnih uzoraka vode za piće potiče iz sistema lokalnih vodovoda koji imaju nedovoljno uređen sistem zaštite sanitarnih zona i kondicioniranja vode.
44. Oko 78,00% stanovništva na području Kantona Sarajevo služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod cca 22,00% stanovnika.
45. Kvalitet zraka u Kantonu Sarajevo kada se uporede podaci mjerenja proteklih godina se mijenja u smislu pada koncentracija sumpordioksida tokom godina što ukazuje na smanjeno korištenje uglja u Kantonu.
46. Koncentracije azot dioksid su na svim mjernim stanicama niže tokom 2018. u odnosu na prethodne godine kao i broj prekoračenja bilježena za ugljen monoksid i ozon.
47. Svi praćeni lokaliteti pokazuju značajan porast koncentracija PM10 čestica već duži niz godina i bilježi se samo daljnji rast koncentracija što predstavlja dugotrajnu izloženost stanovništva ovom polutantu koji nesumnjivo ostavlja značajne posljedice na zdravlje ljudi kako ugroženih populacija tako i na zdravu populaciju a kvantitativan efekat još uvijek nije poznat.
48. Kada se uzmu svi praćeni polutanati kvaliteta zraka u obzir može se zaključiti da a aspekta kvaliteta zraka najlošija situacija je na teritoriji Općine Ilijaš ali da je prate Otoka i Ilidža. Dijelovi kantona kao što su Hadžići, Trnovo i Vogošća nisu još uvijek pokriveni mjerenjima ali indikatorska mjerenja ranijih godina ukazuju da situacija u tim općinama nije idealna što se naročito odnosi na Vogošću.
49. Prema podacima kojima raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2018. godini urađeno je ukupno 37.647 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica u zdravstvenim i drugim ustanova koje dostavljaju izvještaje zakonom propisane, a to su: Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 46,55% životnih namirnica su bile iz proizvodnje, a 53,45% životnih namirnica iz prometa.

50. Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite u javnom i privatnom sektoru.
51. U 2018. godini prema Izvještaju o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama (Obrazac br.3-00-60) u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.516 zaposlenika.
52. Ukupan broj zaposlenih zdravstvenih radnika u 2018. godini u Kantonu Sarajevo je bio 5.473, što je za (1,03%) više u odnosu na broj zaposlenih zdravstvenih radnika u javnom sektoru u prethodnoj godini koji je iznosio 5.337.
53. Učešće administrativno-tehničkih radnika u ukupnom broju zaposlenih u djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2018. godini je (25,68%) i nema bitne razlike u odnosu na prethodnu godinu.
54. Ovako veliki udio administrativno–tehničkih radnika ukazuje da su troškovi vezani za administrativno–tehničku podršku prilikom pružanja usluga zdravstvene zaštite izuzetno visoki.
55. U 2018. godini na 1 doktora medicine dolazilo je 1,4 administrativno–tehnička radnika, a na 1 zdravstvenog tehničara svih profila (VSS,VŠS,SSS) dolazi 0,5 administrativno–tehničkih radnika.
56. Ukupan broj doktora medicine zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene zaštite je bio 1.410.
57. Broj doktora medicine u javnom sektoru na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo u 2018. godini iznosio je 336,18.
58. Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2018. godini iznosio je 6.905. što je za (0,98%) manje u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno 6.047 posjete po jednom doktoru medicine.
59. Udio kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji u porodičnoj medicini u 2018. godini iznosio je (25,14 %).
60. Udio upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini iznosio je (49,79%) i bilježimo smanjenje u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (54,27%).
61. Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini je bio visok i iznosio

- je (84,69%), a u odnosu na prethodnu godinu bilježimo blago smanjenje kada je iznosio (89,65%).
62. Odnos prvih i ponovnih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2018. godini iznosio je (1:3,5) što predstavlja zadovoljavajući odnos i neznatno je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio (1:3,4).
 63. Zdravstvenu djelatnost u porodičnoj medicini u javnom u 2018. godini pružalo je 211 radnih timova na 78 punktova.
 64. Od ukupno 211 doktora medicine u porodičnoj medicini njih 45 ili (21,32%) nisu imali dodatnu edukacijom iz porodične medicine PAT.
 65. Od ukupnog broja zdravstvenih tehničara (299) u djelatnosti porodične medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine PAT nije bilo obuhvaćeno 102 ili (33,79%) zdravstvenih tehničara SSS koji su u 2018. godini radili u ovoj službi.
 66. Ukupan broj registrovanih posjeta kod doktora medicine u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo u javnom sektoru u 2018. godini iznosio je 1.615. 912 što je u prosjeku godišnje iznosilo 7.658 posjeta po jednom doktoru medicine, odnosno 29,92 posjeta po jednom doktoru medicine dnevno.
 67. Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i CBR-ovi za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i Centri za mentalno zdravlje kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici. U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju struktura radnih timova nije zadovoljavajuća u odnosu na strukturu radnih timova koju su definisani u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo („Službene novine KS” br.37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH („Službene novine Federacija BiH” br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS i zdravstvene saradnike (socijalni radnici i defektolozi) koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije.
 68. Jedan radni tim osigurava usluge za 46.602 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 3.564 posjeta, odnosno 13,66 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.415 posjeta ili 5,42 posjeta dnevno.

69. Također, Centri za mentalno zdravlje nemaju strukturu radnih timova koja je utvrđena u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH. Jedan radni tim osigurava usluge za 52.427 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 2.912 posjeta, odnosno 11,16 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 2.099 posjeta ili 8,04 posjeta dnevno.
70. Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavlja se kroz rad Javne ustanove „Apoteke Sarajevo” i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (133 privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke).
71. JU „Apoteke Sarajevo” raspolaže sa 39 apoteka na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 16 su ogranak apoteke i 1 je depo apoteke u općini Trnovo, a apotekarska djelatnost pružana je od strane 121 magistra farmacije, od čega su 7 ili 5,78% specijalisti i 105 farmaceutske tehničara SSS.
72. U 2018. godini u javnom sektoru izdato je ukupno za 1,27% više recepata (1.451.869) u odnosu na prethodnu godinu (1.433.617 recepata/lijekova), što iznosi 3,24 recepta po stanovniku. U ručnoj prodaji u JU „Apoteke Sarajevo” u 2018. godini registrovano je ukupno za 14,24% više izdatih lijekova u ručnoj prodaji (695.100) u odnosu na prethodnu godinu (608.441 prodati lijek) ili 1,66 lijekova po stanovniku, što znači da svaki stanovnik Kantona Sarajevo, pored lijekova izdatih na recept, kupuje još jedan i pol lijek u javnom sektoru bilo da se radi o gotovom ili magistralnom lijeku.
73. Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava OJ Specijalističko-konsultativne djelatnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina.
74. Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2018. godini pružala su 92 doktora medicine specijalista, te je na jednog doktora medicine specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazilo u prosjeku 4.559 stanovnika Kantona Sarajevo.
75. Broj posjeta i u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru smanjen je za 1,49% u odnosu na prethodnu godinu, a broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 3.957 posjete, odnosno 10,96 posjeta po doktoru medicine dnevno.

76. Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurana je od strane Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu i Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš”.
77. Broj posjeta i u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru smanjen je za 13,97% u odnosu na prethodnu godinu.
78. U 2018. godini ukupan broj posteljnih kapaciteta bolničke zdravstvene zaštite iznosio je 1.952 standardnih bolničkih postelja, 110 postelja u dnevnom tretmanu pacijenta, 53 funkcionalne postelje za hemodijalizu i 7 opservacionih postelja Na Klinici za urgentnu medicinu KCUS.
79. Broj standardnih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika za Kanton Sarajevo u 2018.godini iznosio je 465,41, te bilježimo neznatan pad u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 469,72.
80. Učešće hirurških postelja u ukupnim posteljnim kapacitetima na području Kantona Sarajevo u 2018. godini iznosilo je (34,4%).
81. Učešće hirurških postelja u posteljnim kapacitetima KCUS je iznosilo (33,9%), a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo iznosilo je (45,8%).
82. Učešće hirurških postelja Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo unutar ukupnog broja hirurških postelja u Kantonu Sarajevo iznosilo je (21,2%).
83. Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zaštiti u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznosio je 57.352 pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 13,67 i relativno je niska.
84. Prosječna dužina liječenja u danima po jednom boravku za sve bolnice u Kantonu Sarajevo u 2018. godini iznosila je 7,10 dana.
85. U 2018. godini hirurške discipline raspolagale su sa 671 bolničkih postelja. KCUS raspolagao je sa 529 bolničkih postelja, a Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala je sa 142 bolničke postelje.
86. Ukupan broj ispisanih bolesnika unutar svih hirurških disciplina na području Kantona Sarajevo iznosio je 19.265. Stopa hospitalizacije kada su u pitanju sve hirurške discipline na 100 stanovnika iznosila je 4,5.
87. Unutar svih hirurških disciplina u 2018. godini ostvareno je 121.923 dana bolničkog liječenja od čega u KCUS 97.031, a u Općoj „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 24.892 dana bolničkog liječenja.

88. Unutar KCUS-a stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve hirurške discipline iznosila je (50,25%) i možemo je okarakterizirati kao nisku, a u Odjelu za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (48,03%) , te je također možemo okarakterizirati kao nisku.
89. Najveću stopu zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar hirurških disciplina KCUS imala je Klinika za ortopediju i traumatologiju (68,79%), dok najmanju stopu zauzetosti bilježimo na Klinici za očne bolesti KCUS (33,60 %), te je možemo okarakterizirati kao vrlo nisku.
90. Prosječna dužina bolničkog liječenja za sve hirurške discipline unutar KCUS-a iznosila je 6,85.
91. Na odjelima hirurških disciplina Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je 4,89 dana.
92. Možemo konstatovati da je prosječna dužina liječenja kada su u pitanju sve hirurške discipline na području Kantona Sarajevo u granicama zahtjeva za bolničkom stacionarnom zaštitom vezanom za akutne bolničke postelje.
93. Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini za sve hirurške discipline u KCUS-u iznosio je 183,42, a na Odjelu za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 175,30 dana.
94. Hirurške discipline unutar svih bolničkih kapaciteta na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 37 operacionih sala od čega KCUS sa 29, a Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo raspolagala je sa 8 hirurških sala.
95. Unutar svih hirurških disciplina na području Kantona Sarajevo u 2018. godini izvršeno je 19.004 hirurških operacija. U Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu izvršeno je 14.453 hirurških operacija, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ izvršeno je 4.551 operacija.
96. Stopa svih izvršenih hirurških operacija na 100.000 stanovnika u 2018. godini iznosila je 4.531,08 i veća je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 3969,59.
97. U toku 2018. godine jedan doktor medicine specijalista unutar hirurških disciplina zbrinjavao je 3,8 bolničkih hirurških postelja.
98. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve hirurške discipline iznosio je 1,3.

99. **Interne discipline u 2018. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 501 bolničkih postelja. Interne discipline u KCUS raspolagale su sa 433 postelje, a Odjel za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagao je sa 68 postelja.**
100. **Ukupan broj ispisanih bolesnika za sve interne discipline u 2018. godini iznosio je 15.054. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za sve interne discipline u 2018. godini i iznosila je 3,58.**
101. **Unutar svih internih disciplina u 2018. godini ostvareno je 117.796 dana bolničkog liječenja, od čega u KCUS 104.042, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 13.754 dana bolničkog liječenja.**
102. **Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve interne discipline u KCUS iznosila je (65,83%).**
103. **Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Odjela za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (55,41%).**
104. **Prosječna dužina bolničkog liječenja u 2018. godini za sve interne discipline u KCUS iznosila je 7,57.**
105. **Na Odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je 10,44 dana.**
106. **U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar internih disciplina u bolničkoj zaštiti zbrinjavao je 2,8 postelju. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po bolničkoj postelji iznosio je 1,5.**
107. **Psihijatrijske discipline unutar bolničke zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 162 postelje, a u sklopu dnevnih bolnica psihijatrijske discipline raspolagale su sa 110 postelja.**
108. **Broj prijema u psihijatrijske bolnice na 100.000 stanovnika iznosio je 302,32.**
109. **Udio psihijatrijskih postelja u ukupnom broju posteljnih kapaciteta na području Kantona Sarajevo (ne uključujući kapacitete dnevnih bolnica) iznosio je (8,29%), a broj psihijatrijskih postelja na 100.000 stanovnika za Kanton Sarajevo iznosio je 38,63 i nema bitnijih razlika u odnosu na prethodnu godinu.**

110. Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosio je 227,34 dana, u Psihijatrijskoj bolnici KS 259,43, a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 278,67.
111. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosila je 28,89 dana, Psihijatrijskoj bolnici KS 35,89 a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 26,79 dana.
112. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar psihijatrijskih disciplina zbrinjavao je 5,2 postelje. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve psihijatrijske discipline iznosio je 1,0.
113. Neurološke discipline na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 132 postelja od čega: Klinika za neurologiju KCUS sa 102 postelje, a Odjel za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.
114. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Neurološkoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (64,41%), a na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je svega (55,14%).
115. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Neurološkoj klinici KCUS je iznosila 12,27 dana. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja iznosila je 11,12.
116. Unutar neuroloških disciplina jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,7 postelja.
117. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve neurološke kapacitete iznosio je 2,0.
118. Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini raspolagali su sa 150 postelja, od čega Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS sa 110 postelja i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 40 postelja.
119. U 2018. godine unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS urađeno je 2.009 operativnih zahvata, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ urađeno je 623 operativnih zahvata.

120. Prosječna dužina liječenja unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini iznosila je 3,39 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja je iznosila 3,46 dana.
121. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini bila je niska i iznosila je (44,94%) Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (54,30%).
122. Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS iznosio je 164,03 dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 198,20 dana.
123. U 2018. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,3 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,3.
124. Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS, koja je u 2018. godini raspolagala sa 160 postelja.
125. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (59,19%), a prosječna dužina liječenja iznosila 5,34 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 216,04 dana.
126. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 3,3 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,2.
127. Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 642 ispisanih bolesnika koji su ostvarili 3.875 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (55,88%), prosječna dužina liječenja iznosila je 6,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 203,95 dana.
128. U 2018. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti raspolagale su sa 56 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa 26 postelja, a

Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.

- 129. U 2018. godine unutar ove discipline ostvareno je 14.491 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici i za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 7.366, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 7.125 dana bolničkog liječenja.**
- 130. Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS u 2018. godini iznosila je (77,62%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (65,07%).**
- 131. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je 18,94 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 17,34 dana.**
- 132. Klinika za onkologiju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 89 postelja. Broj ispisanih bolesnika je bio je 3.683, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (57,11%), prosječna dužina liječenja je iznosila 5,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 208,46 dana.**
- 133. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve hirurške discipline iznosio je 1,3.**
- 134. Interne discipline u 2018. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 501 bolničkih postelja. Interne discipline u KCUS raspolagale su sa 433 postelje, a Odjel za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagao je sa 68 postelja.**
- 135. Ukupan broj ispisanih bolesnika za sve interne discipline u 2018. godini iznosio je 15.054. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za sve interne discipline u 2018. godini i iznosila je 3,58.**
- 136. Unutar svih internih disciplina u 2018. godini ostvareno je 117.796 dana bolničkog liječenja, od čega u KCUS 104.042, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 13.754 dana bolničkog liječenja.**
- 137. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve interne discipline u KCUS iznosila je (65,83%).**
- 138. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Odjela za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (55,41%).**

139. **Prosječna dužina bolničkog liječenja u 2018. godini za sve interne discipline u KCUS iznosila je 7,57.**
140. **Na Odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je 10,44 dana.**
141. **U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar internih disciplina u bolničkoj zaštiti zbrinjavao je 2,8 postelju. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po bolničkoj postelji iznosio je 1,5.**
142. **Psihijatrijske discipline unutar bolničke zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 162 postelje, a u sklopu dnevnih bolnica psihijatrijske discipline raspolagale su sa 110 postelja.**
143. **Broj prijema u psihijatrijske bolnice na 100.000 stanovnika iznosio je 302,32.**
144. **Udio psihijatrijskih postelja u ukupnom broju posteljnih kapaciteta na području Kantona Sarajevo (ne uključujući kapacitete dnevnih bolnica) iznosio je (8,29%), a broj psihijatrijskih postelja na 100.000 stanovnika za Kanton Sarajevo iznosio je 38,63 i nema bitnijih razlika u odnosu na prethodnu godinu.**
145. **Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosio je 227,34 dana, u Psihijatrijskoj bolnici KS 259,43, a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 278,67.**
146. **Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosila je 28,89 dana, Psihijatrijskoj bolnici KS 35,89 a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 26,79 dana.**
147. **U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar psihijatrijskih disciplina zbrinjavao je 5,2 postelje. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve psihijatrijske discipline iznosio je 1,0.**
148. **Neurološke discipline na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 132 postelja od čega: Klinika za neurologiju KCUS sa 102 postelje, a Odjel za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.**

149. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Neurološkoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (64,41%), a na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je svega (55,14%).
150. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Neurološkoj klinici KCUS je iznosila 12,27 dana. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja iznosila je 11,12.
151. Unutar neuroloških disciplina jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,7 postelja.
152. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve neurološke kapacitete iznosio je 2,0.
153. Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini raspolagali su sa 150 postelja, od čega Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS sa 110 postelja i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 40 postelja.
154. U 2018. godine unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS urađeno je 2.009 operativnih zahvata, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ urađeno je 623 operativnih zahvata.
155. Prosječna dužina liječenja unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini iznosila je 3,39 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja je iznosila 3,46 dana.
156. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini bila je niska i iznosila je (44,94%) Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (54,30%).
157. Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS iznosio je 164,03 dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 198,20 dana.
158. U 2018. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,3 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj

- bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,3.**
- 159. Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS, koja je u 2018. godini raspolagala sa 160 postelja.**
- 160. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (59,19%), a prosječna dužina liječenja iznosila 5,34 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 216,04 dana.**
- 161. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 3,3 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,2.**
- 162. Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 642 ispisanih bolesnika koji su ostvarili 3.875 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (55,88%), prosječna dužina liječenja iznosila je 6,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 203,95 dana.**
- 163. U 2018. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti raspolagale su sa 56 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa 26 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.**
- 164. U 2018.godine unutar ove discipline ostvareno je 14.491 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici i za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 7.366, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „„Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 7.125 dan bolničkog liječenja.**
- 165. Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS u 2018. godini iznosila je (77,62%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (65,07%).**
- 166. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je 18,94 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 17,34 dana.**
- 167. Klinika za onkologiju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 89 postelja. Broj ispisanih bolesnika je bio je 3.683, stopa zauzetosti posteljnih**

kapaciteta iznosila je (57,11%), prosječna dužina liječenja je iznosila 5,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 208,46 dana.

168. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po bolničkoj postelji za sve hirurške discipline iznosio je 1,3.
169. Interne discipline u 2018. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 501 bolničkih postelja. Interne discipline u KCUS raspolagale su sa 433 postelje, a Odjel za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ raspolagao je sa 68 postelja.
170. Ukupan broj ispisanih bolesnika za sve interne discipline u 2018. godini iznosio je 15.054. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za sve interne discipline u 2018. godini i iznosila je 3,58.
171. Unutar svih internih disciplina u 2018. godini ostvareno je 117.796 dana bolničkog liječenja, od čega u KCUS 104.042, a u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 13.754 dana bolničkog liječenja.
172. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta za sve interne discipline u KCUS iznosila je (65,83%).
173. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Odjela za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (55,41%).
174. Prosječna dužina bolničkog liječenja u 2018. godini za sve interne discipline u KCUS iznosila je 7,57.
175. Na Odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja u 2018. godini iznosila je 10,44 dana.
176. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar internih disciplina u bolničkoj zaštiti zbrinjavao je 2,8 postelju. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po bolničkoj postelji iznosio je 1,5.
177. Psihijatrijske discipline unutar bolničke zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 162 postelje, a u sklopu dnevnih bolnica psihijatrijske discipline raspolagale su sa 110 postelja.
178. Broj prijema u psihijatrijske bolnice na 100.000 stanovnika iznosio je 302,32.

179. Udio psihijatrijskih postelja u ukupnom broju posteljnih kapaciteta na području Kantona Sarajevo (ne uključujući kapacitete dnevnih bolnica) iznosio je (8,29%), a broj psihijatrijskih postelja na 100.000 stanovnika za Kanton Sarajevo iznosio je 38,63 i nema bitnijih razlika u odnosu na prethodnu godinu.
180. Prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosio je 227,34 dana, u Psihijatrijskoj bolnici KS 259,43, a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 278,67.
181. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Psihijatrijskoj klinici KCUS iznosila je 28,89 dana, Psihijatrijskoj bolnici KS 35,89 a u Zavodu za bolesti ovisnosti KS 26,79 dana.
182. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista unutar psihijatrijskih disciplina zbrinjavao je 5,2 postelje. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve psihijatrijske discipline iznosio je 1,0.
183. Neurološke discipline na području Kantona Sarajevo u 2018. godini raspolagale su sa 132 postelja od čega: Klinika za neurologiju KCUS sa 102 postelje, a Odjel za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.
184. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Neurološkoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (64,41%), a na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je svega (55,14%).
185. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Neurološkoj klinici KCUS je iznosila 12,27 dana. Na Odjelu za neurologiju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja iznosila je 11,12.
186. Unutar neuroloških disciplina jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,7 postelja.
187. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve neurološke kapacitete iznosio je 2,0.
188. Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ u 2018. godini raspolagali su sa 150 postelja, od čega Disciplina za ginekologiju i porodiljstvo KCUS sa 110 postelja i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 40 postelja.

189. U 2018. godine unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS urađeno je 2.009 operativnih zahvata, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ urađeno je 623 operativnih zahvata.
190. Prosječna dužina liječenja unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini iznosila je 3,39 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja je iznosila 3,46 dana.
191. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS u 2018. godini bila je niska i iznosila je (44,94%) Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (54,30%).
192. Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2018. godini unutar Discipline za ginekologiju i porodiljstvo KCUS iznosio je 164,03 dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 198,20 dana.
193. U 2018. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,3 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,3.
194. Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika KCUS, koja je u 2018. godini raspolagala sa 160 postelja.
195. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici KCUS u 2018. godini iznosila je (59,19%), a prosječna dužina liječenja iznosila 5,34 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 216,04 dana.
196. U 2018. godini jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 3,3 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,2.
197. Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 642 ispisanih bolesnika koji su ostvarili 3.875 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta

- iznosila je (55,88%), prosječna dužina liječenja iznosila je 6,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 203,95 dana.
198. U 2018. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti raspolagale su sa 56 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS sa 26 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.
199. U 2018. godini unutar ove discipline ostvareno je 14.491 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici i za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS 7.366, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 7.125 dan bolničkog liječenja.
200. Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS u 2018. godini iznosila je (77,62%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (65,07%).
201. Prosječna dužina liječenja u 2018. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju KCUS iznosila je 18,94 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. dr. Abdulah Nakaš“ 17,34 dana.
202. Klinika za onkologiju KCUS u 2018. godini raspolagala je sa 89 postelja. Broj ispisanih bolesnika je bio je 3.683, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (57,11%), prosječna dužina liječenja je iznosila 5,04 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 208,46 dana.
203. Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru ima dobro razvijenu mrežu zdravstvenih ustanova, posebno na nivou sekundarne zdravstvene zaštite, zatim stomatološke zdravstvene zaštite i apotekarske djelatnosti. Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS je registrovano: 102 privatne specijalističke ordinacije, 38 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike (36), zavoda (1) i lječilišta (1), 2 ambulante za kućnu njegu i liječenje, 194 privatne stomatološke ordinacije, 3 stomatološke poliklinike, 3 stomatološka centra, 22 zubotehnička laboratorija, 7 medicinsko-biohemijskih laboratorija, 1 mikrobiološko-parazitološki laboratoriji i 133 privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke.
204. Rad privatne prakse karakteriše i dalje neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja. Izrazito mali broj zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru dostavlja zakonom propisane izvještajne obrasce i time utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvenu djelatnost u Kantonu Sarajevo.

7. PREPORUKE

- 1. Kontinuirani trend nepovoljnog vitalnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo zahtijeva efikasnije intersektorijalne aktivnosti pronatalitetne politike (aktivnosti zdravstvenoga sektora, sektor za rad, socijalnu zaštitu, finansijskoga sektora itd.).**
- 2. Udio starog stanovništva se kontinuirano povećava u Kantonu Sarajevo, što zahtijeva definisane strateških pravaca za unaprjeđenje položaja starijih osoba u Kantonu Sarajevu, sa posebnim osvrtom na zdravstvenu zaštitu spram zdravstvenih potreba lica treće životne dobi (zdravstveni i socijalni sektor).**
- 3. Razvijati strateške pristupe i intervencije po pitanju oboljenja i stanja koja se javljaju kao narastajući javnozdravstveni problemi (kognitivni poremećaji - autizam kod djece, demencija kod starijih osoba, rijetke bolesti), kao i po pitanju aktuelne migrantske krize u Regionu.**
- 4. Intenzivirati preventivne intervencije na svim nivoima zdravstvene zaštite, a posebno u segmentu kontrole faktora rizika kada su u pitanju hronične masovne nezarazne bolesti.**
- 5. Provesti populacionu studiju o stanju zdravlja stanovnika Kantona Sarajevo, koristeći međunarodno preporučene upitnike, kako bi se utvrdila prevalenca faktora rizika u nastanku oboljenja, kao zdravstvene potrebe zasnovane na dokazima, te bi se na osnovu rezultata dizajnirali akcioni planovi za prevenciju hroničnih nezaraznih oboljenja (programi prevencije kardiovaskularnih oboljenja, programi odvikavanja od pušenja, programi screeninga preventabilnih karcinoma, programi prevencije nastanja diabetes mellitusa).**
- 6. Definirati socijalno-marketingške pristupe za promociju zdravlja, razvoj godišnjih kampanja – tematski (imunizacija, pušenje, fizička aktivnost, redovne kontrole na faktore rizika. ŠUK; lipidi itd).**
- 7. Pripremiti i usvojiti Kantonalni program za očuvanje i zaštitu zdravlja od zagađene životne okoline što je prouzrokovano štetnim i opasnim materijama u vazduhu, vodi i zemljištu, odlaganjem otpadnih materija, opasnih hemikalija, izvorima jonizujućih i nejonizujućih zračenja, bukom i vibracijama na svojoj teritoriji, kao i vršenjem sistematskih ispitivanja životnih namirnica, predmeta opšte upotrebe, mineralnih voda za piće, vode za piće i drugih voda koje služe za proizvodnju i preradu životnih namirnica i sanitarno-higijenske i rekreativne potrebe,**

radi utvrđivanja njihove zdravstvene i higijenske ispravnosti i propisanog kvaliteta od interesa za kanton, a shodno članu 13. Zakona o zdravstvenoj zaštiti FBiH ("Sl. Novine FBiH", br. 46/10 i 75/13) Društvena odgovornost za zdravlje stanovništva na nivou kantona i općine, kako bi se nadziralo i evaluiralo zdravlje stanovništva Kantona, u punom kapacitetu. Program bi definisao aktere, aktivnosti i rokove.

8. Inicirati unapređenje Programskog rješenje registracije i obrade podataka vezanih za Obrazac liječenih ovisnika/Pompidou obrazac kako bi se kroz proces konzultacije i analize problema vezanih za njegovu primjenu na nivou kantona dala prilika za ispravku niza metodoloških propusta koji imaju značajan utjecaj na obuhvat, adekvatan pristup podacima i analizu podataka.
9. Izraditi dugoročni program prevencije zloupotrebe droga za područje Kantona Sarajevo, kao i standarde kvalitete vezane za rad u oblasti univerzalne, selektivne i indicirane prevencije zloupotrebe droga kada su u pitanju aktivnosti nevladinih organizacija u ovoj oblasti.
10. Učestvovanje u implementaciji Protokola o borbi protiv nasilja u porodici i rodno zasnovanoga nasilja u Kantonu Sarajevo, u saradnji sa Kantonalnim ministarstva zdravstva, prvenstveno priprema edukativnih modula i provođenje edukacije ToT (Traing of trainers) u zdravstvenim ustanovama.
11. Kontinuirano jačati Program obavezne imunizacije FBiH od dječijih preventabilnih bolesti.
12. Neophodno je izvršiti sveobuhvatnu analizu privatnog sektora u zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo, kada je u pitanju kadar, prostor i oprema.
13. Kontinuirano jačati i unaprjeđivati informatizaciju u zdravstvenom sistemu što je preduslov za bolju, efikasniju i efektivniju analizu zdravstvenih podataka.
14. Potrebno je što hitnije uspostaviti mehanizme vezane za pravovremeno i adekvatno zdravstveno–statističko izvještavanje kada je u pitanju privatni sektor, uključujući i uvođenje obavezne edukacije o zdravstveno–statističkom izvještavanju za zdravstvene radnike u privatnom sektoru na području Kantona Sarajevo.
15. Nastaviti razvoj porodične medicine na području Kantona Sarajevo u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, te usvojenim strateškim dokumentima na nivou Federacije BiH.

- 16. Evidentan pomak ka starijim dobnim skupinama doktora medicine u Kantonu Sarajevo zahtijeva interventne mjere te hitnu izradu Plana razvoja ljudskih resursa u zdravstvu za Kanton Sarajevo.**
- 17. Potrebno je otvoriti dijalog unutar bolničke zdravstvene zaštite kada je u pitanju planiranje posteljnog fonda i racionalizacija segmenta bolničke zaštite.**
- 18. Potrebno je dosljedno primjenjivati Član 109. Zakona o zdravstvenoj zaštiti FBiH („Sl. Novine FBiH“, br 46/10 i 75/13) prema kojem zdravstvene ustanove primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite uspostavljaju jedinstven sistem upućivanja pacijenata sa jednog na druge nivoe zdravstvene zaštite.**

